



ДРАМСКА БАШТИНА



Култ
Насл
Срби

Александар Илић

КАБАРЕТ КОД
“ДВЕ ХЕМИСФЕРЕ”



МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ

МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ



Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА

Коло 13, књига 5

ISBN 978-86-80629-58-2

Издавач
Музеј позоришне уметности Србије
11000 Београд, Господар Јевремова 19

Главни и одговорни уредник
Ксенија Радуловић, директор

Уредник едиције
Олџа Марковић

Приредила
Марија Фрајнд

Коректор
Олџа Марковић

Ликовно решење
Ново Чоџурић

Припрема за штампу
Свјетозар Сјанкић

Штампа:
Алфаграф, Петроварадин, Релковићева 20

Тираж: 300 примерака

Штампање завршено: септембра 2011.

АЛЕКСАНДАР ИЛИЋ

КАБАРЕТ
КОД “ДВЕ ХЕМИСФЕРЕ”

Епопеја у пет чинова с предигром

Београд 2011.

886-2

КСАНДАР ИЛИЋ

КАБАРЕТ
— код —
"ДВЕ ХЕМИСФЕРЕ"

ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРА „СКЕРЛИЋ“
БЕОГРАД

Насловна страна рукописа драме Кабарет код “Две хемисфере”

Александар Илић

КАБАРЕТ КОД “ДВЕ ХЕМИСФЕРЕ”

Епопеја у пет чинова с предигром

ЛИЦА

ЛИЦА ПРЕДИГРЕ:

СТАША СМИЉАНИЋ, студент 21 год.

МАРИЈА ЛУЧИЋ, гимназисткиња 17. год

Догађа се у једном месту Србије за време Светског рата,
1915. године

ЛИЦА ДРАМЕ

ЛУЧИЋ, шеф избеглица у Паризу

КОЈА

МАРИЈА

БРАНА дете од 9 година



његова деца

РАСПОП

БОСА, студент зубне технике

СТАША СМИЉАНИЋ, нешто као студент

БОШКОВИЋ

ТОМИЋ



капетани у резерви

МОНАХ

ЈЕФТА, држи кабарет код “Две Хемисфере”

КОМПОЗИТОР

АНЂА ПЕНЗИОНЕРКА

БОБА, студенткиња

НОВИНАР

ЛИЦЕЈАЦ

АЛША

АРИ-АТА

МАРГО



играчице у кабареу

I МАСКА

II МАСКА



у кабареу имитују црнце

Студенти, студенткиње, избеглице, милосрдне сестре,
болничарка американског Црвеног Крста, енглески морнари и
војници, играчице, играчи итд.

Догађа се у Паризу за време Светског рата.

УВОД У ДРАМУ

Радња драме *Кабарет код “Две Хемисфере”* догађа се у једном изузетном времену, у доба Светског рата и наше пропасти. А развија се за време изгнанства, у доба животне и душевне прецеplености.

Обухватајући ову и овакву средину драмског збивања наше јучерашње данашњице *Кабарет код “Две Хемисфере”* приказује једну младост која је, у општој пропалости, у полуслободном ropcтву и прогнанству, морала да буде бескомпромисно доследна у свим својим доживљајима, како би сачувала своју душу. Приказује се младост, којој су част, људи, љубав и истина били смисао живота, а која је без своје кривице била кажњена, да све то изгуби, осрамоћена од живота.

У хемисферским крајностима оваквог живота и пропасти. ова драма опева јучерашњу данашњицу младости у крајњој напругнутости са собом ван себе: једна њена хемисфера, са светом ван света: друга њена хемисфера. Приказује доба када се сваки давио у крви, и живео у сенкама. Доба када се напрезало да би се из очајања исцедила нада. Доба када се мозак цепао на две хемисфере, Глобус на два непријатељска фронта. као и само небо.

Драма се појављује када постоји страх од осећања и страх од мисли: две неопходности, без којих нема ни савести, ни радости, ни услова да видимо себе у себи и себе у другима. И ту је једна хемисфера данашњице. Јавља се у доба када страст савести и очај брижности постаје оквир супротности, да би се из тога створио нов животан полет, превазилазећи и бол и радост, да би се нашла ведрина и целина разбијених хемисфера: сласт и туга новог стваралаштва – новог човечанства...

А. И.

ПРЕДИГРА

*Забачени сокак од њлошова, врљика и њараба који одвајају, и др-
већа која удаљавају домове и кућерке ове њаланке.*

*Кроз ниску ограда од зелених лењава њробило се бело лице њо-
високе куће њаланачке буржоазије.*

*Два њрозора жледају у некалдрмисану, окорелу, суву земљу со-
кака, из које њробија бусенасиња њправа овде-онде.*

*Покрај дома, десно, доксаи. А исид њежа, на сокаку, клуи са
чејири њободене ноге.*

*И кроз све њо бије и осваја и њлави њек свануло, орно сунце, у
нажлој, разбукњалосии освајачкож рађања.*

*И сокак са белом кућом, и кроз ограда са цвећем, и у укришиене,
коврцаве жране лишића дрхии и њриши блисињава срећа распе-
валож сунца...*

Краиња њауза.

Десно, из чаришије чује се удаљени ход добоша војничке њраиње.

Прозор до доксаи нажло се оишвара.

*Марија, намешњајући сионњано косу, хињро њровлачи жлаву, ос-
лушкујући њажљиво добош. Зањим брзо излеи на доксаи, да би
иши боље видела и чула шња се њамо, десно, дешава. Сада се
види да је у белој, лакој хаљини. Сва је леињи, сва је њейсред-
ности, зрачности.*

Добош се жуби у даљини, а она и даље занења...

*С леве сиране њојављује се Сиаша, њожурене жлаве и нажнуњо
њела – оињро и журно иде у чаришију. На њему сињаро, њамно-жу-
њо, њришијено краињко одело. Враи увијен црном марамом – жа-
ли, као иши се у њаланци жали. Око рукава и шешира црни флор.*

МАРИЈА

Сташо!... Сташо! Зар ме не видиш?

СТАША

(Таман је хтео да изађе на десну страну. Стао. Не окреће се. Оборене главе, са рукама забијеним у џепове од чакшира. Хтео нешто да каже, али му нагло пресахло грло)
Ддд-аа... ви-дим те.

МАРИЈА

Где си пошао?

СТАША

(К. њ., сецне раменима)
И-дем.

МАРИЈА

Где?

СТАША

Тамо где сам задоцнио.

МАРИЈА

Задоцнио си да ме поздравиш... Знаш ли да је отац синоћ отишао на фронт, у рат?

СТАША

(Јејко)
Он и — рат!... Вратио се он само у ладовину, у позадину... Али ја идем у бој, идем у добровољце.

МАРИЈА

Шта?... Није ти време. И не зову те.

СТАША

Баш зато и идем! Задоцнио сам, задоцнио...

МАРИЈА

А ја?... Шта ти је?

СТАША

(Сећне раменима. Још јаче обара љаву)

Н-не знам...

МАРИЈА

А где ти је оружје?

СТАША

(Експлозивно)

Оно је у мени!...

*(Озненада се окрене)*Нећу више да ме волиш... Знај нећу, не-ћу... Зашто ме не мрзиш?
Мрзи ме.

МАРИЈА

(Узбуђено, али тихо)

Не говори тако страшно.

СТАША

(огорчено љрасне)

Хоћу да буде још страшније. Мрзи ме као и твој отац.

МАРИЈА

Па ти знаш да нас он све у кући мрзи.

СТАША

*(К. љ.)*А ти не знаш — ти ништа не знаш?... Ти као да си заборавила да се
мој отац због њега пропио и пропао...

МАРИЈА

(Оборила очи. Тихо)

Опет то...

СТАША

(К. љ, само узбуђеније, раздраженије)

Ти као да си заборавила зашто је моја мајка пресвисла?... Од увреде, од лажи, од срама... А зашто, зашто?...

МАРИЈА

(Планула)

Цео свет зна да је она била света и племенита душа...

СТАША

(Прекида)

“Зна!”... “Зна?”... Нико више ништа не зна! Данас када се свет коље нико више низашта не зна.

МАРИЈА

(Тихо, оборених очију)

Па је ли... и ти хоћеш да ме више — не знаш?...

СТАША

Не!... Али сам се доцкан сетио да волим ћерку оног који ми је убио родитеље... Опијао ми оца до безумља, да би га после подбадао лажима против моје мајке... Па и то му је било мало. И то!... Сада је убио и мене... Јест, да знаш, — знај!... Убио ме је.

МАРИЈА

Сташо?

СТАША

Јесте! Јесте!... Сад све знаш. Убио ме је! Ни у сну нисам могао... Мрзи ме – сметам му... А, ето, нека се засити јави му да се и ја мрзим, да се презирем, и да хоћу самом себи да се осветим...

МАРИЈА

(Нагло је излећела на улицу)

Што тако страшно говориш?... Шта се то сад опет десило?

СТАША

(Огорчено, фанталистичком убедљивошћу)

Зар може да се воли човек без части, без имена, без...

МАРИЈА

(Приђе му ближе)

Умири се. Реци ми шта ти је?

СТАША

(Мало лакше, џиронујо, али узбуђено)

Мало му је било што ми је убио родитеље... Мало му је што ми је отео кућу – све... огњиште – све...

МАРИЈА

Ама, шта је то опет?...

СТАША

Прејуче је стигло извршење. Власти су му предале моју кућу и све што ми је отео. Ја сам бескућник. И то му је било мало..., Већ – свуда где стане, где проговори – по кафанама, по дућанима и на вапаришту јавно ме унижава, исмејава... Свуда лаже да сам – копиле.

МАРИЈА

Сташо!

СТАША

(Предише)

Незаконит сам! Ванбрачан сам! Ето, сад знаш! Твој ми је отац душу убио.

МАРИЈА

(Оборивши главу)

Не говори страшно.

СТАША

Шта, ни истину не смем да кажем? Зар не смем да се побуним на лаж и понижење?... Мрзиш ме! Ето, и ти хоћеш!... А кад ми не даш да се њему осветим, а ја ћу самом себи...

МАРИЈА

(Дрхџи)
Ох!

СТАША

(Гоџово у њлачу од бола и раздражења)
Мрзи ме! Што ме не мрзиш? Мрзи ме, презри ме!.. Презри копиле, које се усудило да те дотакне, да ти се приближи... Буди му достојна кћи.

МАРИЈА

Зар ме не волиш више?

СТАША

(Пресечен, збуњен)
Да. Не...
(Изнанада, ван своје воље)
Ако бих престао да те волим, престао бих да живим.

МАРИЈА

Па зашто идеш да погинеш?

СТАША

Па зар не видиш да сам погинуо на прагу свога огњишта? Да сам без части?... Груди ми се цепају због тебе... Па када ме живот презире, презри ме и ти.

МАРИЈА

(Тихо)
Цео је мој живот само твој.

СТАША

(Оборио главу, муца)

А ја сам хтео...

МАРИЈА

(Га одводи полако клупи. Седају. Скинула му је шешир. Гледајући га благо у очи)

Сташо... Сташо.

СТАША

(Погледа је за њренуј, дубоко и нежно)

Опрости. Ја сам рђав. Ја сам злоба. Отрован сам, заслепљен сам, обневидео. Тако ми је тешко, тако ми је горко...

(Гледа око себе, раздражен, рањен)

И баш јутрос нашло је цвеће да цвета тако срећно! Баш када сам мртвац, сунце и цвеће живи, радује се и пева. И то баш данас када је цео свет живи мртвац, мобилисани усамљеник... Када сви тражимо само једно – само Бога. И ја га тражим у теби, а убијам га у себи... И зашто сунце тако блиста? Зашто? Мрзим га! Мрзим и себе и тебе – јер и ми смо сањали овако као цвеће, волели овако као сунце...

МАРИЈА

(Сјиснула се, њријиснувши обе руке на ѓруди)

Мој мили и дивљи Сташо.

СТАША

... Јер то цвеће узрујава ме. Зове ме, као чежње моје. Цвеће су – ти!

МАРИЈА

Сунце! Цвеће!... Све је тако лепо и тужно... као твоја песма о мени.

СТАША

Растајемо се за увек. Али не заборави никада овај тренутак. Никада!... Молим те... Гле, како ми се цвеће нуди, даје ми се, пружа ми се. И ја само треба да пружим руку, да загрлим као и тебе. Па опет, не да ми се. Свирепо ми се не да. И из њега ме вреба и гони неки Лучић.

МАРИЈА

(Присно, њихо)

Ђути! Сањајмо. Сањајмо, да је све ово само сан – као у твојој песми... бајка.

СТАША

Да – као бајка...

МАРИЈА

(Сањалачки)

Као твоја песма...

СТАША

(Сањалачки)

Као песма о теби, о сунцу!

МАРИЈА

Као песма!... Хајде, мили, реци ми је још једном. Рецитиј тихо, тихо, тихо...

СТАША

(Одједном усџао)

Не... Све је и сувише лепо и сувише горко.

МАРИЈА

(Седи, ојружених руку)

Остани... Где ћеш?

СТАША

Не! Идем. Морам! морам!... Идем, јер је љубав тако света. Љубав!... Ако, ако овако потраје ја ћу кроз годину дана бити старац... Нећу да ме волиш!.. Нећу да волиш бедника, који сања о љубави... Освету прво. Хоћу да се осветим прво. Идем, одлазим да бих се вратио као поштен човек, да се... И тада...

МАРИЈА

(Кликне)

И ја ћу с тобом...

СТАША

Не!... Одрекни ме се! Остави ме, јер је мојој светињи у теби моја душа ужас.

МАРИЈА

(Покривених очију)

Ох, Сташо...

СТАША

И чекај, чекај да се вратим... и тек када се вратим... Не! Ни онда, када се будем вратио, не прилази ми, не прилази ми...

МАРИЈА

Сташо, не иди од мене...

СТАША

(Са њолејом, заносом, болом)

Не прилази ми ни онда!.. Већ пусти да ти ја приђем... да ти се ја додворим... Да те у части узмем и на коленима испросим...

МАРИЈА

Остани – јер биће страшно!

СТАША

(К. љ., очајно и боно, заљубљено)

А сада презри ме!.. Згади се и ти на мртваца, кога је на овом бојишту убио твој отац. Згади ми се! Јер ова моја душа теби није ништа – незаконит сам, ванбрачан сам, копиле сам... А тамо на оном другом бојишту – мој ће ме Бог пољубити!..

(Излећи)

МАРИЈА

(Појрчи за њим)

Сташо! Зар сам ја крива?

(Крикне)

Сташо, остани! Не иди!..

Тако се свршава предигра Кабаретџа код “Две Хемисфере”.

ЧИН ПРВИ

Соба једног нашег надлежника у Паризу за време Свешког раја.
Враћа лево и десно и у дну, као и увек у њозоришћу. Десно, с
преда прозор замрачен сивољним шалонима. Ту је и француски
камин с огледалом, као и писаћи сто, прејриан акцијама у нереду.
На левим вратима прилељена је велика објава Црвеног крста.

Најољу фебруарска зима, јариска зима са хладним, осунчаним
ваздухом.

Крајка њауза.

Отварају се врати са десне стране.

Брана њровлачи главу, њосмајра, ослушкује са стране. Улази
на прве корак-два. Ослушкује. Затим, нагло, задихан пријрчи
своју. Седа и дубоко узбуђен и узбуђен ише.

БРАНА

(У муцању њонавља речи, које с муком исјусује)

Идем... и-дем да се у-бијем... у-да-вим... Ти си крив!.. Оте-рао си
 ме!.. Све си нас ту-као... и... ма-му... А ја... ја сам ти нај-гори... Па
 кад сам нај-го-ри – у-би-ћу се!...

(Загуши се у њлачу. Полећи прозору, отвара га. Улична свеш-
лост и хук саобраћаја ударе га њо лицу. Са њуним жрудима њлача)
 Ма-ма!... збо-гом – слат-ка мо-ја ма-мааа!..

ЛУЧИЋ

(Наилази нагло с леве стране, из собе Црвеног Крста. Преко
лица му брковез њрљав од фарбе)

Шта ћеш ту?... А?... Мангупе! Лопове!... Довукао си се да крадеш, а?

БРАНА

(Оборио главу. Измиче се. На дејњском лицу мржња и страна)
 Не дирај ме!... Нећу да ме дираш! Нећу од тебе ништа...

ЛУЧИЋ

Још заповедаш, а?... Лопове.
(Ухвати ња за руку да ња бије)
 Дошао си у пљачку, а?

БРАНА

Не дирај ме. Не смеш да ме дираш. Ниси ми ништа. Сви те мрзе.
(Уједе ња за руку)

ЛУЧИЋ

(Нагло ња њуси)
 А, још уједаш?
(Цикне)
 Чекај да видиш.
(Оћасује каши)

БРАНА

(Пркосно, очајно)
 Не смеш да ме бијеш! Ко си ми ти?... Мрзим те
(Побежне)

ЛУЧИЋ

(Сам. Оћасује се. Шейа, хуче. Седа за сџо. Оћазу Бранино џисмо. Чийа. Гужва ња и меће у џеј, џошћо је још једном хукнуо. Да би џрикрио узбуђење хваја се да џољлади бркове. Додирује брковез, скида ња. Вади из џеја ољледалце. Гладу бркове, чујка зулуфе џерорезом, који је извадио из џеја од џрслука. Хуче)

...

МОМАК

(Обучен џолувојнички. Провирује кроз враја у дну)
 Господине шефе.

ЛУЧИЋ

(Скрива ољледалце)
 Улази, улази... шта ћеш?

МОМАК

Па овај – да пријављујем?

ЛУЧИЋ

(Тешко хукнуо, седа за сто)

Е, не могу ни да оданем.

МОМАК

Па – жив свет.

ЛУЧИЋ

(Енерџично)

А ти истерај!..

МОМАК

(Увија њо ѓружански)

Море, терам ја – али они неће да иду.

ЛУЧИЋ

Отерај!... Док је у ходнику, онда иде како ти хоћеш. А када дође код мене може да ме убеди, па урадим како он хоће.

(Званично)

Ко чека?

МОМАК

Као сваки дан. Ђаци, раденици и цивили...

ЛУЧИЋ

(Ставља челични цвикер на нос)

Који цивили?

МОМАК

Па има и пе-шестина. Ту је и поп са газда Јефтом.

ЛУЧИЋ

(Званично се намршћује, почиње да њише)

Прво њих, друге отерај, – сутра!

МОМАК

(Излази. Одмах за њим улази Распоп, а њозади и врло учтиво улази Газда Јефѿија)

РАСПОП

(Обријан, са француском брадицом. Ошишан, ѿдѿојен)
Здраво, шефе!

ЛУЧИЋ

(Не диже ѳлаву. Намришѿен, задубљен, не ѿримерује их, ѿише)
Здраво попе!.. Седи, попе...

РАСПОП

(Седа крај ѿсаћеѳ сѿола. Вади дувањару, увија наѿенане циѳарѿу. По каѿи-кад се искашљује у шаку. Зайѿим Јефѿија ѿлако, разѿовейно, лењо)

Добро ти испаде она мусака. Баш добро.

(Кроз дим)

Још ми се подригује. Само знаш, други пут остави да је ухвати још један пламен, онако – лечка. Па после да прелијеш млеком – млекцетом.

ЈЕФТА

(Нејомичан, учтиво клима ѳлавом, искашљује се у шаку)

РАСПОП

(К. ѳ све ѿо доѿуњује лењом, замишљеном важношћу)

Добро сам ручао данас. Баш добро.

(Јефѿија учтиво клима ѳлавом)

А ко научи ону твоју Маскоту да кува српски? Види се – домаћин си. Кад је човек погледа ни роса је није такла, а овамо, кува сарму, па ђувеч, па мусаку. Баш си ђаво човек!.. Ако, ако – живи смо људи.

ЛУЧИЋ

(Искашљује се)

РАСПОП

(Лучићу)

Добро, добро, лакше ћемо.

(Јефћи озбиљно)

Посао... Ради човек! Забио човек главу па ради за све нас, за опште добро. Ето, таког га целог века знам. А не ко ја и ти... Где је сада стадо моје? И ко би ми, бре брате, рекао да ћу да се обријем?... Онака брада! А опет ко да плаши ову питомину са оном брадурином?... Други је ово свет. Ето, на пример, у хотелу – два чаршава и два пешкира уз умиваоник. Видиш одма – чиста посла. А ја са брадом. Прелазе жене у православље – а ја са брадом. Нема ту целе-миле. Ако хоћеш, бато, да покретиш – покрсти се сам. Ено, онај у Риму. Обријао се, маже се помадом и држи се – Христа. Али зато и држи пола хемисфере. А ми – ко бивши људи. И то усред Париза! Ја као чудо. Плашим жене онако брадат... А ја! то, бато, не иде тако.

(После џусџиоџ дима)

Него, баш сам слатко – ручао. Е, Јефто за хајдучку вечеру да се покажеш ваљано. Да осветлиш образ свима нама. Хоћу цело прасе... Куд западосмо у овај Париз? Нигде паприке. Као да је из раја изашла, Боже ме прости – ето, постадох и безверник... На вечеру ће доћи и господин шеф.

ЛУЧИЋ

(Искашљује се љутиишио)

РАСПОП

(Окреће му се)

Де-де!.. Знам!..

(Јефћи, дигнувши једну обрву)

Ради човек!.. А баш ти добра она Маскота. И ја ћу да јој помогнем

при хајдучкој вечери. Паде жена с ногу. А и воли те – чуварна је... А ти баш заборави ону твоју бонбонциницу у Јагодин-мали?... Де, де у Паризу су боље бонбоне... Е, куд се завалих у мантију! Никада ме пароксија не би видела – проја би ме у свет отерала... Тек, сила си ти човек.

ЛУЧИЋ

(Скочи, Јефџи)

Слушај-дер ти... Шта радиш ти то тамо?

ЈЕФТА

(Нејомичан. Искашљује се у шаку, џирејће да би се збунио, али незбуњено)

“Шта радим ја то тамо”, господине шефе?

ЛУЧИЋ

Примо, јесам ли ти наредио да не костираш оног мог мангупа?

ЈЕФТА

Ако му дам – крив сам. Ако му не дам, ја опет испадам – рецимо – крив. Зар, тако рећи, син господина шефа па да гладује?..

ЛУЧИЋ

(Писне)

Да умре! Да умре – ја-како, бато... Нећу да га гојим, већ хоћу ребра да му бројим!

ЈЕФТА

Па зар да рушим вашу репрезентацију?

ЛУЧИЋ

Каква је то “моја репрезентација?”

ЈЕФТА

Па она се сваки дан изводи. Ваш син никада не дође сам да руча. Увек вуче по неког Француза. Таман да га одбијем, а он ме гура у кујну, па ми још прети. “Пази, вели, довео сам опет једног милионера. Хоће људи код нас после рата да пласирају своје капитале, па су дошли да проуче српску кујну. Па ако буде добро као за болесног, а много као за здравог, претплатиће се, вели, на порције”... Па ем што једе бадава, ем ми прети “Пази, немој да рушиш репрезентацију мога оца”.

ЛУЧИЋ

(Скљока се са сџолице)
Оца му мангупског!

ЈЕФТА

А после, шта да кажемо за дефетисте! Какав је може да му дуне нешто у главу, па да се пребаци нашим непријатељима. Златом да га купе! И ја, господине шефе, тако рећи, морам да водим државну политику. А после и због ваше репрезентације. Јер, колико је њих већ отишло у дефетисте. Па после, ко крив? Тако-рећи, ја – јер му нисам дао да једе... Ето, наредили сте да костирам и Смиљанића. А он ни да окуси – од суботе не једе.

ЛУЧИЋ

(Писне)
А хоће да буни свет! А хоће да заводи туђе женске? Нек цркне.

РАСПОП

(Брзо)
А коју то, бре?

ЛУЧИЋ

Зини да ти кажем... И буни – буни колонију!

ЈЕФТА

Сви се скупљају око њега онако гладног, па га не питају шта ће да једе, већ шта ће да пије.

РАСПОП

А, то мени добро долази, да му сваки дан туцам у главу да је луд.

ЛУЧИЋ

Е, опет ће да ме убедите...

РАСПОП

Е, онда пусти ме да ти кажем још и ово. Да није било твог сина, и да га Јефта не чува, ми ти не би могли да домамимо Сташу. Доћи ће ти као бела лала... И то тачно онако како си ти наредио.

ЛУЧИЋ

(Промењен)

Дакле навабили сте га? Навабили сте га?... Е, баш сте покварени. А да ли и он зна да сам са сином у завади?

РАСПОП

Не брини – преклаћеш га... Он му је баш и казао да слободно иде – с опроштењем – код оне маторе будале.

ЛУЧИЋ

Ето, то ми је репрезентација од мога сина... А Смиљанић ми се смеје?

РАСПОП

Море, ни он га не слуша. Мрачан је као бомба.

ЛУЧИЋ

(Погледа у Јефћу)

А, овај, иди ти сада, па други пут пази. И Французи ми се жале на тебе. Ноћу ти кабарет остављен, а аероплани и целелини стално

бомбардују Париз... И какве су ти оно женске? Па чак се и црнкиње скупљају. Ђути! Иди сад,
(Јефѿа се ѿоклони и оде)
 Добро што овај већ једном оде. Ајд-сад, шта има ново?

РАСПОП

Мани силно.

ЛУЧИЋ

(Скида цвикер увија циџарейу)
 Е?

РАСПОП

Знаш, синоћ, после “Олимпије” дођоше у кабарет они официри-ћемераша, што иду за Русију. Окренуемо карте и добра пара паде. И све би било добро, да онај капетан Томић – де! онај што је променио 40.000. Е, па он. Све је изгубио! До последњег цвоњка.

ЛУЧИЋ

Ама, шта кажеш, бога-ти? А ко му их здипи, бре?

РАСПОП

(Смеје се)
 Зна се.

ЛУЧИЋ

(Смеје се)
 Е, баш си покварен!

РАСПОП

Стани да ти причам. Таман је изгубио и последњу пару, а он револвер па цап, себи у чело.

ЛУЧИЋ

Ама ко? Јел Томић?

РАСПОП

Баш он.

ЛУЧИЋ

Ама ко је он? Јефта ми о томе ништа не рефериса. А, нећу ја више такве потајне.

РАСПОП

Није он крив. Ја сам узео на себе да ти то реферишем, Да му не отесмо револвер однео би нам и дуг од 5000.

ЛУЧИЋ

А какав је тај Томић?

РАСПОП

Добар је на пићу, а брз је на карти. Иде на руски фронт. Него, он ће да ти дође за позајмицу. Упутио сам га на тебе. Дај му што тражи, а ти већ знаш како ћеш да се обезбедиш. Знаш, биће ту скоро хајдучка вечера, па је добро да и он има пара... Него, и ти да нам дођеш.

ЛУЧИЋ

(Чешка се)

Незгодно је то за мене. Знаш моја репрезентација...

РАСПОП

Море, удесиће се то. Баци у подруму приређују тајно свој бал са маскама. Узми и ти једну маску па се погни код нас горе.

БОСА

(Улази)

ЛУЧИЋ

(Диге се лако)

Гле, од куд ти?... Сееевус, сееевус.

БОСА

Добар дан.

РАСПОП

О, здраво цуро.

БОСА

(Сћала код враћа)

Само на две речи.

(Расћоју)

Извините.

ЛУЧИЋ

(Прилази јој. Љубе се. Одлазе у уџао. Шаћућу. Вади новчаник даје јој џаре)

РАСПОП

(Суче димове, џосмаћра их)

Као да сте у меденом месецу. Докле ће да се волите.

БОСА

Док нам се може

(Шаћућу, смеју се)

РАСПОП

Кад ће ред да дође на мене?

БОСА

(Исћлази се)

Ето!...

(Смеју се)

Е, сад збогом

(Оде)

ЛУЧИЋ

(Прилази столу, њали циџарети)

Знаш, требају јој паре.

(Седа)

Учи зубно лекарство.

РАСПОП

Види се да уме да вади зубе.

ЛУЧИЋ

Сила је ђак. А ја за просвету не жалим.

РАСПОП

Српкиња је. Наше је дете, па се са њом поразговараш од срца срцу. А ове овде Франпускиње изведоше ме. Дође ми тако по неки туга на срце – знаш, живи смо људи – па нема коме да се пожалим. Све што разговарам са њима то је “бифтек”, “пом-фрит”, “куше”, “отел”... А ову твоју ни роса није такла.

ЛУЧИЋ

Чувам ја то, бато! Све што јој треба дајем од срца. Нек учи школу, па после јој цео свет отворен... Него, знаш шта ми каже?

РАСПОП

Море видим ја, воли те женска.

ЛУЧИЋ

... А знаш шта ми каже? Замисли, хоће да ме изненади! Вели “дај ми паре, па ћу много да те изненадим”. А неће да ми каже шта. Већ само обећава да ћемо се лако ослободити знаш, знаш – оне литре меса... де, оне бебе. А вели ми да је нешто смислила и за Смилјанића. Јеси ли видео, бато, што се брине за мене!... Него, на посао... Има да напишеш опет једно анонимно писмо... Још једно

писмо за дотично место. Реци “Докле ће Лучић мирно да гледа ону хуљу, оног дефетисту Смиљанића што буну избеглице”...

НОВИНАР

(Нагло улећи)

Добар дан, господо! Добар дан...

ЛУЧИЋ

(Врло љубазно)

А то сте ви! Сеевус, сеевус... које добро?... Примо... јесте ли за једну кафицу?

НОВИНАР

Хвала, журим, журим се... Погодите шта вам доносим!.. Трчим из посланства да вам први јавим једну вест, једну новост.

ЛУЧИЋ

(Суче дим)

Е, а шта је то? Јел пријатно нешто?

НОВИНАР

За вас радост. Велика радост.

РАСПОП

Одликвала га влада с Крфа?

НОВИНАР

Не, у поверењу, господо, та путујућа дружина није способна за такав гест признања – једном речи, још синоћ допутовала вам је берка. Из ропства, чак из Београда.

ЛУЧИЋ

(Пресечен)

Ама, шта ви то?... Јесте ли при себи?

НОВИНАР

Ама, на часну реч! У посланству сам је видео својим очима. Лепо дете.

ЛУЧИЋ

Само синовче заборавио си да је рат. А ко ће да побегне од непријатеља? И још женска глава!

НОВИНАР

Прошверцовала је једна болничарка из америчког црвеног крста. Све помоћу лажног пасоша. Ено их у посланству. Траже вашу адресу.

РАСПОП

А јели богата та Американка?

ЛУЧИЋ

(Хладно, с нагласком)

Да је богата друкше би радила... И куд баш сад пред првим?

НОВИНАР

Ја сада морам даље. Журим се! Само молио бих прво за мене да резервишете један интервју са њом за солунску штампу.

ЛУЧИЋ

(Ойей̄ весео)

Врло добро, врло добро! Лако ћемо!.. Сеевус, сеевус.

НОВИНАР

(Зайалӣ цӣгарей̄у, додирне̄ обод̄ шешира̄ у знак̄ њоздрава̄ и оде)

ЛУЧИЋ

(Най̄уш̄ӣио̄ се. Раздражен̄, шей̄а, хуче)

Ух, ух! Ја сам најнесретнији човек на свету.

РАСПОП

Време је да већ прекинеш са женском.

ЛУЧИЋ

А јок то! И где ће она сада без мене? Сада са дететом? И ако се још све прочује, ух?

РАСПОП

Не брини! Ја ћу да је штитим.

ЛУЧИЋ

(Тресне ноћом о њод)

Нећу! Нећу...

(Љућ)

Ах, ана-сана... пезевенк... Бато, ја сам ти најнесрећнији човек на свету. Синови – душмани. Онај матори, најстарији ми се син ува-тио с оном енглеском бабускером. А онај мали, оно жгебе погано истерали га из школе и он ми је сада пао на врат. Па ме се још, мангуп, одриче! Прети! Хоће да се туче! За њих је отац – колац. Хоће да ме убије!.. Ах, ана-сана...

РАСПОП

(Помаже му у извијању)

Видим ја све то, бато... Видим!.. Еј, видим!..

ЛУЧИЋ

И сада је и она дошла да ми се попне на врат... Побегла!.. Није побегла, већ се са браћом преко писама договорила. Ето! И она хоће због оне мајкетине да ме контролише. Оће још јаче да ме стегне, исцеди. Крв да ми пију! Дошла је да пије родитељску крв, хееј!...

РАСПОП

Ама, јел могуће?

ЛУЧИЋ

Ама кад ти кажем! Ето, смучило ми се... Знам ја, знам ја моју погану крв. Адвокат сам, бато. И када сам најгоре разбојнике бранио, увек сам тражио факта, факта, факта, а...

РАСПОП

Ако се због Париза за њу нешто прибојаваш, ја сам ту...

ЛУЧИЋ

(Мане руком)

Шта ме се тиче! Ако хоће нек дуби на главу... Али факта, факта говоре! Ето, због тих факата ја гоним Смиљанића. И он се удружио са њима, договорили су се. И то ми је репрезентација од сина. Сад ће да полегну по мени, да ме черупају, уцењују...

РАСПОП

Ама шта говориш?.. Ама – па знаш шта? Буди мали државник. Прихвати човека, нек се венчају.

ЛУЧИЋ

Шта? После свега што је било?... И њега да храним и одевам!... Па ти не знаш факта!.. Ама, зар њега?... Па он ме гађао каменицама. Оволиком цигљеницом ме гађао на сред улице. И он хтео да ме убије. А зашто? Зато што сам водио бракоразводну парницу против његове мајке... А ова моја кћи, она моја успаљеница, што ми се сада на врат пење... и она ме је тада грдила. Грдила у мојој рођеној кући... Штитила је и њега и његову мајку. За мој законити рад рекла је да рушим туђе огњиште, да прљам туђу част!... А, бато, закон је закон...

РАСПОП

Па јели била крива његова мати?

ЛУЧИЋ

Ама то је споредно! Закон је закон! И ја сам по закону тражио факта, тражио сам их пуних осам година само из сажалења према његовом оцу... А он, бре бато, био је грдна пијаница! Само је био несрећниковић добра срца, па сам га због тога бранио. Штитио сам га све док није цркао под туђим плотом... А она моја успаленица још је бранила сина таквог човека!... Ух, ето, каква су моја деца!

РАСПОП

(Увија смишљено)

Ама, нешто да ми кажеш... Знаш, ко има попа нема кеца, али уз мене ти имаш и кеца. Руку на срце, па ми право реци...

ЛУЧИЋ

Ама питај слободно.

РАСПОП

(К. њ.)

Знаш, ја и ти смо што се каже из једне торбе проју јели и знамо све параграфе... Него, дед, право да ми кажеш, да ли је Смиљанићево имање било онако – знаш, задружно?

ЛУЧИЋ

Па било је. Само у рукама пијанице и најтврђи град је склон паду. Све је прокоцкао и пропио... Ама све! Ама знаш ли да сам му оца из милостиње саранио. Ја, ја – и то од своје црквице. И, ето, како ми се сада враћа!

РАСПОП

(Гледа ља)

Е, бато, баш си добар адвокат... Него, ајд ја да идем. А ти нађи за Смиљанића неки параграф, на онај твој начин. Само ми јави раније.

ЛУЧИЋ

Е? А зашто?

РАСПОП

Па да се и ја нађем где треба. И мене да ухапсе. Треба ми то због моје колонијалне политике... Него, одох ја да напишем оно писмо (*Диже се*)

ЛУЧИЋ

(Гледа ђа задовољно)

Е, баш сам упао у покварен свет... Е, страшно си покварен, бато!
Е, баш си покварен!

РАСПОП

С тобом ми је сваки мрс, бато.

ЛУЧИЋ

Де-де – знамо се, побратиме ја и ти. Него знаш, у оном писму реци “јављам покорно”... реци, “опет онај Смиљанић буну колонију”... “И докле ће све то Лучић да гледа мирно” – знаш већ како треба.

РАСПОП

Не брини.

ЛУЧИЋ

(Врло озбиљно)

Знаш, већ је крајње време да поправимо овај гурави свет.

(Кисело и зловољно)

Кад га погледаш, а он ситан, ситан... Ситни смо, бре, бато. И сиромашни... Види ти, како се живи у Паризу. Какво богатство?... А ми? Немамо времена, рецимо, као ти за Бога, већ за оштроумност и профит. Већ ако хоћеш да зарадиш, а ти мораш да закинеш, мораш! Мораш, јер како ћеш од ове ситнежи да имаш вајду? Мораш – јер како ћеш да имаш вајду од живота!... А оном

отац покрај свега богатства црче, црче под туђим плотом. Па шта? Па ништа... А мајка му се бусала у груди, палила кандило... Па шта? Па ништа... И за кога? За оног и онаквог сина као што је она пропалица Смиљанић. А много ме је увредио. Много. А! све ће он то да ми плати, све...

РАСПОП

Пожури само, јер се он већ једе као месец.
(Седа)

ЛУЧИЋ

(Удара њесницом о сѝо)
Доћи ће он мене да моли! Доћи ће... А, – нема то! као пас ће Сташа да клечи предамном.

СЛИКА

У дну њојављује се слика, независна од сцене Лучић – Расѝој.

Пред великим улазом на сѝејеницама, једноѝ њарискоѝ тајге-а. На излазу њојављују се Сѝааша и Боса. Она је у невесѝинским хаљинама. Он у свакодневним, избеѝличким. Иза њих два сведока.

СМИЉАНИЋ

(Сведоцима)

Другови, финита ла комедиа!...

(Иронично)

“И младенци су обасјани срећом и љубављу“... Молим вас да ликвидирамо и последње формалности.

(Вади из џеѝа харѝију)

Ово је моја прва изјава. У њој још сад признајем да сам браколумник и крив за све. На овом документу млада ће ставити датум по своме нахођењу...

(Харѝија иде из руке у руке)

Је л’ у реду?

БОСА

(Узела харџију и сџавља је у њорбицу)
Хвала.

СТАША

Другови, је л’ часна реч, да ово остаје тајна?

СВЕДОЦИ

(Пошврђују злавом)

СТАША

Господо! Другови!... Је л’ те, господо, да млада има да ми преда писмено о свом детету...
(Сведоци одобравају)

БОСА

(Нервозно вади харџију из њорбице)
Ево је!.. платонски брак, па већ дете.

СТАША

(Чија)

“Овим изјављујем да је Г. Лучић, мој рођак, отац моме ванбрачном детету, који ме је као девојку”...

БОСА

(Љуџијо, ујада)
Их, како си!

СТАША

Добро. Добро. Нећу даље... А сада – да се растанемо.
Ошрашијају се. Сведоци одлазе.

БОСА

Па баш си морао пред њима све да читаш? Не треба ми више твоја изјава о самоубиству. Не треба ми.

СТАША

(Врло лако)

А не! Спремио сам је!... Хоћу да твоје и Лучићево дете понесе кроз живот часно и поштено име. А у томе је моја прва освета Лучићу. Дете није криво. А када одрасте причај му како му је отац погинуо на бојишту, као добровољац. Нека се поноси својим оцем!

БОСА

Како си добар.

СТАША

Нисам. Зашто? Ту нема доброте. По нашем брачном споразуму ти продајеш своју част, да би купила своју смрт. Ти си подударила своје планове да сакријеш своју срамоту, са мојом одлуком о животу. Па кад је то тако, нека све то буде бар од користи невином детету.

БОСА

Што да се не користим, кад већ хоћеш...

СТАША

Ту се нећеш користити, јер је то освета. Хоћу да се осветим свима и себи самом.

БОСА

Себи се највише светиш.

СТАША

Ја хоћу баш ти, разумеш ли: ти! ти! хоћу ти, да имаш права да у сваком тренутку затражиш моју смрт! Ти!... Али не као мајка, већ као Лучивева метреса и ортак.

БОСА

Мени је довољан развод брака. Не тражим да се себи светиш...

СТАША

Ох, не! Ја се ово на свом сопственом животу светим Лучићу, и само Лучићу!..

БОСА

Али о свему, о мени и детету ћутаћеш ти и чувати као смртну тајну?

СТАША

Дао сам ти реч!.. Главно је да имам у рукама Лучића! Ти си ми дала доказе противу њега! И ја ћу сада гркљан да му ишчунам, крви ћу му се напрати. Осветићу твоје ванбрачно дете!

БОСА

А ако се то дозна?

СТАША

Све што ће да буде биће у четири ока између мене и Лучића. Вратићу му жао за срамоту, осветићу му се!

БОСА

То не! Хајде одмах да се разведемо.

СТАША

Па зар би хтела да једног дана твоје дете дозна каква си мајка, и ко си ти?.. Не... Ти мораш да будеш удовица. Ја сам се теби продао, срамно продао, само да бих добио доказе о Лучићу.

БОСА

Па ти ме увлачиш у своје рачуне.

СТАША

А зар ти од моје смрти не правиш рачуне?.. Сад могу да одем до Лучића! Сад могу да га потражим! Сад могу да се погледамо у очи!

БОСА

А зар се не светиш детету, невином детету?

СТАША

А не. Мислио сам на њега. Ево!

(Вади три коверџа)

Ово су три писма за твоје дете. Пишем му са бојишта. У једном се опраштам са њим као са новорођенчетом. Са фронта поздрављам његово рођење и желим му срећу... Ево ти и друго писмо. Нека га прочита када му буде девет годна. То је доба када је детету потребан отац. Саветујем га да буде добар, вредан, поштен. А ово је треће писмо. Нека га прочита када му буде 20 година. У њему га учим како да нађе мудрост живота. Како да оствари наду, веру и љубав у себе, у живот и људе... Узми их! Чувај их! То ће му све много требати.

БОСА

(Узима их)

А сад? Идемо у хотел или на ручак?

СТАША

(Насмеје се)

Доста! Ближи се тренутак освете. Моје освете! Ти и он хтели сте да ме убијете. Али обоје сте ми дали оружје да му се осветим, криво осветим!

БОСА

Ама стани! Где ћу ја овако обучена?

СТАША

(Брзо вади једну харџију)

Ево ти и моја изјава о самоубиству. Ево је! Узми! Датум ћеш ставити на дан догађаја... А сад... сад идем да га нађем! Ја да га нађем! Ја да га видим! Тек сада ћемо се погледати очи у очи...

(Нагло оде)

БОСА

(Маише руком)

Такси! Такси...

(Скуйља руком сукњу око себе)

Слика се ѓаси.

МОМАК

(Улази)

Пријавила су се два официра... Дал да их пустим?

РАСПОП

Они су.

(Момку)

Чекај ту...

(Лучићу)

Како да се извучем а да ме не виде?

ЛУЧИЋ

Прођи овуда, кроз одељење Црвеног крста. Калуђер још није дошао... Дођи после да ми прочиташ оно писмо.

РАСПОП

(Одлазећи)

Учини им све што траже... Платиће ти се то на хајдучкој вечери.

(Оде)

ЛУЧИЋ

(Усџаје)

Пусти господу.

Момак излази.

Кайеџан Бошковић и Кайеџан Томић, улазе.

Бошковић висок, сув, ѓроседих дуђих бркова. На обријаној бради удубљење. Црне очи ѓлемениџе.

Томић мало̄ раста. Крутӣ је. Очи сиве. Обријан је. Обојица су без сабаља, са шћиповима – њо енглески.

БОШКОВИЋ

(Ушао. Одједном изненађен)

Јеси ли ти то, Марко?

ЛУЧИЋ

Милане...

(Грле се, љубе)

А ја сам о теби толико слушао! Хероју! Јуначино! Соколе!.. Од кад се нисмо видели!

БОШКОВИЋ

(Очи му њуне суза. Поџружено и нежно, као да љовори једну њошћу њуну нећознаћу сћвар)

А наши у ропству... А наша земља... Ах, да знаш како ми је... Само још једном да их видим.

ЛУЧИЋ

(Тајка ља њо рамену)

Још си ти стари идеалиста... Још си као дете!

БОШКОВИЋ

(Нишћћа ља не вређа)

Шта могу. Такав сам. То ме је и гонило да браним оне наше чатрље – о херојству нема ни помена.

ЛУЧИЋ

Сушта моја доброта. А ја сам се о теби толико наслушао... Шта смањујеш своје заслуге? Увек си био мањи од маковог зрна.

БОШКОВИЋ

Не знаш ти нашу војску, наш народ, нашег сељака. Ево, једног који је јунак... Знаш, младост ти је идеалнија, боља. А ја сам инвалид, старац пре времена.

ЛУЧИЋ

А шта ја да кажем? Млађи си од мене за десет година.

БОШКОВИЋ

То ништа не значи.

ЛУЧИЋ

А ја заборавио да вас понудим да седнете.

(Томићу)

Ја сам Лучић.

ТОМИЋ

Моје је име Томић. Знамо се још из Србије.

ЛУЧИЋ

Ваљда капетан Томић?

БОШКОВИЋ

(Уиада)

Ама то вам је исто.

ЛУЧИЋ

(Смеју му се боре око очију)

А тако. Е, па севус, севус. Мило ми је.

(Бошковићу)

Е, па јеси ли се оженио?

(Пали цигарету)

БОШКОВИЋ

Зар у рату? Имам ја и других брига. Сад су ме упутили у Прогресивно одељење на рад. Од кад сам напустио фронт не могу да се приборем. Тамо је други живот. Хтео сам да останем па да са нашим уђем у земљу.

ЛУЧИЋ

Учинио си своје. Одужио си се. Знаш, сви смо ми на фронту онде где нас упуте. И ти си сад на другом фронту. Баш ми је мило што ћемо бити заједно..

БОШКОВИЋ

(Разнежен)

Јесте, јесте. Да разговарамо о нашим. Да мислимо на њих, да сањамо о њима! Ја сам молио да ме упуте у неки лицеј на југу, да се у самоћи сећам земље, и да уредим за штампање свој “Дневник о једној батерији”... Ров и сан били су ми једини живот.

ЛУЧИЋ

А знаш ли да ми је на американски пасош дошла ћерка чак из Србије?

ТОМИЋ

(Нагло)

Марија?

ЛУЧИЋ

Јесте. Зар је знате?

ТОМИЋ

Знам је...

(Обори главу)

БОШКОВИЋ

(Радосно)

Дошла! Из Београда?.. Зар још постоји Београд?.. Ама је ли могуће!.. Дошло ти је дете? Твоје дете! Ох, среће!

ЛУЧИЋ

Ја је још нисам видео. Али сваког момента има да наиђе.

ТОМИЋ

(Нагло усџаје)

Извините ме – али ме чека хитан посао. Морам да идем.

БОШКОВИЋ

Станте за тренутак...

(Лучићу)

Боже мој, како је то лепо! Ох, разумем те, разумем!.. Чекаш је! Да, да... Чекаш да загрлиш своје дете, своју љубав!.. Знаш ли када у Паризу чујем српски језик, дође ми да заплачем!.. Још се чује наш језик, још се чује у свету, а не само по гудурама и рововима!

ТОМИЋ

Извините ме, али морам да идем.

(Бошковићу)

Позлило ми је.

БОШКОВИЋ

(Томићу)

Е, па добро, идите. Не брините нушта.

(Лучићу)

Знаш, господин је био тешко рањен.

ЛУЧИЋ

(Томићу)

И ви сте остали живи? Браво, браво – сеевус, Бога ми.

БОШКОВИЋ

Кажем ти, велики је он јунак.

ЛУЧИЋ

Овде сте на лечењу?

ТОМИЋ

Не. На путу сам за Русију. Иначе као и сви официри станујем у оној касарни што је одређена за наше.

ЛУЧИЋ

Ама, каква касарна! То је историјска зграда, господине. То је читав град за себе. Тамо је много боље но у хотелу да се трошите. (Бошковићу)

Знаш, то сам све успео ја да створим. То је моје дело. Ако наш човек нема где да преноћи – иде тамо. Ако нема да једе, опет тамо. Ако се разболи – тамо.

БОШКОВИЋ

Е, баш ми је мило што чујем за такве установе. Прими моје честитање. Е, баш ми је мило што си својски запео да радиш на опште добре... Кад свима помажеш дошли смо нешто да те молимо. Нисам знао да си шеф. А сад кад си ту, све ће ићи као подмазано... Знаш, један мој колега у великој неприлици. Хитна му је новчана позајмица, помоћ – ти знаш најбоље какву ћеш правну форму да даш. У питању је једна већа сума. Он, а и ја исто тако желимо да се то схвати као приватна позајмица са интересом, а не нешто званично.. Човек је врло поштен, има плату, добре гаранције, и ја јемчим да ће ти се вратити све у реду.

ТОМИЋ

Морам да идем – ја баш морам да идем.
(Поздрави и оде)

ЛУЧИЋ

(Поздравља ња)
Сеевус, сеевус.

БОШКОВИЋ

Ето, њему је потребан новац. Али ја ћу писмено, правно да гарантујем његову обавезу. Знаш сувише је поштен, али је морфиниста. Видиш, како му је било непријетно да чује чак и разговор о новцу. На фронту је био лудо храбар, а доживео је многе горке увреде и неправде. Зато је постао морфиниста, а уз то десило се и... Једном речи – морфинист, који иде у Русију, са жељом да буде у што већој опасности.

ЛУЧИЋ

Добро, после о њему. А од куд ме зна?

БОШКОВИЋ

Док нас нису прогнали и док нисмо пропали нисмо се ни знали. Него баш добро што сам се нешто сетио... Док се не врати да ми у поверењу нешто кажеш. Извини, али ми је много стало да знам... Знаш, ми ратници увек прелазимо кратко и јасно на ствар –

ЛУЧИЋ

Питај, брате. Само ако знам.

БОШКОВИЋ

(Тише, шћојлије)

Шта је с твојом рођаком, госпођицом Босом?

ЛУЧИЋ

А то си хтео! Хвала Богу, и она је овде у Паризу.-

БОШКОВИЋ

(Живо, нежно)

О, како ми је мило! О како ми је мило!..., Госпођица Боса!... Знаш, тамо доле, код нас волео сам једну жену, али,

(Мане руком)

то је сад све прошло... А госпођица Боса!...

ЛУЧИЋ

А само да је видиш!

(Намриши се)

Знаш, ја сам ти строг, али правичан, И морам ти рећи да је она озбиљна девојка. Учи и зубно лекарство. Да је видиш само.

БОШКОВИЋ

О!... А јели она још онако танка и црнпураста?

ЛУЧИЋ

Бидећеш је већ... Само, знаш, ови наши покварењаци овде видели су је онако лепу, па све држ око ње. Много сам се намучио око ње. У мало па да пропадне...

БОШКОВИЋ

О?

ЛУЧИЋ

Знаш, прикачио се уз њу и залудио је један мангуп, покварењак – дефетист море!... Е, бато што смо ти у последње време пропалице! То нигде нема – мани!

БОШКОВИЋ

О, јадна девојка. Ооооо... а ти?

ЛУЧИЋ

Море да ти причам. Знаш није за причање, али, ето, морам да ти се поверим као брату... Само немој ником да кажеш – знаш, девојачка част...

БОШКОВИЋ

Ама зар ја ратник?

ЛУЧИЋ

Збиља што да кријем од тебе? Разумећеш – изгледа да има и дете....

БОШКОВИЋ

Ох, јадница!

ЛУЧИЋ

Али ја сам учинио своју дужност и спасао сам је. Само не питај за моје муке. Тек, нота-бене, она сад учи зубно лекарство, па једног дана нека буде свој човек. Можда ће се и за њу срећа наћи.

БОШКОВИЋ

О, још једна жртва рата... О, још једна! Сећам се Босе! Кад сам је доле, у Србији, први пут видео одмах сам помислио како она заслужује све све најлепше на свету...

ЛУЧИЋ

Ал да је видиш само, бато! Како је вредна, па озбиљна, па чистуница... Мудрица је као Јунона!... Па како се тек сада пролешпала!

БОШКОВИЋ

Ама је л могуће?... Верујем ти. Верујем ти. Колико сам на њу мислио! Колико!..., Јадна она нема никог... Слушај! Ја немам никог сем тебе, а овај... да ми учиниш једну услугу. Слушај, смртни смо... Ко ће да ужива моју пензију?...

(Плане)

Слушај, и сачувај за себе, ако не иде... Ја је одавно волим, и просим је у тебе...

ЛУЧИЋ

Штааа?

БОШКОВИЋ

(Дубоко узбуђен, искрено, њојло)

Опрости, ако не може. Али ти се поверавам као брату... Заволео сам је још када сам је први пут видео. А видео сам је онда, када сам био заљубљен и разочаран суплен са ванбрачним дететом... Не говори! Ђути – било је и тога, само... А она, Боса – и још је волим! Јадна! Волим је и просим у тебе.

ЛУЧИЋ

(Се њрибрао, весело)

Само ако она хоће... Нек ти је са моје стране са срећом...

(Скочи, синеће му руке, љуби се)

Бато!

БОШКОВИЋ

После толиког ратовања!

ЛУЧИЋ

Заслужно си, бато:...

БОШКОВИЋ

(Брише сузе)

Друже!...

(Ојей брише сузе)

Ах, Боса!...

Тако се свршава први чин Кабарета код "Две хемисфере".

ЧИН ДРУГИ

Позорница као у првом чину.

МОМАК

(Брише крјом прашину, уређује, звиждуће)

СТАША

(Полако отвара врата у дну. Обазриво загледа и осматра)

МОМАК

(По шумадијски, бржжански њојева кад говори)
Што си дошао, буразеру?

СТАША

(Несиђурно)

Има ли кога?...

(Улази њолако, њојово фајалисички. Зајвара за собом сувише учјиво и њажљиво врати)

МОМАК

Нема. А шта си хтео?

СТАША

(Расејано изражи одговор, лакнуло му шио никоџ нема у соби, и шио нико не чује њеџов глас)

Ето... тако.

МОМАК

Ја, буразеру, не знам правила грађанства, али знам да се овде долази јал за пасош, јал за помоћ. Помоћ нема, а за пасош иди у... или дођи сутра.

СТАША

(Мане руком)

Друга ствар...

(Гледа око себе)

И овде иста канцеларија, као тамо... у Србији.

МОМАК

А одакле си ти?

СТАША

(Мане руком)

Ето...

МОМАК

Ја сам из Груже, али сам Младеновчанин... Само, буразеру нисам ја од они београдски сељака. Нисмо ми вренкаши и пилићари. Риљамо ми земљу... А они око Београда, знаш, продау зелен и сипау воду у млеко – јес, младости ми!... А мора да је тешко сад и њима – знаш, људи смо.

СТАША

(Одједном сīрасно)

А јел те жао земље?... А јел те жао што смо пропали?

МОМАК

Е, буразеру, питај ти мене шта народ мисли... Сада ти је као у доба капетан Кочине крајине... Жао, ја-како!... А, знаш ли болан, да остависмо земљу пуну ко око, ко лубеницу... Па знаш ли, бре, буразеру, кад сам ја био редов!... Бре, узеше ме мршавог, потам-нелог од земље – цгоља регрут. А знаш ли, бре, у касарни чист кревет, па још кувано... Оно јес дисциплина. Јес, да има кочића, и да се сатирично мучиш око пушке: све је гладиш мазалином... Али, бре, буразеру, кад одо у село на оцуство, а ја акламацијом набрекао од здравља. А образи ми белии, белии – ка папир... Јес, сунца ми! Ама шта ти то све заглеђујеш?...

СТАША

Тако. Не знам.. Нисам још овде био.

МОМАК

А где се храниш?

СТАША

(Само мане руком. Оборио љаву)

МОМАК

А ја што сам собајле код кафеџинке преко пута појео пун чанак јела – мани!.. Баш вреди динар. Масно је. Али, буразеру, од ту француску, знаш, масноћу не могу да будем сит и да се угојим... Ама, шта ти то свуд заглеђујеш?

СТАША

(Прене се)

А?.. Говори, слушај те.

МОМАК

А кафеџинка, нешто не удем да ти кажем... Јес да је половна, али опет – држећа је. Има и дуванициницу. Пусто рат – па нигде дувана! А она не да паклић док нешто не попијеш. Знаш, ја јој подилазим кецем, ко Младеновчанин на санцу и – гледамо се. Ал се бојим, много јој фино дође она фарба на лицу... и чмичак јој на једно око – а оће љубав!.. Липцало је то овде. А шта би радио...

СТАША

(Оборио љаву)

МОМАК

Ама шта тражиш овде?... Да ниси и ти од они онако...

СТАША

(Не слуша ља, брзо)

Јест, јест – јесам.

МОМАК

Па што се не одаш? А одмах сам те познао.

СТАША

А?

МОМАК

Де, шта се правиш? Потајни си. И ти си шпијун... Бре, што вас има ко куси паса, мани!... а сви сте ко оловни грош... Ајд добро, добро – оће ти трбу леба без мотике...

(Сџааша џешико сео)

Де, сад кад си дошо, припази мало да нико не уђе. Знаш, остао сам без дувана. Одо часком да видим, има ли она који паклић... А како се ти дуваниш?

СТАША

(Мане руком безвољно)

МОМАК

(Поџаџише ѓа џо рамену)

Е, буразеру, баш умеш да се претвараш – прави си симбулант.
(Оде)

СТАША

(Још седи, кравећи се од неке укоченостџи, уџрнулоостџи. Задрхџи и нађло скочи)

Ја – шпијун?.. “Шпијун?”....

(Прилази камину ѓде је ођледало, џиџасеџо лицу, зађледа)

Је ли то шпијунско лице?

(Уђравља џрсџи на себе у ођледалу)

Не! Није! Само сви виде већ колико си се срозао, колико си пропао... Сви виде. Само не умеју да кажу... Ето, то је то! То је то!..

(Насмеје се цинично, до ѓримасе)

Али, проговорићу!.. Видеће сви од које ватре ја горим! Овде је одређено! Овде је суђено! Суђено?... Па је ли боље да проговори судбина, или бес, када су већ тако нераздвојни...

(Извади револвер)

... Свих пет на њега, а шести... Па зар није простије разрачунати са самим собом?.. Ето, сам сам, а говорим гласно. Оптужујем се, дакле! Па зашто онда сам себи да не будем судија?.. Убити се? Просути свој мозак... О, Боже?.. И – зашто Бог? А? Зашто Бог?... Кукавицо, моли се сам себи без Бога?..

МОНАХ

(Тихо ошћара враћа. Висок, сув, жућ, светиљачки изглед)

СТАША

(Ошћазивши га, у мажновењу скрио револвер. За њрен ока дохрлио и бацио се на колена њред Монахом. У огорченим сузама, речито, ваћрено, као да већ два саћа зовори без ѡредаха)

...И, ево, свети, падам ти ничице, на колена и молим, вапим Господи, услиши помилуј!.. Јер мрзим, све мрзим. И Бога и живот! Падам понижен и осрамоћен. Мрзим се јер сам кукавица да осетим патњу оних који гину, умиру. А ту би ми био спас – заборав на себе самог. Неспособан сам да живим и мрем... Па и сада са овом исповешћу подлачим се пред твојим ногама!.. Исповедам се, помоћ да испросим... Јер, слушао сам те у руској цркви, када сисеу својим песмама молио срп-ским свецима... за све. Спаси, и помози ми.

МОИАХ

(Нагњућ над њим, са једном руком на Сћашином рамену)
Од чега? Зашто?

СТАША

(Удари се у груди)

Овде ме пече – пропалица сам. И још уображена пропалица, која се горди на самог себе.

МОНАХ

А где су они које волиш?

СТАША

Само кад сам потпуно сам разговарам са онима у ропству и на бојишту.

МОНАХ

Увек си усамљен?

СТАША

Увек.

МОНАХ

Усамљеник је као и робијаш... А ми смо још и прогнани. Прогнани из земље и живота. Синко, усамљеници, прогнаници и робијаша исто су као и дивље звери.

СТАША

Јесте! Јесте!

МОНАХ

Прогнани и усамљени не могу да живе без Бога.

СТАША

Ја га нећу оваког! Нећу га!.. Убијена ми је љубав. Баш данас, када цео глобус пламти у крви и огњу. А мене то – не боли... ја сам кукавица... О, сваки онај који се не узбуди пред људским болом нек буде копице за онај други, бољи свет, који ће доћи...

МОНАХ

Ако силно волиш вратиће ти се љубав.

СТАША

Она је у ропству непријатеља, и у ропству моје сопствене душе...
А ја сам баш данас ту љубав обешчистио... Ох, као да сам пијан, у
сну...

МОНАХ

Изађи из сна, синко. Онај који сања никада неће разумети шта је
то човек, шта је то печал.

СТАША

А зар Лучић разуме? Зар он сања?

МОНАХ

Ваистину ти кажем, онај који никада није сањао како може да
буде човек! Како ће да разуме видимо и не видимо?.. Ваистину ти
кажем, данас смо на међи земаљског и небеског.

СТАША

Али где ћу ја – ја, који сам... Али реци, научи ме како да помогнем
онима који пате!.. И може ли убица љубави ма коме да помогне?

МОНАХ

(Гледа за њажљиво у очи, обухваћа му рамена)

Видим те... Ти хоћеш радост да пружиш болу!... Дај Боже, дај
Боже, нека људи пате. Нека дубоко пате, јер и болу треба дати
радости. Јер, радост је за боне и несрећне. И бол треба патњом да
се зарадује.

СТАША

(Подигао се, њлаховићо стјрасно)

Ох, ти!.. Да ли су те речи отров који лечи, или сам и сувише
отрован да бих и у болу видео радост... Бол да се зарадује? Бол!..
Па реци како да пружим радост своме болу?

МОНАХ

Среди се са људском патњом. Приђи јој, и онда ћеш и бездушној смрти надахнути живот и душу. Надахни се патњом да би васкрсао! Пао си слаби, да би се подигао јаки...

СТАША

Рећи ћу ти своју тајну. Рећи ћу ти је...

(Удара се у ѓруд)

Ту сам убио своју љубав.

МОНАХ

Па како ћеш онда да будеш жив човек? Како ћеш да се препородиш?.. Врати се чистој љубави... Нека те она спасе...

СТАША

(Узвик)

И мој ће ме Бог пољубити?

МОНАХ

Хоће

СТАША

(Сћрасно)

И људи ће ми опростити?

МОНАХ

Опростиће ти се!

СТАША

(К. ѓ.)

И вера ће се опет родити?

МОНАХ

И нада!...

СТАША

(Кликне)

Ох, убићу грех!.. Убићу га!..

МОМАК

(Улази са заглавеном цигаретом. Избацујући димове)

Добро сам два паклића. Еве их!.. Ал сам зато и попио једно пивце...

(Монаху)

Стигла вам је пошта од женевског Црвеног крста.

СТАША

(Клоуно, занесен седи. Подижући очи Монаху)

Нећу моћи...

МОНАХ

(Прашијајући се од Сјаше)

Разумем те – јер смо на граници видимог од невидимог... Али, из све снаге напрегни се, да пређеш све границе.

(Полако одлази лево, где је одељење Црвеног Крста)

МОМАК

(Сјаше)

Е, ајде, буразеру, изађи и чекај напоље. Знаш, сад ће и господин шеф... А он се много љути кад неког затекне...

ТОМИЋ

(Нагло ушао. Сјао на сред собе и све њосмајра изазивачки и ироницљиво)

Зар нема овде никог? Где је шеф?

СТАША

(Учљиво се диже и њовлачи у крај. Оборио је злаву. Хиџо би да буде нејрисуиан, шјућ)

ТОМИЋ

(Оборио главу и нервозно шећа)

А је ли свраћао онај капетан са дугачким брковима?

МОМАК

(Увек у сјавау мирно)

Није, господин капетане.

ТОМИЋ

(Одједном сјао. Момку)

Шта си се ту укочио као свећа?.. На лево-круг, марш!

Момак војнички брзо одлази.

ТОМИЋ

(Шећа. Загледа Сјашу)

Ја и ви се однекуд знамо.

(Сјао њед њим)

СТАША

(Врло учинив)

Можда. Само ја не могу да се сетим.

ТОМИЋ

Али, ја се сећам... Само, где сам вас оно видео?.. Па-да, ви сте то!
Знам вас. Ви сте онај што је ноћу тајно ишао изнад ровова на солунском фронту, као медијум...

СТАША

(Као горе, учиниво, бладо)

Ја нисам тамо никада био...

ТОМИЋ

(Тресне)

Ето-ти-на!... И ви!... И вама сам расходована магаџинска нумера,
и тако рећи...

СТАША

(Пријирчао му је. Срдачно, ушешно)

Шта Вам је? Шта хоћете? Реците – ево, ја ћу све... пријатељски.

ТОМИЋ

(Мане руком)

Оставите ме! Знам ја све.. Знам – све је унапред предодређено и пропало... Ето вам – сад знате!

СТАША

(К. њ. све срдачније)

Вама је тешко. Реците – треба ли вам што год?...

ТОМИЋ

Да вам се поверим, па да ме после још више иронишете! Иначе ме већ скроз и скроз познајете.

СТАША

Зар ја? Па ја хоћу само да вас разумем. Разумем – као брата. Искрено, својски... Видите, ако ја будем својим речима тражио вама угехе онда... онда то више нисте ви – разумете ли ме? – већ ја... А ја видим да вам је – нешто вас гризе.

ТОМИЋ

Па шта онда?

СТАША

Жао би ме било, – ја нећу да пођете трагом других... Видео сам да свет увек гази и гони оне које задеси несрећа. Људи не помажу ономе који пати, већ сви потрче да га још више упропасте. То је тако. И ја знам да је то тако !... И ја нећу да дозволим никоме то задовољство да вас муче овакав какав сте сада.

ТОМИЋ

Па зар је то важно. Шта ће вам то?... А после, ја сам чизма и не разумем све то.

СТАША

Хтео би да се оно што вас боли претвори у радост.

ТОМИЋ

И то тако – забадава?... И то мени – куповном човеку? Па и да платим, па нећете моћи. Кад би то урадили на коленима бих пред вас пао... Али, ја сам расходован из бројног стања.

СТАША

(Нагло му њршиао. Пружио му је руку као да хоће, да се рукују. Држе се за руке. Бладо, њојло)

Не смете тако да говорите!.. Не смете... Ето, знам вас.

ТОМИЋ

Па ја сам то одмах – познао сам вас од прве...

СТАША

(Као њ.)

Знам вас – по себи, и...

(Мане руком)

Али то није важно... Важно је да вас разумем. Важно је да не поћете нечијим трагом. То би ми било криво. И ја то нећу дозволити.

ТОМИЋ

(Иронично)

Једном речју хоћете да ме спасете!.. А јесте ли још коме помогли?

СТАША

До данас нисам... Не, – јесам. Учинио сам! Баш данас дао сам част, неупрљану част једном бићу – част коју не признају...

ТОМИЋ

(Смеје се цинички)

А ја сам опет покушао да баш ту речену част обешчастим! Ето, ко сам ја... Ја, ја, ја сам роб због једне личности. И то онај орамоћени роб.

СТАША

Зашто тако говорите о себи?

ТОМИЋ

Хм! зашто... Зато што... Него, нећу да вас вређам. Видим да сте добар човек. Зато вас и саветујем да не трчите у помоћ сваком непознатом псу...

СТАША

(Страсно)

Али зашто се толико вређате, потцењујете, деградирате, господине капетане?..

ТОМИЋ

(Гледа ња)

Па ви знате?..

СТАША

Шта то?..

ТОМИЋ

(К. њ. хладно)

Зашто кријете? Зашто се претварате да не знате ко сам ја? Па ви знате да сам деградиран. Рекли сте... И тачно сте рекли. Нисам капетан – нисам официр... Зашто се правите да не знате да су ме деградирани за оно у чему нисам крив. А за оно што сам урадио нису – још нису ме деградирани... Зашто сте онда обилазили ноћу ровове када све то нисте знали?..

СТАША

Ви опет о рововима и фронтовима...

ТОМИЋ

Па зар нисте?..

СТАША

Нисам. Најзад, ја сам на једном другом фронту... на оном где ви не би требали да дођете... А од куда вам та униформа?

ТОМИЋ

Па зашто ме иронишете стално, кад знате да сам је овде купио? Купио сам је, напио сам се!. А једва сам успео да ме са солунског фронта као обичног војника упуте тамо далеко... Знате ли ону песму “Тамо далеко”... Е, па тамо!.. Као што видите ја сам – “виђен за даље”... Одлазим, идем на крај света...

СТАША

Али за вас још није крај света?

ТОМИЋ

Јел? То ви кажете! Опет ме иронишете. А ја хоћу да што пре ликвидирам са целим овим светом... А на место да га ликвидирам, ја га лажем! Измамљујем му паре... Реците ви мени зашто сам дојурио овде као бесан пас, ако не да узмем новце из прљавих руку неког Лучића... Реците ви мени зашто? Зашто баш од њега? Зашто баш на њега да наиђем?... Ех, господине, када бих могао себе да ставим на овај длан па да се одувам...

СТАША

А шта вам је то учинио? Реците. Неку неправду?...

ТОМИЋ

А реците ви мени зашто не могу да се ослободим тако – извесних људи?... Узео сам паре, па када сам чуо да је овде допутовала једна

личност, долетео сам као без душе да овај прљав новац вратим ономе чији је, а њега...

СТАША

Па шта је у ствари?

ТОМИЋ

Пст! о томе се не говори... Дао сам себи реч да више нећу да пијем. А ево, већ два дана како се не трезним. Па чак и овде, у Паризу, од чега бежим јури ме у корак! А оно за чим жудим – то бежи од овог осрамоћеног роба... Слушајте – хајде да пијемо.

СТАША

Зар опет?

ТОМИЋ

“Опет?” А зар ја знам зашто опет! Љуг сам... Опет сам љут! А бесан сам сада и на самог себе што сам нека љута слаботиња. Знате, кад сам љут ја се све више удаљујем од себе.

СТАША

Разумем вас. Али савлађујте се. Умирите се.

ТОМИЋ

Изгледа да бих се умирио, када бих неким чудом могао да се ражалостим и заплачем као дете...

СТАША

Као брачно или ванбрачно дете?

ТОМИЋ

Опет ви! Па разуме се – као ванбрачно. Њему из душе сузе цвиле...

СТАША

(Изненада)

Баш зато и хоћу да вас помогнем. Пријатељ сам вам, друг сам вам. И зато желим вам да опет веру, љубав и наду нађете у животу...

ТОМИЋ

(Јейко се осмехне)

Још да немам своју љутину никад се не бих пробудио.

СТАША

(Бла̄зо)

А ја сам опет толико будан, да сам готово увек у сну.

ТОМИЋ

(Плане)

Ви опет нешто хоћете да кажете?... Ви опет...

СТАША

Само то, да смо ја и ви подједнако живи. Али само на два разна начина...

ТОМИЋ

(Промењен)

Ви не знате како је то лепо када се самном говори човечно. Говорите ли ви и себи тако?.

СТАША

(Мрачно)

Не мислим на себе...

(Појрави се)

Лажем вас – ја на себе стално мислим...

ТОМИЋ

(Замислио се)

Ја до сада нисам срео човека као што сте ви. Када се разговара са вама одједном целом свету мора да сване, и... и да цео живот зажели као пролећно сунце.

СТАША

А ако вам ја кажем да је сунце црно, мрачно?

ТОМИЋ

Шта? Опет ви!... Зар је оно црно што је тако усијано!...

СТАША

(Блаžo, убедљиво)

Јесте, оно је увек мрачно.

ТОМИЋ

Као и ми људи?

СТАША

Можда још мрачније.

ТОМИЋ

Па шта онда то светли на небу, до ђавола?

СТАША

(К. з.)

Па сунце!

ТОМИЋ

Не ждери ме. И ви ме терате на морфиум. Не ждери ме, не...

СТАША

(К. з.)

Па да... Само по себи сунце је увек мрачно... А нама засветли и заблиста само онда када се његов зрак пробије, преломи, разбије у блату, праху и понору. Само се преко понора и дубине рађа сунце. Само тако оно светли! Као и човечија душа. Да би сунце обасјало све нас, оно мора да се стрмоглави у у небеске и земаљске поноре... Само тако, и само тако ми један другоме видимо лице – само тако видимо да нам сунце сија...

ТОМИЋ

Па онда – све је у мраку? У потпуном мраку?

(Обори главу)

Јесте, мрачно је.

СТАША

Мрачно је...Зато је сваки човек добродошао који хоће да створи светлост...

ТОМИЋ

Као у оној песми: “Бацајте сами у огањ децу, стресте са себе ропство и срам”...

СТАША

Да нам се кроз поноре и урвине засветли. Кроз блато, кал и покору...

ТОМИЋ

Дакле, и сунце ради исто као и човек. И оно мора прво да се ували у своју сопствену прљавштину. Баш као и човек?

СТАША

Можда...

ТОМИЋ

За ту науку нисам знао.

СТАША

Тако, на пример, ако ја говорим о љубави, онда значи да је немам. Значи – љубав је на једном крају света, а ја...

ТОМИЋ

Разумем – а ви на другом.

КОЈА

(Улећи)

Гле!.. И ти си дошао!.. Е, што моја Енглескиња прави виски, па цин!.. Просто идила. А ти? Видим, ушао си ми у фамилију, у род?.. Чуо сам све мало пре, младожењо! Чуо!.. Дакле, дошао си матором – умро коњ – на сицере?

СТАША

(Оборио главу)

Ето, дошао сам...

КОЈА

(Лећи њо соби)

У! ди га је матори, да га... Чујте људи! Замислите, молим вас ужаса. Мој најмлађи брат, детенце од 9 година, хтео је да се убије! Покушао је да умре!

СТАША

(Доћрчао до Које, пресе му рамена)

Ти, ти – бунцаш! Ти си пијан!..

КОЈА

Ама, истина је! Још пре три дана нестао ми је брат. Све се негде крио. И тек малочас сам га пронашао. Дете је гладовало три дана!.. Господо, јесте ли чули? Дете гладује! Дете хоћеда се убије! Хоће у смрт!

(Сћиснуо вилице)

Због оног нашег маторог – ух, милијарду му њичево... Дете хоће да се убије баш, а сестра му је дошла у Париз! Усред светског клања сестра му је побегла из ропства.

СТАША

(Скочи)

Марија!

КОЈА

Побегла је чак из Србије.

СТАША

(Цео)

Доцкан је дошла.

КОЈА

За мало па да задоцни... Али, опет, долетео је анђео.

СТАША

(Прене се. Нагло, сирасно одбија)

Ти си пијан! Ти све лажеш, лажеш, лажеш... Јеси ли је видео?

ТОМИЋ

(Усред њихине, њешико, њихо)

Дошла је.

СТАША

Од куда знате?

ТОМИЋ

Знам. Дошла је. Победила је све фронтове, сва утврђења и ровове. Дошла је!

СТАША

Ослободила се ропства?

(Као да сам себе љеда из даљине)

Што нисам сад неко други...

ТОМИЋ

(Тријумфује)

А, признајете, да сте рекли сада како сте неко други... Знамо се ја и ви. Знамо!

КОЈА

(Сћаши)

Ама, ко је тај тип-ла? Реци ми само да л те вређа?..

ТОМИЋ

Не вређам никог. Него сам нешто рекао у вези са Маријиним доласком.

КОЈА

(Прасне)

Ко “Марија?...” Шта “Марија?...” Ко је то за вас “Ма ри-ја?”

ТОМИЋ

(Изненађен, задрхћи)

Шта ви то? Шта... Ето, рекао сам само... Познајем и вас.

СТАША

Смирите се. Не вичите тако!.. И мене никада нисте видели, па опет ме познајете.

ТОМИЋ

Разумем да вам је испод достојанства да,.. Али, части ми, познајем вас...

(Пружа Који руку)

Ја сам...

КОЈА

(Пружи руку, али је нагло повлачи, не рукујући се. Цери се)

И ја сам – исти овдашњи!

ТОМИЋ

(Пребледео)

Шта?

(Гледа у своју увек ојружену руку и њих)

Али, ко сте ви да се овако самном?..

КОЈА

(Разуздан)

Како то да не знате ко сам ја?... Ја сам – ја!..

ТОМИЋ

Знате ли ко сам ја?

КОЈА

(Гледа ља)

Жаме куше авек...

ТОМИЋ

(Дрхџи)

Ви вређате господине Лучићу.

КОЈА

Пардон!.. Грош може дваес пара не може... Пардон, рђаво сам се изразио... Ја, ја сам – мртвац. Ето вам. Пред собом имате пијаног мртваца, који блуди тамо-амо, па се повампирио... Ето, то сам ја!

(Тресне ноћом)

А неко уобразио да сам му син.

ТОМИЋ

(Ледено)

Ви сте пијан, господине.

КОЈА

(Разуздан)

"Господине!"... Јесте, господине– имам част бити пијан... Али, ја сам – ја сам... иначе, као избеглица сам цалкелнер материјализма и ванбрачни син капитализма...

ТОМИЋ

(Грца)

Господине, ви сте... ви сте...

КОЈА

Јесте – ја сам милионар, као сваки човек из Америке.

ТОМИЋ

(К. з.)

Ви сте...

КОЈА

Јесте, господине. Ја сам баш лично тај!... Ја сам елитни господин с контра стране, речено у курзиву.

ТОМИЋ

(К. з.)

Ви вређате, ви потцењујете... Моја – част.

КОЈА

Та шта кажете! Грош може, дваест паре не може – ваша част. И ви сте дошли са мало признанице и менице овамо. И ви сте један од оних ђемераша што су на путу “за даље”. И ви сте “туто Срби колонели”... И ви сте као мој матори што убија своју децу.

ТОМИЋ

(Крайико)

Господине, ја тражим задовољење.

КОЈА

Имамо га задовољно!

(Уиро њрсџи на њеџа)

Ха ха-ха! Гле, па ви сте још и витез! Исто као и онај мој матори. И он је витез, и ако га боли стомак. Једе ко попац и цепа са женском шесту банку младости...

ТОМИЋ

(Тресне ноџом)

Ја, ја не дозвољавам...

КОЈА

(Разуздан)

Шта, и ви браните господина шефа? Ту будалу ! Јер и он – господин шеф – не дозвољава. И њега браните као витеза. Тога витеза на пољу части под свиленим јорганом.

ТОМИЋ

Господине, ја сам...

КОЈА

Господине, ви сте?

ТОМИЋ

(Одједном мирно, ледено)

Веровао сам да је све предодређено... Али, дошао је један медијум и уверио ме, да је бело црно, а црно бело. Мало пре сам мислио како би било лепо да са вама заједно дочекам неког од кога бежим, а сада...

КОЈА

(Прасне)

Па дочекајте га! Дочекајте свога витеза!... Али неко за вас није “Ма-ри-ја”... И ја ћу да убијем ко дирне у ту светињу...

ТОМИЋ

(Насмеје се)

Да убијете? Ви!... За тако што немате ово овде!

(Удари се у ѓруди)

Господо чујте! Ја сам покрао себе, обљачкао себе, обешчастио себе – али, опет, ви немате ово овде!

(Удари се ојейи у ѓруди)

КОЈА

Ха-ха-ха!.. Зар за маторог? Ама треснућу га као празну флашу.

ТОМИЋ

(Јетком леденошћу)

Немате! Доказаћу да не можете.

(Савлађује се, јетко, кивно)

Ево, замислите, да сам ја крив за све што оптужујете оца. И за све остало. И за вашу сестру ја сам крив

(Смеје се)

– ето, изјављујем: обешчистио сам је...

(Наљло, брујално)

Браните своју част!.. Кукавицо!

СТАША

(После паузе, ирејирнуо од једном наљло вади револвер, полевивши Томићу)

О!..

КОЈА

(Дојурио до Саше. Наљло га вуче у сирану, сирасно, ириђушено)

Гле! милијарду му њичево – револвер. Понео си га!..

(Дрхџи, шайајом)

Сад знам зашто си дошао. Сад знам!

СТАША

(Збуњено)

Не знам.

КОЈА

(Шайајом, узбуњено)

Па да! Што да не! Уби! Уби стоку, милијарду му...

СТАША

(Уморно се враћа сиволици. Седа. Зајворило очи)

Сви ме спречавате да спасем част.

КОЈА

(Томићу)

Ово је, господине, прави витез! Ово је...

ТОМИЋ

Па ја га одавно познајем. Он је...

КОЈА

Не знате ви њега! Ја треба да вам га представим! Њега треба целом свету да представим.

Уз све остало, он је још и младожења, и отац сина мога оца...

ТОМИЋ

(Плане)

Престаните, господине, ја сам озбиљан човек!

КОЈА

Ама, истину вам говорим! И сада замислите комедију. Земислите само... Мој отац сад опет удаје мајку сина овог овде господина... Удаје је, части ми, врло прописно. Све на основу љубави за другог једног витеза.

ТОМИЋ

Станите! Разјасните ми... Ко сте ви?

КОЈА

А ви? Зар и ви нисте мој рођак? Ха-ха-ха! Да и ви!

ТОМИЋ

Шта кажете! Од куд... како?

КОЈА

(Сеири, хладно)

Просто по томе што сам вас лако наждао, наљутио. Уживање је

гледати смешног човека као што сте ви. Ето!.. И ја баш хоћу да вас љутим, да вас кидам. Баш хоћу!... А зар није смешно засмејати и наљутити мртваце? И зар ја нисам сабласт, мртвац који плаши људе? Ето, признајте... И све вас видим као кандидате за мртваце – сабласти смо, рођаци смо!

ТОМИЋ

(Туробно седа)

Јесмо, јесмо. Мртваци... Али, знате, ми смо прогнани мртваци.

КОЈА

Па онда?

ТОМИЋ

(Оборио ѓлаву)

Све је досадно!

Пауза

КОЈА

(Наједном се ѓроменио, седа)

Јест, досадно је. Не може човек више мирно ни једног санса да убије.

ТОМИЋ

Никад краја.

КОЈА

Нит рат да се сврши, нит влада да падне.

ТОМИЋ

Као да сам пресечен – докле овако?

КОЈА

Ух, ко то зна!.. Ух.

ТОМИЋ

Од кад је настало светско клање, све се напрежем да се сетим како сам изгледао некада. Па не иде.

КОЈА

Врло важно – умро коњ! Ја сам све заборавио, па шта?...

СТАША

(Присно)

А некада смо били деца. Чиста, чедна деца. А сада смо у туђини сами себи туђинци... Кад ћемо васкрснути?

ТОМИЋ

Мобилисали нас, да би нас јефтине и о једном трошку експедирали.

СТАША

(Сањари)

И ја још оклевам, још сумњам..-И када зажелим препород, ја то само сањам. Не умем да пређем на дело...

(Томићу)

Па од куда ја могу да обилазим разбојишта?... Разбојишта наших душа може да васкрсне још само Марија, мајка Божија... А ми сањајмо, сањајмо како је на другом свету. Још само тај свет желим.

ТОМИЋ

Можда се мени у рату неко појавио баш као мајка Божија. А ја то нисам умео да... Можда ће опет доћи.

СТАША

Имате право. Доћи ће! Нешто је већ дошло... А ја још нисам испунио свој завет – нисам оно што сам обећао. И од куд смем да дочекам? А време лети, догађаји лете!... Не, ја морам да урадим нешто одмах, с места...

ТОМИЋ

Онда хајмо прво да се напијемо. Ајде да пропијемо мој прљави новац.

СТАША

Ја остајем.

ТОМИЋ

Па баш сада?

СТАША

Остајем. Морам.

(Показује на Коју)

Господин је тачно рекао да сам отац. А, а некада нисам умео да сачувам свету част једне мајке...

ТОМИЋ

(Мане руком)

Ајде, да пијемо код “Две Хемисфере”.

СТАША

Идите ви. Ја ћу доћи чим будем свршио посао,

(Мучно се насмеје)

на овој овде хемисфери.

КОЈА

(Скочи са столице)

Господо, на часну реч, мени се збиља пије, пије, пије...

ТОМИЋ

Јест – хајде да пијемо. Тек када се будем напио решићу се да отпочнем нов живот.

КОЈА

(Ужурбан око одласка)

Па хајдмо већ једном.

ТОМИЋ

Па опет, кажем вам све је унапред одређено... све је... Ето, бежим и нећу побећи, тражим и нећу наћи.

КОЈА

(Шејћа се нервозно)

Не бојте се, анђео је долетео! Хајде да пијемо.

ТОМИЋ

(Сјџаши)

Оставите све дођавола.

(Узме ѓа за руку)

Нек све пропадне, нек све сагори мој бес – хајде да пијемо!

СТАША

(Блаѓо)

Слушајте, умирите се. Будите благи, да би могли да мислите на, на... на...

ТОМИЋ

(Завали шајку и ударисејо челу)

Ама, кунем вам се да говорите некако, као, као неки – медијум.

КОЈА

Ама, хајде већ једном!..

(Полазе. Код врајћа Томићу)

Идите напред, заборавио сам нешто да га упитам.

(Томић оде)

Слушај

(Ухвајћо Сјџашу исјод руке)

– само без милосрђа! Не штеди – ох, умро коњ – не штеди, већ уби! уби стоку!...

СТАША

(Сео, одсујно)

Да ли је Марија збиља дошла?

КОЈА

Ама кад ти кажем.

СТАША

Онда, онда – ма шта урадио нема ми више спаса... Успео сам само да сваки има права да ме презире, баш сваки...

КОЈА

Не брини. Не знаш ти њу! Биће она на нашој страни...

СТАША

(Одједном усџао, радосно)

Сад иди. Неко ми је рекао једну реч о болу... Али ти... – али, ајд!
иди сада. Иди!... Здравом!

(Која оде)

Пауза.

МОМАК

(Ушао)

Гле, а ти још овде! Па засео..

СТАША

(Седи. Не слуша, већ ѓа ѓледа крујним лољледом, џихо)

Је ли, реци ми... верујеш ли у Бога?

МОМАК

Ама је л за њега питаш? Питај ти само мене, А знаш ли ти када дође вашар, па слепац запева уз гусле о Цар-Лази коме ће се приволети царству?

СТАША

Зар човек мора да буде слепац, па да пева о другом царству?...
Реци, да ли треба веровати речима Сина Божијег, када нас нико више на свету није лагао од његовог оца?

МОМАК

(Чешка се, као да размишља, загмируивши на једно око. Вади дувањару, увија циџарейџу)

Знаш, овај... него, буразеру, ајде бре! изађи! Сад ће шеф... А он ти је здраво намћор човек – па све на пању.

КАПЕТАН БОШКОВИЋ

(Улази)

Добар дан!

(Смиљанићу)

Пардон!

(Момку)

А, је ли јуначе где ти је господин шеф?

МОМАК

Сад ће, тек што није дошао.

БОШКОВИЋ

А јеси ли видео оног капетана, што је долазио самном?

МОМАК

(Полазећи)

Тек што изађе.

КАПЕТАН БОШКОВИЋ

Да није оставио неки новац?

МОМАК

Мени јок.

БОШКОВИЋ

(Седа за њисаћи сџо)

Ајде, да причекам господина шефа.

МОМАК

Разумем...

(Смиљанићу)

Дед, буразеру, изиђидер напоље... Ајде у кујну да ти скувам кафу.

(Оду)

БОШКОВИЋ

(После краће паузе, куцање на вратиима)

Напред!

ЛИЦЕЈАЦ

(Улази учтиво, скида ђачку кају)

Добар дан.

БОШКОВИЋ

(Не диже главу)

Добар дан.

ЛИЦЕЈАЦ

Господине шефе, у име ученика лицеја Кламар-Шатијон дошао сам да вас замолим...

БОШКОВИЋ

(Подиже главу)

Нисам ја шеф... Гле! зар ме не познајеш?

(Брзо му прилази и узима ђа за обе руке. Гледа ђа у очи нежно, узбуђен поцрвенео у лицу. По челу му избила жила змијица)

Зар ме не познајеш?. Зар ме не познајеш, дете моје?

ЛИЦЕЈАЦ

Извините! Познати сте ми, али не могу да се сетим.

БОШКОВИЋ

Зар се не сећаш оног чике у Београду? Оног што те је дочекивао код школе, када си излазио?

ЛИЦЕЈАЦ

Сећам се. Врло добро се сећам.

БОШКОВИЋ

Још док си био у основној школи?

ЛИЦЕЈАЦ

И после.

БОШКОВИЋ

Онај чика што ти је доносио алву, ратлук и погачице?

ЛИЦЕЈАЦ

Јесте, јесте – познајем вас. Ви сте ми зими и јаку од капута поди-зали. А она ме је увек гребала.

БОШКОВИЋ

Морао сам – да не назебеш.

ЛИЦЕЈАЦ

Због вас ме је мама увек грдила.

БОШКОВИЋ

Синко, жене су увек рђаве. Запамти то док си овде у Паризу.

ЛИЦЕЈАЦ

О, ја сам већ велики, и не бојим га се...

(Сидљиво)

само, знате, нисам вам још никад захвалио. Ви сте били збиља...
хвала вам!

(Гледа га)

А сада сте се много променили.

БОШКОВИЋ

Рат, синко... Али, сад остајем овде, и бринућу се још боље за тебе.

ЛИЦЕЈАЦ

(Збуњен)

О, да л смем?...

БОШКОВИЋ

Буди ти само добар, па за остало не брини... Јер, слушај ме... Памти моје речи! Рат је. Данас јесмо – сутра нисмо. Знаш, ја сам војник, и код мене иде све кратко и јасно. Ти треба све да знаш. Онај чика, који те је дочекивао код школе...

ЛИЦЕЈАЦ

Молим.

КОШКОВИЋ

Он те је много волео!

ЛИЦЕЈАЦ

О, господине!

БОШКОВИЋ

Јер, јер...

ЛИЦЕЈАЦ

Молим, господине!

БОШКОВИЋ

Јер тај чика није само твој чика, већ и твој – тата!

ЛИЦЕЈАЦ

(Сћукне)

А?!

БОШКОВИЋ

(Врло узбуђен и разнежен)

Јесте, сине мој!... Ја сам твој истински отац!

ЛИЦЕЈАЦ

(Подиже искосо оборену главу. Ђуџи, одједном дрекне са сузама у очима)

Лажете!... О, лажете!...

(Нагло зайлаче)

Марш од мене!

(Излеђи најоље)

БОШКОВИЋ

(Пренеражен)

“Марш?“... Зар мени “м-а-р-ш?“... Стани, сине мој! Стани! Да ти кажем, да ти објасним.

(Излеђи за њим)

Пауза.

ЛУЧИЋ

(Улазећи, Момку за њим)

Па онда иди одмах да нађеш ону Попекању... Чекај, где си запео?... Иди да га нађеш па му кажи: “Наредио господин шеф, да одмах напишете оно”... Јеси ли разумео?

МОМАК

Разумео сам.

ЛУЧИЋ

Реци му “наредио господин шеф” – стани!... “за надлежно место да напишете оно“. Кажи му да га питам и за капетана Томића. Иди сад... Стани! Има ли ко да чека?

МОМАК

Има неко.

ЛУЧИЋ

Ко је то?

МОМАК

Не знам. Из моје село није. А јес – шпијун је. Нешто поверљиво има да вам достави.

ЛУЧИЋ

(Глади брадицу)
Дај га овамо.

МОМАК

(На вратиима у дну)
Ајде, уђи, уђи... шта се мајеш?
(Маше руком)

ЛУЧИЋ

Ама шта си заглавио врата? Зови га лепо.
Момак излази, Смиљанић улази.

СМИЉАНИЋ

(Блед, зологлав, полако се појављује. Смиљанић. Два ири иућа по-дижао главу. Хтео би нешто да каже, али му недостигаје дах)

ЛУЧИЋ

(За иренуи импресиониран, али док је иреинуо. Сад мирно глади бркове. Гледа га. Као неознајом)
Којим добром?

СТАША

(Коракне. Оикида му се реч)
Ја сам...

ЛУЧИЋ

(Меће цвикер)
Ви сте?...

СТАША

(К. љ., само љромењеним љласом)
Ја сам... ја сам дошао да вам се – предам.

ЛУЧИЋ

(Наљлув)
Да се?...

СТАША

(Полако му наилази дрхљавица)
... јер је неприродно што вам уопште долазим. Па кад сам већ ту, онда... хапсите ме! Ухапсите ме! одмах! одмах!...

ЛУЧИЋ

Ама ко сте ви?

СТАША

Зашто продужавате комедију?... Не знате ме!... И ја – што се ја претварам као да не знам шта хоћете?... Ја сам Сташа Смиљанић.

ЛУЧИЋ

А ви сте то! Е, па сееевус! сееевус!... Па ми смо, чини ми се, сада у неким родбинским везама?

СТАША

Знам шта мислите. Али доста о томе...

ЛУЧИЋ

Хм! Врло добро. И о томе ћемо после...

СТАША

(Посљјаје у крајком даху љрек)
Дошао сам да вас питам докле ћете да ме прогањате? Докле?...

ЛУЧИЋ

Ама драговићу, шта ви то? Шта ми ви оно падате? Како беше оно?

СТАША

Рођаци смо по томе што –

ЛУЧИЋ

Ха, дакле – рођаци смо- А-ја! знам. Добро, добро... Ама о каквом ви прогањању говорите? Ха-ха-ха ! Па то је да се крстим – левом руком. То је... О, шта ми рекосте! Гоним? Зар ја! Него најбоље је да пређемо на ствар, па ћете видети да сам добар – добар као плато-. Примо: један врло велики и фини господин с Крфа, где је сада наша влада, интересује се за вас. Заштитнички се интересује за вас. И ја сад видим да ви то заслужујете. Можда су то сродничке везе, а можда и начелне. Али, ван сваке сумње, то је врло дискретна ствар на којој вам честитам...

СТАША

(Коракне)

Ама шта ви то! На чему ми честитате?– Какав је то врло фини господин?

ЛУЧИЋ

(Гусџира)

Само да чујете. О, то је врло велика личност. И ја већ видим дан, када ћу ја вас да молим за протекцију, а не ви мене.

СТАША

Шта, шта ви то говорите? Рођак!... Ах, па да – да! сад сам разумео, прозрео... Па то увијање је, просто и јасно, ваш иследнички метод. Да ме привучете себи. Да ме збуните, ухватите у замку. Треба да ми подиђете, а да не приметим, како ме саслушавате, терористете... Већ две године не дате ми да дишем !

ЛУЧИЋ

Ама, млади господине, пријатељу и брате мој!.. Ама какве су то речи?... Ако вас неко гони кажите ми, па да га сад одмах ухапсим, отерам и протерам на солунски фронт... Ооо, млади човече!

СТАША

Сав сам утрнуо због вас.

(Озорчен)

Какав ли сам бедник, када се и са вама хоћу да објашњавам! Вама, вама да говорим шта осећам?!...

ЛУЧИЋ

Ама-де – није тако.

(Пауза. Гледају се. Хладно и јасно)

А најзад ја немам времена да се разговарамо. Мени послови чекају... Него, знаш, ти си много млађи од мене. Син да ми будеш. Па шта има да ти говорим на ви? Је л тако?...

СТАША

Како год ти хоћеш.

ЛУЧИЋ

(Трејне)

А после спреман сам да ти помогнем и због оног врло великог и финог господина, чије име кријеш...

СТАША

Не кријем га. Његово је име: убијена вера... љубав... нада! И због тога не знам да ли да те гледам као безбожника. или...

ЛУЧИЋ

Па зар ја, бре-брајко! Па знаш ли ти, да ја одвајам од својих уста за ове наше избеглице, протуве. Хеј, за ове пропалице и бивше људе!... Хеееј! знаш ли ти то? Знаш ли да не могу главе да дигнем од посла? Па зар те није жао?

(Вади неке харџије из фијоке)

Ето, види и сам... Овом овде узајмио сам 5000 франака. А овом овде 1000. А да не говорим што сам дао и растурио те овамо те онамо по сто по двеста!... Ух, а шта ми ти рече? Гоним!.. Па зар мени то, синко, да кажеш? Знаш ли шта говориш?

СТАША

Ти знаш врло добро шта говорим. Гониш ме! Гониш ме на освету, која ме унижава, тако да је и самоубиство узвишеније. А нисам дошао из страха... Већ – знај! дошло је време да ја сад тебе потерам! Да ја тебе гоним! За гушу да те ухватим, безбожниче... Ја, ја, ја да ти се осветим!...

ЛУЧИЋ

Какав безбожник? Стани, синак, стани! Ја безбожник!... Говориш о Богу а још не знаш ни ко је Господин Надлежни... Де-де, видим ја да си ти поштен и осетљив младић. Лепо је то, и ја волим то. Али, време је да уђеш у живот. Треба да разумеш живот. Треба да размислиш о свему. И да се упиташ зашто у животу има басасамака, па се иде час доле, час горе. И зашто је земља округла... Па зашто смо ми, бре-брајко, у изгнанству олизали пола света! Треба да се питаш шта је Бог, а шта је Господин Надлежни. Јер, често је Бог и неуказно лице, а ни људи нису лафови. А нису ни онај лаф на коме је Христос јахао. А ни обрнуто. Лаф је, знаш, крупна зверка. А човек није чак ни медвед. У медведа су кратке уши, па нема зашта да га ухватиш. Ни за пеп, ни за главу! Човек је, брајко мој, као мачор. Њега треба само свиленим концем да ушкопиш.

СТАША

Трујеш. Само трујеш! Сад разумем што те и твоја деца мрзе. Или је и то замка? И то си удесио! Да ниси сину наредио писмено или усмено да те мрзи, да би што лакше провоцирао? А кога си код Бога поставио за шпијуна? Ко шпијунира тамо наше мртве? Колико си их већ експедирао Богу!

ЛУЧИЋ

Лакше, синак, лакше!... Речит си. Види се – лепо се изражаваш. Говорник си, и ја то волим. Али, говорник си за опозицију, и ја то не волим. Јер, не заборави, од параграфа ни сам Бог не може да се ослободи. Ту смо ми њега давно упетљали.

СТАША

А шта код тебе може Бог?

ЛУЧИЋ

(Хладно)

Ако те ја ухапсим, може да ти узме памет. Мене ће да послуша...

(Промени ѿон)

Него, да ме и ти слушаш. Угледај се на мене. Сви и свуда и на сваком месту честитају ми, тако да ја себе у огледалу друкчије гледам. Увек видим једну главу све више достојну поштовања... Него да размислиш мало више филозофски о свему. Па се тек онда запитај, бато, шта ће да се мисли у 25 веку о мени, а шта о теби? Размисли, брајко!... Тако сам и ја урадио, па да видиш, већ почињем да се дивим самом себи. Него да ме послушаш, брајко, јер ни твоја уста нису рутава. Кроз целог тебе бије промаја, а овамо – жениш се!..

СТАША

Баш је све блјутаво и гадно!

ЛУЧИЋ

(Скочи)

А ти би хтео лепо? Шта, хоћеш лепо! А?.. Зар ти знаш шта је лепо? Зар ти знаш шта је естетика!

(Скида цвикер)

Јок, не знаш ти шта је лепо! Драги мој, лепо ти је,

(Показује свој каиуи)

овај мој реденгот. Па у орману онај мој смокинг, па мој жакет. Па

тек фрак! Мој свилени фрак. Испеглано, отмено. Крој Едвард седми. Шик паризјен!.. Енглески штоф – е, то је баш лепо! А и париски штоф-фантази, и то је лепо! Па после је лепо, брајко, (*Вади сајџ*) и овај мој сат. Златан сат, дубле, са 14 рубина. Са шарама и рецкама. И то је лепо!..

СТАША

(Одвратио му)

Ох, ти, ти...

ЛУЧИЋ

Стани, стани да ти ја причам шта је лепо!... Видиш ове ципеле. И то је лепо!... А погледај себе. То није лепо. То није никако лепо. Е, баш ми криво што се мучиш, и што немаш и ти оваку естетику!... Погледај само ово!...

(Ошкочишава њрслук)

Јел ово кошуља? Јесте! Види како је лепа, па свилена! Види како је глатка!.. Е, не могу без свиле, па то ти је! Кад пипнем ову моју кошуљу, изгледа ми као да гладим хиљадарке. Знаш, оне шуштавице, што кажу шатровци. Оне свилене, француске хиљадарке – али ти ту лепоту никада ниси видео. И то ми је баш жао. Само – ти нећеш... Па погледај моју машну. Иде до пупка. Ето, и то је лепо. Има различитих лепота, а све су – лепе. Знаш да би и хтео то. Али, треба прво да научиш моју естетику, па ће све дати да онај фини господин с Крфа.

СТАША

(Иронично)

Господин с Крфа! Шта ми све ниси подметао! Сад је остао још господин с Крфа... Све замке, замке, замке...

ЛУЧИЋ

Ти вређаш. Ти само вређаш! А знаш ли шта је увреда и клевета у званичној дужности?

СТАША

Па што једном не свршиш самном? Што ме не нивелиш, што ме не?...

ЛУЧИЋ

(Погледа ња испод ока)

Не брини. Мислим ја и на то. Гледам ја на факта, као у мојим старим зликовачким процесима. Адвокат сам ја, бато.

СТАША

(Прасне у смех)

Адвокат си! па опет те имам у рукама! Долијао си! Ништа ми не можеш. Ухватио сам те за гушу! Она твоја Боса дала ми је доказе да од тебе има ванбрачно дете. Имам докуменат о твом родооскрљењу!....

ЛУЧИЋ

(Сјао за њренују мирно)

Хм-м! Сад знам зашто си дошао! Сад разумем што ми причаш о некој предаји. Па то није предаја, то је продаја. Хоћеш да ми продаш неки тајни докуменат. Ја знам да је лажан. Али, ти си, брајко, потребит, па продајеш и лажне ствари... Је л ти доста ако те абонирам на једномесечни кост код "Две Хемисфере?"...

СТАША

Теби је истина увек лаж. Одавно ја једем обе хемисфере. Али, причекај! видећеш од какве ватре горим! Кад би ти знао колико сам малаксао... смртно малаксао чекајући овај тренутак освете!... Да се ја и ти сретнемо!... Да се ја и ти погледамо! Очи у очи! Трпео сам! гладовао сам! Али сам дочекао! За гушу да те стегнем...

ЛУЧИЋ

(Мирно, њали цигарету)

Ама много се истрчаваш. Видиш да си обневидео од љутине.

СТАША

(Брише зној)

Обневидео сам. Видим! Одавно! Због тебе. До самоиздаје сам обневидео...

ЛУЧИЋ

Па зато си и пречуо зашто сам те звао. Видиш, још ти све нисам ни рекао.

(Хладно)

Знам ја добро те тичице, као што си ти. Пратим ја тебе одавно. Али нећу да те брукам у страном свету, јер си већ сам по себи брука и покора. Звао сам те јер сам противу тебе добио кривичну тужбу. А то повлачи робију. Размисли: робију! Обмануо си и унесрећио си судбину једне девојке. Преварио си Босу, која је још и моја рођака... Шта ћемо сад?... Али ја сам добар човек. Слаб сам човек на туђу беду. Ево, ја ћу да исцепам ту тужбу. Праштам... Али под условом да одмах, с места, овде написмено затражиш развод брака!..

СТАША

Нећу! Она има моју изјаву, па нека тражи шта хоће...

ЛУЧИЋ

Нећемо тако. Ти ћеш да тражиш!.. Какве су то ствари? Отимаш туђу вереницу. Залуђујеш незаштићену девојку... Развод брака, иначе ће помрчина да те загри.

СТАША

(Изненађен)

Шта то? Зашто то? Због ње!.. Мени она ни не треба.

ЛУЧИЋ

Ех, не треба ти! Онако сисанче! Море хтео си ти преко ње да дођеш до муфте издржавања.

СТАША

А част оног детета!

ЛУЧИЋ

Детета?.. Никакво дете не постоји... Еј, Бога ти, знаш ли ти шта говориш? Јеси ли га видео? Докле ћеш да клеветаш? Докле?..

СТАША

Имам сведоке! Имам доказе од ње! Тебе сам ја ухватио у кривичном делу!

ЛУЧИЋ

(Дува. Као њрибрано и хладно)

Слушај, бато, ја сам адвокат. И Боса зна колико си ми ти овде задавао бриге. И у колонији и код Француза. А ја сам те све штедео. Мислим, опаметиће се. Позивам те, зовем те, зивкам те – ајац! ти нећеш да се опаметиш. И Боса то зна. Зна моје муке. И да би те извели на прави пут договорили смо се да те спасемо. Она и ја смо се договорили да те дирнемо где си најосетљивији, у живац. Зато смо и измислили ванбрачно дете. А ти си ту, признај, врло осетљив, болесно осетљив...

СТАША

Лаж! Она ме је молила, она ме је преклињала да је спасем, да јој скинем љагу са ванбрачним дететом, твојим дететом!... Боса је хтела брачну фирму и платила је својом изјавом противу тебе...

ЛУЧИЋ

И ти се хтео мени да подвалиш, а подвалио си сам себи!.. Добар сам па нећу да те избацам напоље. Видим да се једва држиш на ногама... Али, зато с места да си тражио развод брака! Разумеш?..

СТАША

Чим ми положиш рачуне за смрт мога оца и мајке!.. Одговори, зашто си ми убио мајку? Зашто си ми убио оца?

ЛУЧИЋ

Па она пијаница прецркла је под туђим плотом...

СТАША

Оклеветао си ми највећу светињу и љубав!

ЛУЧИЋ

А ти на превару отимаш туђе веренице.

СТАША

(Сћиао. Пауза. Дубоко у тишком очајању)

Што неко није сада овде, па да се пред њим убијем... Убио бих се због оваквих као што си ти!... А ја? Бедник! хтео сам да умрем пред твојим блудним ортаком. Хтео сам и ја да цркнем под туђим плотом, као и мој отац.

ЛУЧИЋ

Од рођења си бивши човек.

СТАША

(Плане)

Јел? Знај, волела ме је твоја кћи! Волела ме је!..

ЛУЧИЋ

Па си је изневерио са Босом! Ето, какав си ти човек... Ама, да ти ниси писао Марији? Да је ниси подговарао?

СТАША

Три године је зовем у себи. Три године је нераздвојна од мене.

(Зацејџи)

А сада када је дошла мрзим је – мрзим ту Лучићеву кћер... Јер си ме и тамо доле – сећаш ли се? – тамо доле, у Србији гонио! Убио си ме!.. Оклеветао си ми част! Убио си ми родитеље! Разорио кућу!.. Због тебе сам мртвац!.. Али, ево! дошао је час да поново

оживим на овом бојишту!.. Дошао је час да те... Је ли, што си ми убио родитеље? Је ли, где је моје?..

ЛУЧИЋ

Имам ја црно на бело...

СТАША

И ти хоћеш да докаже да је црно бело?

ЛУЧИЋ

Оца сам ти саранио из милосрђа... Дакле, због тога си обмануо Босу? А?... Због тога си ми домамио кћер? Да ме тортуришете, уцењујете!..

СТАША

И њену љубав хоћеш да ми обешчистиш!.. Ох, ти! Ти!.. Али, мене нећеш моћи лако да експедираш: Богу, као оне друге!.. Ох, ти! ти! ти!.. У мојим си рукама!..

(Гојшово њосрнуо од узбуђења)

Знаш ли да ћу те сад одмах са највећим титулама послати Богу...

Ох, ти!.. ти!.. ти!..

(Одједном загрцине и њада на сѝолицу. У снажном њлачу бола и беса)

Мени је жао што си тако бедан!.. Мени је жао!.. Мени је жао!..

ЛУЧИЋ

Еј, доста!.. Знаш ли с ким говориш?

СТАША

(У крајњем узбуђењу, савлађује бес јейкошћу)

Да!.. Жао! Жао ме је

(Тражи реч)

– тебе!.. Тебе!.. Тебе! Гониш ме, а жао ме те... Ох, што те тај Бог или господин надлежни није начинио бољим од мене, па да се поносим што ме гониш! Ох, како бих те онда у сласти убио!..

ЛУЧИЋ

(Удари њесницом о сџио)
 Језик за зубе, или ћу...

СТАША

И још ме шпијунисеш код оне “Хемисфере”...

ЛУЧИЋ

Пази да не одлетиш чак на другу...

СТАША

(Скочи. Врло узбуђен)
 Па ја и хоћу да ме гониш овакав какав си!... Хоћу! Хоћу да будем
 још бољи!... Ево
(Вади револвер)
 шта сам ти спремио... Али си и тога недостојан. недостојан!... Ох,
 ти!...
(Тражи реч)
 Ти!... Ти!
(Враћа револвер)
 Ти!...
(Одједном се хвајта за ѓлаву)
 Па зар да овако обрадујем бол!...
(Пада онесвеићен)

ЛУЧИЋ

(Збуњен)
 Ама-де! Ама-де!...
(Гледа ѓа. После ѓаузе ѓишо, јейко)
 Пропалицо!... Лудаче!...

*Нађло се ошварају врајта. На њима Марија. За ѓренуштак се види
 Болничарка, која се дискрејино ѓовлачи.*

МАРИЈА

(Вишња, бледа. Месито шешира, коса јој је и глава увијена у црни крей. Од узбуђења сћала, не може да проговори. Једна јој је рука на грудима, друга најред ојружена. Обе јој се руке дижу)
Тата!.. Тата!..

ЛУЧИЋ

(Одсушан за све)
Шта је? Што си дошла?

МАРИЈА

(Пошла корак најред. Ојазивши Сјашу на јоду, засћане као укојана)
Зар је умро?...
(Пријрчи оцу. Пада на колена. Хвања га за руку. Љуби је. После њлача, јодигне очи оцу, завајивши њихо)
И мама нам је умрла од глади!..

Тако се свршава дружи чин Кабарей код “Две хемисфере”

ЧИН ТРЕЋИ

Велика соба неке сѝаре ѝариске касарне из ѝрошлоѳ века. Лево и десно враѝа са резом, месѝо квака. Такве се зѳраде налазе још у Мондофену, или на Пиринејима, сѝарим ѝврђавама ѝрема Шѝанији. У дну велики ѝрозор са решеѝкама. Зидови обојени зеленом, масном бојом. А свеѝлосѝ ваздуха је жуђкасѝа.

Ова соба је у зѳради, која је усѝуѝљена за срѝски азил. У њој ѳаци, војници, зѳрађани, који су незбринуѝи, имају све: сѝан, храну, аѝсу и болницу.

У соби један војнички креветѝ са сѝране. Две-ѝри сѝолице, којима се не виде ноѳе, јер су на њима укуцане даске, и ѝреѝворене у орманчиће за чеѝке, обуђу, иѝд.

Поѝодне. У дну, кроз ѝрозор види се модро дворниѝѝе са сивим, сувим сѝаблима. Са ѝаванице оѝусѝила се незайаљена сијалица. Изнад враѝа, у удубљењима веђ зоре жуѝѝе, засне ламѝе: вејез.

Муѝно ѝоѝодне, када се болесницима чине ѝосеѝѝе.

МАРИЈА

(Обучена као у ѝрошлом чину, само золоѳлава. Седи на креветѝу, ѝо коме ћу расѝросѝрѝѝи оѝворени ѝакетѝи са колачима, шунком, ѝонудама)

КОЈА

(Седи на сѝолици ѝрема њој. Ослоњен о иѝѝаѝ, зледа је нежно и радознало како слаѝко једе)

Де, узми још ово. Узми.

МАРИЈА

А сеђаш ли се кад смо били мали. И онда си ми све доносио. Био си тако златан!

КОЈА

Ух, баш нађе – грош може дваес пара не може!.. Било па прошло!.. Него, ја тек сад видим како је то фино кад човек има сестру. Што ниси увек била уз мене... Де, узми, једи још... А сећаш ли се како смо као деца са ормана крали слатко?

МАРИЈА

Јел како је било лепо!.. И мама нам је увек давала кришом.

КОЈА

(Плане)

А данас? – гле, где те је гурнуо онај наш матори – онај метиљави. У азилску болницу. И наш мали бата овде лежи. И Смиљанић је овде заглавио врата... Њега, знаш, морамо да обиђемо... мораш да га посетиш.

МАРИЈА

Ох, да л смем?.. Можда и нас мрзи због оца... Можда не зна ни да сам дошла.

КОЈА

Он мрзи само оног маторог.

МАРИЈА

А сећаш ли се како нас је отац тукао?

КОЈА

Особито тебе, онако малу. Ти ниси никад могла да побегнеш – била си мала.

МАРИЈА

(Узбуђено, тише)

Не говори.

КОЈА

И ти си плакала и викала “слатки Бого”...

МАРИЈА

А како је тек маму тукао!..

КОЈА

Сећаш ли се оне зиме била тако болесна. Дошао ноћу пијан, а ми будни... И све је оном батином ударао по ногама и цеваницама. А она није могла да иде.

МАРИЈА

(Зайлаче)

И она је сад умрла...

КОЈА

Немој, молим те немој – не плачи... Де, на, узми – једи, једи... А ти си те ноћи побегла на улицу, у снег. Боса у кошуљици...

МАРИЈА

Јурио ме је ножем...

КОЈА

Ето, и наш бата због њега се давио! Због оног... оног...

МАРИЈА

А ми на њега и заборавили! А ти ме нудиш његовим понудама!.. Ајдмо код њега.

КОЈА

(Увија њонуде)

Ово је само за тебе. Њему ћу друго да купим!.. Знаш, он још ништа не зна за – маму.

МАРИЈА

(Задрхџи)

Да л ће ме бата познати?

(Оду)

Расџој и Боса улазе.

БОСА

Верујте – части ми! Управа ми је без речи предала сва његова документа. Ту сам потпуно без бриге... Ма где ме водате по овим празним собуринама за бивше људе?

РАСПОП

(Глади обријане образе)

Ти знаш да ти ја желим сваку срећу, и Бог-зна-како. Само ти једно не ваља.

БОСА

(Пудрује се, намешта шешир)

А шта то не ваља на мени?

РАСПОП

Код тебе све ваља. Али није лепо што се не виђамо... Што ти да не потражиш свог духовника, свог пастира, душо? Да му се исповедиш... Ето, ни роса те није такла.

БОСА

Варате се, попе, где ја газим ту трава не расте!

РАСПОП

Е, па јес-је, што кажеш... Само не ваља, не ваља.

БОСА

Ама шта то говорите?

РАСПОП

Ама, ето, тако – ја не ваљам... често се заборавим па...

БОСА

Видим ја то...

РАСПОН

(Уздахне)

И ја то видим, мала. Ама-де, шта да радим када не умем да лажем? Не ваља ми то. Знам ја да ћу због тога да пропаднем. Али, ето, не умем да лажем, па уби ме – нисам покварен, млада. Ето, то ми не ваља! Знам ја то. А знам и тебе и њега. За њега би у ватру-у-воду. Па опет, какав сам, могу да се изрекнем за оно...

БОСА

Па шта?

РАСПОП

Па то. Могу да се изланем, па оде твоја свадба до ђавола. А Бошковић ми слуша ко тропар – хеј! професор је то! А зашто опет да ти упропастим будућност?

БОСА

Ко вас тера да лајете?

РАСПОП

(Уздахне)

Самоћа, душо. Увек сам сам. Нема коме да се изјадам. А кува ми се, кува у мени... Ето све овако! А ја, опет, поган као погани сапун, па не трпим поквареност. Ја све то одмах јавно жигошем и изрезалим. Одем тако да се изговорим – срцу да олакшам. Па се излајем за све што знам.

БОСА

Пхи! какви сте... Хајде, хоћу да видим Смиљанића. Одмах, одмах водите ме к њему.

РАСПОП

Ама он бежи, он се крије од тебе, дико! И лекари га склањају чим те виде.

БОСА

Шта, неће? Неће да ме види?.. Још ћу га ја окретати око малог прста. Још ће он клечати предамном.

РАСПОП

Ама ко не би, млада.

БОСА

Сад неће да ме види! А када је трчао замном, и када ме је на коленима молио да му будем жена, јер ће умрети од глади и... Сад неће! А када сам га први пут одбила, одмах је проседео. А сад неће? А ја сам могла из сажаљења и милосрђа...

РАСПОП

Кажем ти млада да је свет покварен. И зато треба да потражиш уточиште код свога пастира.

БОСА

(Погледа га, насеје се)

Баш сте смешни!

РАСПОП

Веруј ми да је то овај... због твоје среће. А ако хоћеш и због моје – срећице.

БОСА

Да нисте идеалиста?

РАСПОП

(Усладио)

Јесам, јесам млада!

БОСА

Па што ме онда не оставите на миру до свадбе?

РАСПОП

Штаа?.. Е, за тај идеализам, докторко, још ми ниси блембирала уста.

БОСА

(Насмеје се)

Ју, ал сте слепи! Баш сте слепи! Па зар нисте видели ко је дошао чак из Србије!

РАСПОП

Мала! Па?

БОСА

“Па!”. Па нађите се око ње. Знам ја њу... Лепа је. Млада је. Потрудите се око ње, док је још збуњена и док није нашла неког бату.

РАСПОП

Ама је л истина?

БОСА

Чисти ми. Знам ја њу још из Србије.

РАСПОП

Е, да ми ту помогнеш, млада.

БОСА

Ако будете умели да ћутите.

РАСПОП

Ама као гроб, млада.

БОСА

Не брините.

РАСПОП

(Глади образе)

Ама да то није неки ћорак?

БОСА

Ју, ал сте неки... Части ми... Ајде, сад водите ме код тога Сташе. Хоћу да га видим. Нек запамти како ја газим! Имам га у рукама.

РАСПОП

Ама ког немаш, млада!... Него, овај, још једну реч. Хоћеш ли озбиљно да ми помогнеш?

БОСА

Ама, части ми.

РАСПОП

Ух, барем и ја једном да презнојим мозак, млада!

БОСА

Части ми – успећеш.

РАСПОП

(Ойќојчава зимски кајуй)

Е, на ту реч сам ти као летњи свети Никола.

КОЈА

(Иза кулиса)

Гле, дошао баксуз!...

(Улећи с десне стиране. Уруци му љуна чаша воде)

Опазио сам те још из ходника. Благослови, ако имаш још благослове у магацину!... Ама, шта ћеш овде?

РАСПОП

Дошао сам да обиђем наше невољнике и наше ратнике, који се спремају на далеки пут.

КОЈА

Дакле, код њих си – умро коњ – дошао!

РАСПОП

Па да, поседео сам са њима.

КОЈА

И код њих се гураш да седнеш на своју част!

РАСПОП

Јазук-бре! резил те за ту реч!.. Ја обилазим боне и невољне, а ти...

КОЈА

(Цинички)

Тешки боне! Ти? Кога си утешио, милијарду му њичево!... А коме ја носим ову воду? А? Коме?

(Оставља чашу на једну столицу)

А ниси умео да се нађеш око мога малог братића!.. Ти не можеш – дваес пара не може...

(Боси која је окренула главу)

А шта ми се ти ту дупке вртиш? Нећеш да сакријеш оно што цео свет зна, сем Бошковића... Подилазиш му на дупло голо.

РАСПОП

Шта лупаш, брајко. Гле како си поцрнео као ћерамида.

КОЈА

Знам ја, знам шта знам. Е, тако ми пегламо – умро коњ – на кеца ерца! Ето, тако, док нам је била још мајка жива, ми смо набавили и мађију!

РАСПОП

Јазук, бре синко, што своме чреву служиш!

КОЈА

Тако ми – такоо!.. Е, ал грош може – и маћеха ми поклонила
братића. Још једног. Зато се онај мали и давио. Нек цркне мој
брат, милијарду му њичево! Нек цркне и мој брат и моја сестра и
ја!.. Нек цркнемо!..

РАСПОП

(Боси, која је њокрила лице)

Оди, оди ти, пипиленце моје код мене!.. Оди!..

(Загрлио је, милује је, љуби)

Немој да га слушаш, благо мени. Немој!

КОЈА

(Слади јейко)

А тазе братић – оволицка му главица! Црвена, кувана, печена –
недопечена. Као у одране мачке!

РАСПОП

Зар си зато дошао, да нам булазниш?

КОЈА

Не бој се, попе! Окш, попе! Окш!.. Јер и онај матори уме добро да
меша карте!.. Е, морам да кажем Смиљанићу да му се жена уше-
херила уз онај цубок!

РАСПОП

Разлади се, бре, разлади... Оди, пипиленце моје...

КОЈА

(Нагло зграби чашу с водом, коју је оставио на столици)

Е, ајд да се разладим... Пијем у част младенцима... Ух, ја попио, а
мој братић жедан!... И то због кога пхи!

(Оде нагло)

РАСПОП

(Љуби Босу)

Немој пипилеце моје да га слушаш...

БОСА

(У Распоповом наручју)

Зар њега?...

(Исцлази се у њравцу где се ошшиао Која)

Бе-ее! Ето му...

РАСПОП

Видиш како је покварен свет!

БОСА

(Цикне)

Осветићу му се за ову бруку! Ја сам поштена жена. Ја сам – па зар ја нисам удовица покрај оног, оног... лудака!

РАСПОП

Па шта ти ја кажем мало пре?

БОСА

(Повуче ја)

Хајдмо! Водите ме. Оћу да га видим, да се објаснимо!...

(Наћло одлази, вукући за собом, Распопа)

Пауза.

ТОМИЋ

(Долази с леве сцѳране. Заћледа целу собу. Ослушкује, осмаћра)

БОШКОВИЋ

(Улази с десне)

Баш добро што сам те видео... Молим те изведи ме из овог лабиринта.

ТОМИЋ

(И даље осмајра собу и кревет)

А шта ти мислиш – како ти се свиђа ова соба?

БОШКОВИЋ

Први пут сам овде и не удем да се снађем.

ТОМИЋ

Сваке ноћи морам да тражим нову собу за спавање. Овде не може да се трене од ларме. У официрским собама само се пије и карта. А оне друге су болница, апсане, црква – чудо! Цео Нојев ковчег.

БОШКОВИЋ

Данас је за нас све добро.. А знаш ли шта сам доживео, шта ми се десило?.– Знаш ли да сам постао нов човек? Изменио сам се, ратни друже!

БОШКОВИЋ

Срео сам се са сином! Са својим јединцем...

ТОМИЋ

Шта рече?

БОШКОВИЋ

После најзад нађене љубави, нашао сам и ванбрачног сина.

ТОМИЋ

Па ја кажем да је све предодређено, проклето... А он?

БОШКОВИЋ

Кад сам му рекао ко сам, отерао ме је. Викнуо ми је једно страшно “марш”...

ТОМИЋ

Можда си га убио што си му рекао тајну... И ја сам убијао – убијао туђе људе, али не као ти – сина!... И опет – нико да ме погледа као човека. Тешко је упропастити част. Ох, да и мени хоће неко да довикне “марш!”...

БОШКОВИЋ

Можда је боље за мог сина...

ТОМИЋ

(Љућииио)

Боље? Шта може да буде боље...

СТАША

(Улази. На њему болнички ѿлави оґриѿач, али његове су ѿаниѿалоне и обуѿа)

А ви се опет љутите!

ТОМИЋ

Не!... Зашто питате?

СТАША

Тако... Овде је очајно досадно... Мало пре сам се пробудио. Дали су ми нешто за спавање. А ја нећу, не смем да спавам.

БОШКОВИЋ

Треба да се одморите. Сан окрепљује.

СТАША

Ја сам уморан баш од спавања. Не смем да спавам. Кад човек спава он онда сам себи прашта. А ја то не могу.

БОШКОВИЋ

Па опет сан...

СТАША

Шта ће ми? Мени и будноћа доноси снове... А ја сам овде у сну још и сањао!

(Седа на кревет)

Сањао сам, господо. Сањао сам. Уснио сам једно дете. Оно је било час новорођенче, час дете од 9 година, а час као ја. И оно премало новорођенче грлило ме је, љубило, носило ме овако великог на својим рукама! Па опет оно је било увек ванбрачно, увек је било копиле. А ја увек законит. Цео га свет мрзи, исмева, гони, одриче. А оно жели само добро – целом свету само добро и срећу...

БОШКОВИЋ

Пардон што вас прекидам – знате, журим се... А како је изгледало то дете од 9 година.

СТАША

Као и оно новорођенче, као и онај младић. Мењало се, као што по некада живот брачну децу претвара у ванбрачну.

ТОМИЋ

Ја знам како је изгледало... Тосеодноси на једно дете, које се сад скоро давило...

СТАША

Дете из мог сна је у исти мах и новорођенче и као ја, одрасло. Тек се родило а већ говори. И то озбиљно, умно говори. А још је мало. Детенце је!.. Оволицко! И дрхти од зиме, а пита ме “Што су ме родили, када ме убијају? Зар ја нисам будућност? Зар ја нисам нада?”

ТОМИЋ

Нада у живот?

СТАША

У све!.. И та беба на моје очи претвара се у дете од 9 година, – тачно од 9 година. Иде у школу. Спрема се за живот, а већ је разочарано. Гади се својих родитеља, јер му нису сачували част и душу. И оно ми каже: “Моји родитељи убили су ми веру у живот”... Говори као да је све преживело и доживело...

ТОМИЋ

Или као да је све унапред проклето...

СТАША

(Јаче)

И јесте, господине оно је на овом свету већ све преживело. Све!

БОШКОВИЋ

Мени као природњаку чудно звуче те речи... Или, пардон! ја сам у другом расположењу.

ТОМИЋ

(Нагло)

Говорите! јер има још у свету нереченог, што треба да се чује...

СТАША

И то дете претвара се у човека. Ето, као ја. На њему моје лице, а у мени његова душа. И то се све дешава у магновењу страсти, када не плачу само очи, већ се цело тело претвара у душу која јеца... И ја видим да сам и оно детенце, и оно дете и онај младић. У сну се познајем врло добро. И знам да ћу све у свету изменити. А сада када сам будан – не познајем се више, и видим да ништа нећу урадити...

БОШКОВИЋ

Ви имате врло интересантне идеје.

ТОМИЋ

Ви говорите као мој медијум.

СТАША

Ја вам само причам свој сан.

ТОМИЋ

А оно што сте ме научили да је црно бело?..

БОШКОВИЋ

Шта? Шта?

ТОМИЋ

Господин ми је рекао да је сунце увек мрачно...

БОШКОВИЋ

А тако – то већ разумем. То је и модерна физика доказала.

СТАША

(Лежао на кревету)

А када би ви имали ванбрачно дете, да ли би га се одрекли?

БОШКОВИЋ

Тешко питање... Али је за њих боље да нас се одрекну.

СТАША

(Подигне се из кревета)

И нек буде тако! И треба. И треба да нас се одрекну и униште. Јер смо ми законити створили овај пакао и потоп крви!...

(Поново лежне, покривши очи рукама)

БОШКОВИЋ

(Гледа у сати)

Мени је већ време.

ТОМИЋ

Зар идемо?

(Полазе њолако излазу)

БОШКОВИЋ

А ти – заљуби се. Заљуби се, јер– знаш – у данашње доба сваки пропада због оног у шта верује, а живи се од оног у шта се не верује.

ТОМИЋ

Само да ми је да се врати прошлост! Да је доживим!.. Да је дочекам као велику посету!

БОШКОВИЋ

Једини је смисао у забраву – заљуби се.

ТОМИЋ

Јест, морам... Ја морам да нађем, да нађем свој – медијум.

(Оду)

АНЂА ПЕНЗИОНЕРКА

(Улази. На љави јој фес сав њокривен црном кићанком: у жалосији је. Исход руке носи њуну кошарицу, њокривену белим убрусом. Сјаши)

Добар дан, синко!... Ето, дођох да вас обиђем и понудим. Знаш, делим за подушје, па нећу никог да забравим.

СТАША

А зар подушје није сваки дан?

АНЂА

(Села. Издува се. На крило њосјавила корју. Гледа је, њреврће њо њој, уређује)

Де, прво лечка да се издувам. А једва добих дозволу да уђем. А

тамо доле, све се мувају и гурају... Све неке марене. А ја си ћутим, па их гледам! Ћутим си, као да сам без језик. Пусто што не знам по њиховски – ал што би им ја изговорила. А тешко је. Све им се језик – мука га изела – соплиће и удара у зубе. Гледам, па ме стра, да им у говору оно рци не прободe грло, или да га не прогуну...

СТАША

А коме делиш за мртве?

АНЂА

Свима, синко. Знаш, сањала сам, па морам.

СТАША

А што не делиш за покој душе прогнанима и онима у ропству?

АНЂА

Ју црни синко, не ваља за живе што тако збориш.

СТАША

И они су мртви... А јесу ли твоји покојници били добри или рђави људи?

АНЂА

(Диже се)

Ју, синко, прекрсти се....

(Крсти се)

Ју, ју, црни синко, шта чух!... Па зашто ти причам за оно рци?.. Све због мог покојног супруга, синко, Бог да га прости. Зборујем ти за мог незаборављеног, који је знао и немечки. Њему делим за душу... А мора да си га знао. Мој покојни, Бог да му душу прости, био је ђумрукција на Сави. Знаш, на оној главној царинарници, а не тек онако... Мора да си га и ти знао. Цео свет је њега познавао. Увек је пио кафу и играо домине код "Крагујевца"... Ал, млад си још па или не разбираш, или си поборавио, не памтиш... Знаш.

одемо ја и он у Нови Сад да шверцујемо аншуг код Најмана. Па све разговарамо са њима, па све тргујемо са њима по немецки. А тамо беше много fina и јефтина галантерија. А мој незаборављени све по немецки! Слушам лепо где им он виче и командује све по немецки “вос” и “нојн”. И ја све убаво ти разбирам. Ал не знаш ти тај језик... А ови овде и када нешто проговоре само већам “вуж-вуж” и “мерси” – много учтив свет!...

БОСА

(Појављујесес десне сѝране)

СТАША

Па опет, ниси ми рекла, да ли су твоји покојници били добри или рђави људи.

АНЂА

Ју, синко!.. Ју, што ме прецепљујеш?

БОСА

(Полако ѝрилази, озбиљно, мирно)
Он је много болестан. Не треба га слушати.

АНЂА

Је л?.. А јели вам то супруг?

СТАША

(Боси, ѝрасне)
Што си ми дошла? Што?

БОСА

(Анђи)
Ах, манте! На жалост, муж ми је.

АНЂА

(Гледа их)

А од скоро узесте ли се?

БОСА

Није давно. Знате, болестан је, па ме не признаје за своју жену.

АНЂА

(Крсџи се)

Ју – ју шта чујем...

(Маише џлавом)

Е, децо, децо!..

(Чује орџуље)

Где и овде се моле Богу.

(Прекрсџи се)

А ви се узимате, венчавате, спроводите се, свађате се. А пишу ми из Србије да је тамо проја много поскупела...

СТАША

(Јекне)

Напоље!.. Ко те је звао?

АНЂА

Ђути, црни синко, дошла ти жена.

БОСА

(Анђи)

Јесте ли га видели!

АНЂА

(Маише џлавом)

Е, таки су ти данас сви мушки, мука их изела...

(Смиљанићу)

Ти се овде свађаш са женом, а пишу ми из Србије да тамо и стока гладује.

СТАША

(Још јаче)

Ах, – напоље!.. Напоље, вештицо!

АНЂА

Гле ти њега!... Зар стара жена, па одмах вештица!

(Крстии се)

А оно па где си видео лепу бабу и мирно дете? А ја дошла за подушје. Хоћу да поделим... Де-де!

(Усџаје)

Ево, кад ме тераш – идем!.. А ти синко лепо да слушаш жену. Видиш како је паметна... Е, па збогом, синко!

(Оде)

БОСА

Свуда те тражим по овој јазбини, а ти... Шта се кријеш од мене? Што бежиш?

СТАША

Гадим те се.

БОСА

Врло важно! Зашто подговараш да ме лажу, како више ниси овде?

СТАША

Па нисмо више потребни један другом. Не желим да те више икад видим.

(Окрене џлаву зиду)

БОСА

Дошла сам да ми даш развод брака.

СТАША

Знам да си због тога дошла. Знам – послао те је Лучић.

БОСА

Врло важно! Главно је да ја хоћу за другог да се удам.

СТАША

Удај се. Имаш уредну брачну фирму. Али развод не дам. Не дам Лучићу да те подметне као распуштеницу. А ни он неће. Јерсебоји трошкова и скандала око развода. Он хоће ја да умрем, па да се удаш као удовица. Зато ме је овде и гурнуо. Па што и ти мало не причекаш?

БОСА

Врло важно! Нећу да чекам – хоћу што пре развод.

СТАША

Али ја ти га не дам.

БОСА

Зар си толико заљубљен у мене!

СТАША

(Из лежећеј сџава, нагло се окрене и седне)

Не можеш да ме раздражиш и наљутиш својом глупошћу. Теби је требао брак, да се обезбедиш и сачуваш Лучићеву срамоту, а мени је требало да Лучића ухватим за гушу.

БОСА

Зар само за то? Мали си ти њега да ухватиш за гушу...

СТАША

И да се згадим још више на себе!...

БОСА

У томе си потпуно успео... Сад можеш мирно да умреш, или још боље да се убијеш.

СТАША

Убићу се само онда када се будем поново ценио и поштовао у овом данашњем свету.

БОСА

У твоје приватне ствари се не мешам.

СТАША

А ако желиш моју смрт имаћеш је одмах, сместа, чим ме ти и Лучић уверите да сте бољи од мене.

БОСА

Да сам рђава и без срца часком бих узела уверење од лекара. Али ја нећу да убијем твоју будућност.

СТАША

(Иронично)

Моју будућност!... Па ти си ме молила дасес тобом венчам само зато што си знала да сам без будућности.

БОСА

Говориш о мени, а откриваш себе ко си! Него, зашто ми лепо не би дао развод? Дај ми га.

СТАША

А дете?

БОСА

Па... отац си му – зар не?... Најзад шта окрећеш главу од мене?... Слушај, тражила сам да те пусте одавде ради развода. Сутра излазиш.

СТАША

Реци Лучићу нека се чува, чим изађе одавде твоја брачна фирма.

БОСА

Узалуд претиш. Твоји планови неће успети. Никаква моја изјава о Лучићу више не постоји. Дете је твоје. Ти си му отац!.. Све твоје хартије болница је предала коме треба.

СТАША

Је л?.. Па шта хоћеш онда још више, моја верна љубо?.. Али сад чисти се, бежи док те нисам... Што те више гледам све ми црње мисли долазе. А ја хоћу мира, хоћу да се видим до дна... Разуми, нећу више да будем издајник самог себе.

БОСА

Дакле, не даш развод? Светиш се. Је л то хоћеш да кажеш?

СТАША

Стидео бих се самог себе, кад бих још над тобом хтео да будем победилац.

БОСА

Почињеш да биваш паметан... Али, кад не даш развод, и кад хоћеш да се светиш реци ми *(Вади хартију из џашице)* познајеш ли ово? Сам си написао шта ти је дужност као поштемном човеку. Сам си дао часну реч да ћеш се убити, чим ја то будем затражила. Ето, какав си! А сад – сад хоћеш да се поштујеш! Па зар према таквом човеку да будем у обавези?..

СТАША

(После џиренујине џаузе)

Јесте, имаш право!. Вештицо, змијо па ја сам написао само оно на шта ме је Лучић осудио!.. Иди, трчи, тражи од Лучића да ме дотуче на основу те хартије о самоубиству. Реци му да ћу се тек светити.

БОСА

Ти опет претиш? Па молим те реци ми поштено, коме си ти потребан?

СТАША

Зашто уз своју поквареност немаш још и цинизма?

БОСА

Ти си болестан, па не разумеш да је за здраве друштвене односе потребна поквареност.

СТАША

Зато и долази освета.

БОСА

Покушаш ли ма шта, знај да ћеш одлетети тамо, где ћеш целог века бити живи мртац.

СТАША

Знам. Па опет, то не мења ствар.

БОСА

Опет претиш! Е, па знај, освету ћеш и добити!
(*Наљо оде*)

Пауза.

Томић улази с десне сцѳране. Сѳао на сред собе и неѳремице ѓледа у Сѳашу. Најзад значајно и ѳајансѳивно.

ТОМИЋ

Јеси ли ми брат?

СТАША

Јесам.

ТОМИЋ

Онда смо на ти. Нераздвојено на ти... Знао сам да си још овде.

СТАША

Зашто си ми баш сад дошао? Хоћу да сам сам.

ТОМИЋ

Дошао сам из твојих уста да чујем да смо браћа. Ето, и ову собу сам одредио себи за преноћиште. А ти си унапред знао, и узео си ми је. Разумем те... разумем.

СТАША

Остави ме. Уморан сам. Извини, али морам да те упитам, зашто увек идеш за мном?

ТОМИЋ

Јер си ми брат – мој медијум.

СТАША

Не говори. Не мучи ме.

ТОМИЋ

Врло добро. Врло добро. Али ти си мој спасилац. Ти хоћеш да ми помогнеш, да ме спасеш.

СТАША

Опет си узео морфијум! Марш! Марш од мене!

ТОМИЋ

(Усхићен, њихо и разговорино)

Гле, па ти си ми викнуо марш! Ох, реци још једном, још јаче. Викни из све снаге, како би ме твој узвик грунуо и однео бестрага. Буди што свирепији, што грознији! То ме тако слатко бије... Пијан сам, деградиран сам и ништа не умем. себи да кажем. А ти све

одмах – у центар погађаш. Откривши!... Гле! сад си још и злобан?
Је л то зато што патиш, а?...

СТАША

Али твоју патњу мрзим.

ТОМИЋ

И ако. Тако и треба. Треба! Мрзи је, разби је...

СТАША

(Одједном врло бла̄о, з̄ош̄ово њреклиње)

Али, кад те молим, иди! Разуми, никог нећу крај себе. Никог!..
Разуми да ме још боли глава... мутан сам од оног средства за
успављивање.

ТОМИЋ

(Ис̄ио ш̄ако бла̄о, само убедљиво)

Па онда знаш, да морфиниста није жив човек.

СТАША

(К. з.)

Одлази. Хоћу да сам покрај других мртваца, других гробова, а не
као што си ти... Хоћу да сањам. Хоћу да сам сам са онима на
бојишту и у ропству. Хоћу све да разумем, све да опростим. Хоћу
да бдим над њима, да говорим са њима о другом, бољем свету.

ТОМИЋ

Па то говориш моје мисли. Ето, опет ме откриваш... Не могу без
тебе, јер говориш и мислиш за цео свет.

СТАША

Ако њихове мисли говорим, онда их прљам. Напећем им се, шпи-
јунишем их, као што то ради Лучић са нама. И ти си такав. Марш
од мене.

ТОМИЋ

Хоћу нешто да те молим. Хоћу да ми опростиш за све што сам урадио. Убијао сам, клао... и... и... изненада сам срео светлост. И њу сам хтео да угасим пијан од клања.

СТАША

(Изненада)

Та те светлост није послала мени. Марш од мене! Марш!..

ТОМИЋ

Молим те, довикни ми још једном ту реч ванбрачног детета!

СТАША

(Клонуо)

Пусти ме на миру... Ти не знаш како мржња и очајање у срцу удара ми своје чекиће. И бије, бије!.. Разбија све људско, све земаљско...

ТОМИЋ

(Бла̄о)

Па зар ти мислиш, да ја не чујем њихове ударе. Чујем их!.. Стани. Ево их опет!.. Пст! Само не знам да ли су то удари чекића, који се претварају у ход, или то долази она светлост. Светлост!...

СТАША

У ход? У какав ход? У ход васкрса, препорода?..

ТОМИЋ

Пст!.. Стани...

(Тајанствено)

Збиља, долази!.. Иде!.. Па да, нама неко велики долази! Долази нам узвишено, свето!..

СТАША

(Сав њредан у ослушкивању)

Долази? Одакле?... Да ли са другог света?... Долази ли оно биће због кога се пада у занос?

ТОМИЋ

Долази! Иде нам велика посета. Велика посета... Знам је по мржњи колико може да воли... Иде!

СТАША

И доноси још већу жеђ!

ТОМИЋ

И ја и ти после те посете има да одемо на други фронт...

СТАША

Да, да – на друго царство...

ТОМИЋ

...Али не на овај фронт овде. Он је и сувише мали за нас.

СТАША

(Ослушкује за ѿренуји, као да се загледа у самог себе. Погледа околу и у ѿнуом убеђењу)

Мрзим те! Мрзим твоје речи, твоју душу. Марш!... Да, марш и теби и мени! За мене је све пропало... Пугимо напред оне који пате.

ТОМИЋ

Има за све наде, ако нам дође она велика посета... узвишена посета.

СТАША

Одлази! Хоћу сам да је примим...

ТОМИЋ

Слушам те... Само молим те буди према мени што свирепији... А доћи ће...

(Глас орзуље. Засенуји ѿклойи очи)

Ево је! Иде!...

(Громки глас орзуље)

СТАША

Бог!

*(Намришиен, њолако се издиже из креветѡа. Очекује. Затиим, укр-
сѡи очи са Томићем. Сѡиаша једним одлучним њокреѡом руке
наређује му да изађе. Томић њолако и најѡрашке одлази лево,
оборене ѓлаве. Пауза. Орђуља ѡишо)*

МАРИЈА

*(Улази блађо с десне сѡране. У руци јој велики бокор белођ цвећа.
Пребледа, у црној хаљини. Кроѡко, добро, ѡрилазећи му)*
Сташо! Сташо!...

СТАША

(У озарењу усхићен)
Ох! Ти!... Ти!... Ко благовести!...
(Кликне из дна душе)
Мој ме је Бог пољубио!...

МАРИЈА

*(Клекла крај њеђове ѡосѡеље. Гледа ѓа, ѡолажући цвеће на њеђа.
Дубоко, ѡишо)*
Опрости ми ми што те тако дуго нисам посетила!...

СТАША

Дошла си ми, као онда, на растанку, – сва у цвећу! И онда је све
блистало!...

МАРИЈА

Ох, пуне две године!

СТАША

Као да смо се јуче растали!... А од јучерашњег растанка до данас
протекла је дубока ноћ. Ноћ са мртвим, погинулима, заробље-
нима!... Милионе је невиних патња прождрла. Сви добри су у
паклу, а само још ја живим!...

МАРИЈА

Опрости што ти раније нисам дошла...

СТАША

А обећао сам ти да ћу постати нов човек... А ја сам гори но икада. Јер живимо у доба када се пороку мораш удварати и молити га... И целе дубоке ноћи од нашег расанка до сада, моја мртва мајка плаче над мојим живим лешом. И ја се нисам расплакао. А због тебе плачем.

МАРИЈА

Још увек си мој питоми и дивљи Сташа!

СТАША

Опрости, ако сам те волео!

МАРИЈА

О, не говори... А још си увек блед и забринут?

СТАША

Па зар је љубав без наде и вере – љубав?... То је очајање које је тражи... А ње нема!... Ох, кад би ван мене наше душе могле да разговарају и сузама да говоре, онда би знала да за љубав своју не тражим награде.

МАРИЈА

(Загрли ја)

Исплачи се. Нека ти сузе буду намењене мени. Али знај да твоји греси нису грешни.

СТАША

Стално сам над пропашћу, али никако да пропаднем. А то је још горе од греха.

МАРИЈА

Хоћеш ли заједно да умремо?

СТАША

Ја хоћу да ти живиш.

МАРИЈА

Умрла бих радосно, јер волим твој живот.

СТАША

Могла би га волети, када би у њему било љубави за цео свет. А ја је немам.

МАРИЈА

Ал имаш мене.

СТАША

Да би била моја треба да одем, да би ти се приближио.

МАРИЈА

А где ћеш кад имам тебе, једино тебе на овоме свету?

СТАША

На овом свету нећемо се срести тако лако... А зар си због мене оставила мајку и земљу у ропству?... Знаш ли за ону земљу, где и стока гладује од жалости због људске патње!

МАРИЈА

Мајка ми је умрла од глади.

СТАША

Па зар си све то оставила да би само нашла мене?

МАРИЈА

Хтела сам спасења. Спасења! Хоћу спаса само с тобом... Донела сам ти цвећа!.. Види! Донела сам ти цвеће!.. Ох, кад би моји пољупци могли да буду као цвеће! Бели и чисти, па да из дна твоје душе испијем све отрове! Да опет поверујеш у себе, да пред свима заблисташ!...

СТАША

Освету имам место вере, бол место наде, очајање место љубави.

МАРИЈА

О, не говори опет страшно!.. Јер нашла сам те болесног, преболног... Али, зашто сам ја ту? Зашто сам ја дошла? Ићи ћу у фабрику. Ићи ћу да чистим улице, да служим – само да ти сачувам живот.

СТАША

Мој живот!.. Слушај – он ми не треба. Или, он ми још толико треба како бих га што јаче треснуо о земљу. Све је ово одвећ људско, одвећ земаљско!..

МАРИЈА

Али ти ниси крив.

СТАША

На све стране се гине и умире, и нико нма да им помогне – па зар ја да нисам крив! Ја, који не смем да им полетим у помоћ!..

(Иронично)

Мој живот?

(Исцљоведно)

Мој живот сваког дана иде све спорије иза мене, и ја се осећам све непотпунији...

(Гледа је)

Па зар после свега овог можеш да ме волиш?.. Је ли – ко си ти? Је ли?... Збиља, ко си ти?

МАРИЈА

(Милује ња њо коси)

Молим те не сумњичи ме. Исплачи се, ако ти је тешко.

СТАША

(Узима је за руку)

А некада... А некада си била тако велика, тако узвишена... Не

могу да се довољно настидим, што си се толико спустила до мене... И ја сам те волео. Волео сам те. А увек сам био уверен да сам те недостојан. Срамота ме је да ти говорим оно што осећам – теби, узвишеној! Гадна је свака моја реч, јер увек казује нешто друго, ван мене. И ја сам зато изабрао други пут... Само си ти дошла и сувише рано, а ја га још нисам прешао... Изабрао сам други пут, јер
(*Изненада*)

– не могу да ти кажем. Па опет, молим те, воли ме! Молим те, воли ме много, много, много! Јер ја самог себе не могу да волим... А сећаш ли се како је требало да буде?

МАРИЈА

(*Плане*)
Ко бајка! Као наша песма!

СТАША

Сећаш ли се оне песме?

МАРИЈА

Коју ми ниси хтео да рецитијеш онда, на расстанку.

СТАША

Сећаш ли је се?

МАРИЈА

У срцу ми је... Песма о нашој малој, белој кућици, са вињагама и цвећем!.. Молим те рецитиј ми је! После оног нашег расстанка, кажи ми каква треба сада да будем!..

СТАША

(*Загрлио је. Склопљених очију, рецитијује дубоко, тешко*)

“У сну, у песми и дану
Тражим те обасјану

Ја тражим ту јарану
Зеница што је дану...”
(*Одједном ваицијућом сипраићу*)
Ох, ако ме волиш, што ме не убијеш!...

МАРИЈА

(*Скочи*)
Сташо! не мучи ме – убићу се!

СТАША

(*Усџао. Блед*)
Ти не видиш – зар ти, збиља, не видиш ко сам ја?... Ти хоћеш да се жртвујеш? За кога?... За оног који сам не уме и не сме да жртвује, јер... Иди од мене!

МАРИЈА

Сташо!

СТАША

Јер због тебе не смем да праштам себи ни у чему.

МАРИЈА

(*Зајеца*)
Ох, па ти се на зло спремаш. На зло себи и мени!

СТАША

Други ми пут не остаје...
(*Зайлакао би од беса и јаросџи*)
Ох, ти!...
(*Пада на колена*)

Дивна моја! Све моје!.. Ако си осетила светињу љубави... ако ми верујеш онда – иди! Молим те, иди... Нек твој пут пође на једну, а мој на другу страну... Јер, вечно треба тражити, и ићи. И наћи пут, који ће да споји дан и ноћ, радост и бол... Тако одвојени путеви доведше нас, ујединише нас... Не, не и никада нећу утехе за измрцварену душу!.. Молим те иди!..

МАРИЈА

Сташо.

СТАША

Не!.. Више ни речи не могу да говорим... Ни речи не могу да ти кажу... ни ти не можеш...

МАРИЈА

(Тресе се)

Ох, могу!

СТАША

(Јаросно)

Не!

(Засијане њоџођен у ѓрудима, ѓледа се. Заиим, иихо, из дубине душе)

Ако ти је оно – знаш! оно наше: светиња! онда, молим те – одрекни ме се! Преклињем те! Уради то да бих могао на коленима да ти приступим... да ти тако говорим... да те тако испросим...

(Очајно)

Па зар морам баш све да ти кажем! Зар не видиш кад ти говорим о љубави да је немам... Ако ме волиш, преклињем те – иди!

МАРИЈА

(Нађло му ириирчи. Хиела би неишо да му каже. Одједном клекне, зђраби ѓа за руку и њољуби је, иихо)

Опрости!

Пође. Али зе заусијави код излаза и наслони ѓлаву о врати, њокривши очи. Глас се не чује – иресу јој се рамена.

Пауза.

СТАША

(Гледа је. Усијане. Хиео би да јој ириђе, али се заусијави. Замисљен, ођорчено иихо)

Када би знала, све знала. Дође ми да викнем и питам зашто не

устану, не побуне се противу мене сви изгинули, сви побијени од наше љубави? Да расточе ово моје проклето тело, моју прегорку крв. Да ми кржаве сузе исцеде из очију. Разнесу. Спале све моје непотпуности, недовршености, гадости... Марија, разумеш ли Марија, да ми дође да кидишем на самог Бога. Да га питам ко коме да прашта: он мени или ја њему? Ко коме за све ово да опрости?

МАРИЈА

(Нагло се окренула)

Сташо, мој Сташо...

СТАША

(Тихо, њешко)

Јесте Марија, јесте... Зашто сам убио нешто велико, огромно као Бога? Зашто сам убио љубав?

МАРИЈА

(Дојрчи му. Загрли га)

Мој несрећни и добри Сташо.

СТАША

Помози ми! Држи ме чврсто. Из све снаге – ево, гуши ме ропац целог света. Разбијен сам у сваком људском бићу...

МАРИЈА

Ох, зато си толико оболео!

(Узбудила се, али њрибрано)

Ох, баш сам ја себична, зла, рђава! Много рђава, па не умем ни да те разгалим, да те разумем... Ох, баш сам ја рђава. Баш сам рђава. И ништа ти нисам донела! Ни понуде! Баш ништа... Гле! али опет – донела сам ти цвеће!.. Дошло ти је цвеће из наше мале, беле кућице која се спрема да нам дође!.. Донела сам ти цвеће!..

СТАША

Цвеће! Ти си то, ох! ти си то цвеће... Марија, држи ме чврсто, помози ми да поново оживим, да се превазиђем...

МАРИЈА

Сети се, да си ми обећао нашу малу, белу кућицу!..

СТАША

Да. Да... Већ је вечност, како сам ти је обећао!

МАРИЈА

Реци ми још једном твоју песму, твој завет. Реци ми још једном да треба, да треба да будем зеница дану – и ја ћу то бити!

СТАША

Марија! Бићеш ми света Марија, ако будеш могла да загрлиш убицу!.. Па опет, веруј ми, да дрхтим за добро – свима добро!.. Поднећу све муке, носићу све терете, док не дође дан, када ће за срећу целог човечанства она несрећна, она ванбрачна деца да запевају химну љубави, доброте и лепоте!.. Доћи ће дан!.

БОСА

(Улећти с десне сѝране)

Ох! Шик! Дивота!.. И то ми је девојка! А још јој се ни мајка није охладила у гробу!..

(Ојазивши неког одјури на десна враћиа)

Господине! Господине!... Брзо! Одите, да видите чудо!.. Одите на делу да видите лудачку комедију!.. Ха-ха-ха!.. Одите! Овамо, овамо! Брзо!

(Одлејти десно, враћа се вукући за собом Томића)

Погледајте! Шта велите!..

ТОМИЋ

(Ушао, исколачених очију. Пружа ѝрсѝ на Сѝаашу и Марију, који су се одвојили)

Ос-ве-ти-ла ми се... прош-лост!

БОСА

(Вуче ља)

Гледајте! Памтите, запамтите!...

ТОМИЋ

(Пресечен)

Издао ме је мој – спасилац!

БОСА

Јесте ли видели! Јесте ли се уверили?

СТАША

(Фиксира Томића)

Шта је? Зашто си дошао?

ТОМИЋ

(Тражи)

Да... да... да ми кажеш – марш!

СТАША

(К. љ.)

И?

ТОМИЋ

(К. љ.)

... и да је време да кренемо на други фронт.

БОСА

(Сћаваши)

Па сад?... Шта чекаш?.. Што се не убијеш?

ТОМИЋ

(Полази најирашке излазу, оборене љаве)

БОСА

(Томићу)

Господине, станите. Сведок сте ми. Не идите – није још све свршено.

ТОМИЋ

(Засијао код врати, као џ.)

Мој медијум ме је убио.

(Оде)

БОСА

(Сијаши)

Видиш да више ниси ником потребан! Ником!... Уби се, копиле!

(Излећи. Иза кулиса чује се њен џлас: “Господине! Господине!”)

СТАША

(Привуче себи Марију)

Буди ми светиња... буди ми...

МАРИЈА

Сташо, погледај ме!

СТАША

Зар не видиш да сам мртвац?... Спаси ме! Васкрсни ме! Марија!...

(Громко орџуље. Крај њрозора њролазе две њо две милосрдне се-сџре, носећи кроз сумрак заџаљене свеће.

ХОР МИЛОСРДНИХ СЕСТАРА

(Уз звуке орџуља, њева)

Санкта Марија, ора про нобис!...

Тако се свршава џрећи чин Кабаретиа код “Две хемисфере”.

ЧИН ЧЕТВРТИ

У Босином сџану весеље у частѝ вереника.

Тийичан салон “мезон мебле”. Намешѝај у сѝишу једноѝ од Лу-јева.

Десно у дну велика двокрилна вратиа, кроз која се улази у осѝале ѝросѝорије. На исѝој сѝрани велики ѝрозор, који ѓледа на улицу. До њеѝа ѝајейѝирана вратиа воде у сѝоредне одаје, као куѝаѝило, кујну, собе за ѝослуѝу иѝд. Лево камин са оѝледалом. Лево од ѓлавних вратиа велика умейѝничка слике у боји једне врло деколѝоване жене. На средини ѝаванице лусѝер. По целом салону ѝоређане су разноврсне фоѝиље и сѝолице. Десно, с ѝреда један сѝо.

Госѝи и ѝошѝе: мешовиѝо друшѝиво избеѝлица, чиновника и сѝуденаѝа. Седе и сѝоје око зидова, слушајуѝи оноѝ за сѝолом, иѝо занесен и разбарушен чииа један дебелу рукойис. У ѝрвом реду ѝоседали Лучиѝ, Боса и Бошковиѝ. Мало ѝодаље су Марија и Боба. Иза Марије сѝоји Томиѝ, који је сѝално и укочена ѝоѝледа ѝосмаѝира. Још даље, у ѝоследњем реду, седи Расѝоѝ, са једном флашом, из које с времена на време цимне.

За сѝолом дебелушан, морбидан, разбарушене косе Романоѝисаѝ. На носу велике наочари са црним оквиром, око вратиа лейѝѝир-машина. Чииа свој роман ѝосѝима.

Када се завеса ѝодиѝне чује се аѝлауз ѝисцу, који ѝек иѝо је завршио чииање своѝа дела. Он се диже са сѝолице, ослоњен рукама о сѝо, клања се лево и десно.

ГЛАСОВИ

Дивно!.. Сјајно!..

НОВИНАР

(Је овоѝ ѝуѝа као књижевник, али блед и љубоморан)

Медам-з-е-месије, и ако смо на прошевини, или прецизније речено на свадбено-прошевинском весељу, опет дозволите критику.

БОСА

(Диже се)
Ка-ко?

НОВИНАР

(Одједном духовити, насмејан, еластичан)

Није о вама реч наша шармантна веренице, већ о писцу, романописцу, аутору нашем...

(Јетко)

Молим вас, кад писац има да кине, нека кине одмах. Шта нам он ту на четири страна описује како кнез Балша шкрипи зубима и спрема се да извади мач?...

(Непрестјано загледа у цедуљицу, на којој је хваћано забелешке)

Затим, писац приказује наше старе, како су имали једно око на трбуху... Господо, господо, да ли писац – питам ја њега – зна за Дарвинову теорију тела?.. Питам ја њега даље... хм! питам ја њега од куда су стари Срби пореклом Печењези?...

ЈЕДАН ГЛАС

(Презриво)

Буржујска литература!

Писац брише зној и смеје се од муке.

ЛУЧИЋ

(Лењо и достјојанствено се диже. Обара главу, да би шито лакше, са два прста скинуо цвикер)

Како то “буржоаска?”... Господо, лепо је када омладина пише. Лепо...

(Окрене се писцу)

Лепо је то када наш писац и млади наш поета каже: “Веспер се клонио западу... – јел тако беше? – а Дијана се спремала да узме купатило од кошутина млека”...

(Писцу)

Видите како памтим ваше класичне речи!... Па, господо, оно место, када наш поета и аутор узвикује: “Приближавао се час рајског маскенбала”... Како је то лепо! Како је то поетично! Господо, то није буржоаска литература, већ божанствена! Господо, станите да вам ја кажем шта је то лепо, шта је то естетика, божанствена естетика...

ГЛАСОВИ

Чујмо!... Пст!... Чујмо!

ЛУЧИЋ

(Понео се)

Ја да вас научим, ја да вам објасним шта је то лепо... Али о томе није ни место, ни час када покрај нас седи оличење естетике и лепоте – наша дична вереница!

ГЛАСОВИ

(Чује се њљесак)

Тако је!...

Боса сјидљиво обара главу на раме Бошковића.

ЛУЧИЋ

И зато велим: лепо је то када наша омладина пише. Лепо! Лепо је то када нас наш писац својим сјајним стилем баца далеко из овог земаљског шљама, из ове долине плача – као што се то каже. Исто се осећамо као код “Олимпије”, или као у кабареу... Велим, лепо је то када наша омладина овако пише. И ја сам писао песме за “Брку” и “Ђосу”. Чак је и “Мали Журнал” објавио једну моју криминалну црту.

БОБА

(Објављује)

Литераран део је завршен и гости се умољавају да пређу у трпезарију. Бифе је сиреман!

ГЛАСОВИ

(Громки њлесак. Одушевљено)

А.

Госџи њолако њолазе и сваки са собом носи стџолицу на којој је седео: њребаће му у бифеу. Лучић њрилази Писцу, рукује се и у љубазном разџовору одлазе до враџа. Ту се њрашџају и Лучић се враћа Расџоју.

ЛУЧИЋ

(Расџоју)

Опет си се напио!... Гле, какав си као да удараш у зид.

РАСПОП

Тако, пала ми туга на срце.

ЛУЧИЋ

Него, ајде, сада лепо и неприметно да се извучеш на споредни излаз. Видиш какав си, одебљао ти језик, као да говориш енглески... Него иди кући па одмах седни да напишеш оно писмо за дотично место...

ПАСПОП

(Расквашен)

Опет анонимно писмо... Када ћу ја да га напишем? Ја!... ја!

ЛУЧИЋ

Де, не прекидај ме. Дакле, одмах да јавиш како су дефетисти, под вођством Сташе Смиљанића, задобили за своје идеје и капетана Томића, који им је дао једну већу суму.

(Одлазећи)

Ајд сад, поседи мало, па онда на посао. Смрдиш на три бурета вина...

РАСПОП

(Лучићу који одлази)

Не брини ништа. Где ја и ти грунемо ту правимо Косово... Него када ћу ја сам да напишем оно писмо?... само коме да га напишем?

(Седа)

ГЛАСОВИ

(Одлазећи)

Дивно... Гњаважа... Треба већ да се иде... Имаш криво, што би рекли Хрвати...

НОВИНАР

(Неком у разговору, одлазећи)

Море још из Србије он носи прљав веш.

БОБА

(Своме удварачу)

Само до подне примам комплименте. После подне их распоређујем, а увече....

БОСА

(Бошковићу)

Гле, опет ти се искривила машница... опет твоја крагница.

(Намешта ља)

БОШКОВИЋ

(Поцрвенео)

Како си добра...

(Диџао шију)

Их, те машне! Их, та цивилашка униформа...

БОСА

(Чејрка му око њанкоџ врајца)

Ништа не знаш! Не каже се униформа, већ мода. Али дотераћу

те... А када се узмемо биће нам лепо. Ујутру ћемо у кафану на доручак. Затим, ти ћеш ићи на рад у Просветно оде-љење, а ја на зубну технику... По подне, знаш, доћи ћеш да ме изведеш на пиво и ручак. А после ручка ти ћеш да прилегнеш, јер ћемо после у шетњу до вечере... А после вечере, знаш, ја тако волим да изађем..

БОШКОВИЋ

А када ћу ја да средим своје белешке са фронта?.. А шта ћемо са пакетима за заробљенике? И када ћу да пишем "Дневник о једној дебанжовој бетерији?" ... Него...

БОСА

Биће времена за све.

БОШКОВИЋ

Него... Босо, на данашњи дан, дан радости за мене... ја хоћу, овај да знам...

БОСА

(Нервозно)

Знам шта хоћеш... Рећи ћу ти све... Хајде!..

БОШКОВИЋ

(Достојанствено)

На данашњи свечани дан имам...

БОСА

Лакше, чуће ко!...

БОШКОВИЋ

(К. љ.)

Дужност ми је...

БОСА

Ух, ал си неки!..

БОШКОВИЋ

(Узбуђен)

На данашњи дан сматрам за дужност да ти поверим нешто.. једну тајну. Моју велику тајну! Тајну, која се у гроб носи... Ти мораш све да знаш. Ја овај, знаш, имам... сина. Сина, који је плод грешне, ванбрачне љубави...

БОСА

(Прекида му досјојансијвеносиј, насмејано)

Само си то хтео да кажеш? Само то?... Е, баш си дете! Знаш, морам зато да те пољубим! Заслужио си.

(Пољуби ња)

БОШКОВИЋ

(Узбуђен)

Дакле, прашташ ми?

БОСА

Још питаш! Што си тако трагичан?.. Де, насмеј се. Још! Тако! Не брине ништа – ја ти у накнаду за твоје ванбрачно дете, доносим своје брачно, потпуно законито дете. Само још тај развод да се сврши... Хајде сад! Немој да нас овако срећне гледају... Још ће се сви смејати нашој заљубљености.

(Пољуби ња, исјод руке весело одлазе)

РАСПОП

(Седећи, љледа их како одлазе, мумла)

Под туш млада ! Под туш...

НОВИНАР

(Боби)

Отворите ми своју душу...

БОБА

(Испушића димове)

С драге воље, само кад би имала врата и прозоре.

(Оду)

Сви су отишли, само на својим местима Марија и Распој. У другој соби грамофон отпочиње шужно, промукло и раскречено да крчи и свира.

БОСА

(Враћа се. Хићро Распоју)

Ено ти мале. Што сада не покушаш?

РАСПОП

(Чешка се)

Ама да нисам ја сада за тебе само пакет без вредности?

БОСА

На часну реч! Успећеш! Де, де – ајде. Ја ћу да пазим. Ти се не обазирати на то што ја ћу мрзим. Ја радим за тебе. Не лењи се, јер ће је други отети.

(Оде)

РАСПОП

(Диже се, проиђе се мало, колко да осмисли ситуацију и намењени коси и хаљине на себи. Гледа Марију испод ока, која немирно седи, дубоко замисљена. Затим обилази око ње, прилази јој)

А како ти пипиленце моје?... Како?... Сама си, а?. Сама?

МАРИЈА

(Седи поднимљена)

Тако, волим самоћу... Замислила сам се.

РАСПОП

А, то ти не ваља, не ваља. Треба да избијеш те бубе из главе. Одрасла си, стасала си. И ти мораш нечем да послужиш. И треба што чешће да ме виђаш, да дођеш код свога духовника. Дођи слободно. Ја сам увек сам, као и ти, Јер, куд ћеш без мене, јадна? Куд ћеш без мене, овчице без пастира?... Знаш, и ја сам увек тако сам. Тако, као и ти, седнем па се замислим, па мислим, дубоко мислим... Мислим на Бога, на наше покојне. А особито на твоју покојну матер.

МАРИЈА

(Узбуђено)

Хвала вам на томе!

РАСПОП

(Узео је за обе руке, љубећи их)

Само треба да ме слушаш... Јер, пипиленце моје, не заборави да и ти треба да се одмориш, разонодиш, провеселиш... А много си тужна... Ето, сутра је бал и хајдучка вечера код “Две Хемисфере”. Хоћеш да те во-дим, а?.. Имала би да обучеш једну малу маскицу...

МАРИЈА

(Замишљено)

Знате ли Смиљанића?

РАСПОП

Ама ко ову флашу, душице.

(Сео њо крај ње)

И он ће бити тамо сутра – код “Две Хемисфере”. Он оданде не избија... А, овај, како ти иначе?.. Како се трошкариш?.. А?.. Имаш ли врућине?

БОБА

(Улази)

Где си, забога, до сада?

РАСПОП

(Диже се)

Па, ајд довиђења, пипиленце... Не заборави моје речи, душице.

Грамофон њресџаје. Расџој одлази кроз џајџџирана врати.

БОБА

(Села њокрај Марије)

Знаш, стално ме за тебе запиткује онај капетан Томић. Тако је чудан.

МАРИЈА

(Наљо жаџне се)

Само њега да не видим. Ох, да га нисам никада видела... Зашто ме је отац на-терао овде да дођем?... Знаш, када сам бежала из Србије ухватио ме је такав страх, таква слутња... Ја не умем да се овде снађем. Шта ће самном бити? О, мени се овде спрема нешто страшно!

(Зайлаче)

Мене чека овде нешто... нешто... Ох, бојим се.

БОБА

Баш си луда. Престани са тим плачем.

МАРИЈА

Добро, нећу више... Знаш, шта. Хајде да идемо сутра на студентски бал са маскама код "Две Хемисфере". Обући ћу се у одело мога брата. Узећу качкету, набићу је на очи. Ставићу црне наочаре, да ме нико не позна. Ти си овде бар сама, па те нико не контролише. А ја... Знаш, ја тамо нећу да играм, мени је много тешко. Али хоћу нешто да видим. Морам нешто да видим...

БОБА

Сјајна идеја! Дивно! Тамо ће бити врло интимно и пикантно... И ја ћу се обући у мушко. Ох, тако сам жељна да сви лудују за мном у овом Паризу!

МАРИЈА

(Пришла ѝрозору)

Када сам први пут дошла у Париз била је страшна, црна магла. Све је било тако, тако огромно. Тако ме је све притискивало, све гушило... Јест, јест – ја сам одмах осетила и видела целу своју будућност, све...

БОБА

Боже, шта ти је опет?

МАРИЈА

Је ли, реци ми нешто.

(Нагло је узима за руке)

Знаш ли Смиљанића? Је л’ да се он одваја од других... је л’?

БОБА

А ту смо!

МАРИЈА

(Збуњено, ѝихо)

Не разумеш ме... Кажу да се он овде много мучи и да гладује. Као да је у ропству. Као да је под непријатељима... А када њега видим, ја заборавим на своју несрећу, и на смрт моје мајке... Како да му помогнем?..

БОБА

То може само твој отац.

МАРИЈА

Па он се ни о мени не брине.

БОБА

А зар се још ниси упитала од куда Боси оволики луксуз, оволики стан. А она је само студенткиња. Такав стан нема ни наше студентско удружење.

МАРИЈА

Па откуд јој све то?

БОБА

Не знам... Сви се питају. Она је ваша рођака, па зашто она да са твојим оцем... Извини, ништа нисам рекла.

МАРИЈА

(Пренеражено скочи)

Шта?

БОБА

(Трџне се)

Ништа!

(Излећи)

МАРИЈА

(Прилази прозору. Наслања чело на сџакло. Брише очи, задржава сузе. Затим седа у фойељу дубоко замисљена)

СТАША

(Улази кроз џајейџирана вратиа за џослуџу. Сџао, џледа је за џренуџи. Затим, џрилазећи јој, џолако)

Марија...

(Трџла се)

Да л смем?...

(Прилази јој)

МАРИЈА

Зашто си дошао овде?

СТАША

Не брини се, нико ме неће видети. Увукао сам се кроз врата за послугу. Нико ме није видео. Цело после подне стајао сам на улици, преко пута овог прозора. Мислио сам да ћу те тако опазити и звати да сиђеш... Шта је с тобом? Шта си се замислила?...

МАРИЈА

(Хоће да је ведра, насмеши се)

Немој да мислиш на мене.

СТАША

Замислила си се, сањаш?...

МАРИЈА

(Љуџико)

Да... Ти знаш нашта могу да мислим.

СТАША

Молим те, буди увек добра. Буди добра!

МАРИЈА

А ти си стајао на улици?

(Устаје полако. Узима ѓа за руку. Одлазе прозору и посмајрају улицу)

А где си стајао?

СТАША

Код оног стуба.

МАРИЈА

И ја да те не видим?... Зар ти није било хладно?

СТАША

Мени је у Паризу увек хладно.

МАРИЈА

(Замишљено, љледајући кроз прозор)

Париз!

СТАША

Да, то је Париз.

МАРИЈА

(Обема рукама наслања му се на ѓруди)

Ти ћеш ме чувати у овом Паризу?... Је л – чуваћеш ме? Ох, ти!...
Ти, мили!... Како је лепо овако!

СТАША

(Гледа ѓојло, дирнујо)

Знаш, увек ме заболи када помислим колико си била увек нежна.

МАРИЈА

(Склаја очи)

Ох, мили... Ти си бољи од мене.

СТАША

(Тамно, ѓојло)

Јеси ли још увек таква? Је ли? Реци...

(Марија ѓа обухваји око враја)

И сада, за време рата?

МАРИЈА

Само мајка...

СТАША

И ти си још увек она моја мала? И остаћеш таква док се не
вратим....Она моја мала из песме? Из моје песме. Из наше бајке...
И сада у Паризу?...

МАРИЈА

(Милује ѓа, склојљених очију)

Мили мој.

СТАША

(Одједном му несјау боре)

Како је лепо бити срећан!

МАРИЈА

(Обавија му се још јаче)

Ох, ти!.. Само кад више не би страшно мислио.

СТАША

Не плачи.

МАРИЈА

*(Крије лице)*Пусти ме! Тако сам срећна кад плачем покрај тебе... Тешко ми је!
Овде си се тако много изменио.

СТАША

Можда сам болестан.

МАРИЈА

Од чега?

СТАША

(Намршићи се. Зайим безвољно)

Можда од оног што се зове Париз. А можда од живота... А колико сам волео живот! Сањао сам и тебе и себе. Сањао сам нас двоје срећне, заједно, венчане.

МАРИЈА

Ох, најмилији, тако сам мало срећна.

СТАША

(Све стирасније)

Ох, ти и ја!.. Сањао сам нас двоје. Да, заувек!.. Прво би путовали... Били би тако весели, светли, чисти. Увек у смеху, увек загрљени... Али, ја сам рђав. Рђав сам, јер знам колико сам могао бити добар. Веруј ми: добар!.. Никада ти о својим сновима нисам говорио – били су ми тако свети – као и ти... А можда вечерас кад опет будем сам и када ме заболи душа, биће ми горко што сам ти се

исповедио. Биће ми криво што сам себичан: сањам о својој срећи, док цео свет умире...

(Наћло)

А морам све да ти кажем. Морам!

(Усрдно, исповедно)

Знаш, ја се мењам! Осећам да постајем нов човек. Нов човек!.. Док сам то силом хтео није никако ишло. Није – све док се није догодило нешто страшно. Страшно као земљотрес. И баш тога тренутка ти си се појавила... Дошла си, појавила си се када је било све изгубљено, све пропало... Ох, ти! Ти си ми помогла да превазиђем себе, јер... слушај ме! – бескрајно волим људе... Ја, цептим од узбуђења да им учиним добро, да их уздигнем високо изнад себе... А они на све стране гину. По целом свету леже им разбацани лешеве. А они који су још живи изгледају као прогнана, обешчашћена, ванбрачна деца. То сам видео оног дана када си дошла у Париз. То си ми ти донела. Ти...

МАРИЈА

(Сања, усрдно)

Говори... Причај, причај, слушам те...

СТАША

(Сћрасно)

А изнад тих лешева видео сам тебе. Бдиш над њима, обилазиш их, скупљаш их под своје окриље. Сва си блистава, светла, узвишена... Марија, ја те молим, ја те преклињем – не дозволи ни једна сенка да падне на тебе. Убио бих се!... Не дозволи да те ишта такне. А особито да те не додирне моја сумња и моја горчина. Буди моја – буди блистава зеница мога сунца. Јер, ако тако не би било уништила би ме, убила би цео свет!

МАРИЈА

(К. љ.)

Па зашто си ти ту, ако не да ме волиш...

СТАША

(Још сѝрасније)

Јер само тако доћи ће онај тренутак, када ћу моћи и смети да задрхтим у твојој чистоти, да затреперим пун усхићења!.. И после ти и ја отићићемо. Отићићемо далеко!.. Бићемо само ја и ти. Бићемо скромни...

(Марија зајлаче)

Имаћемо своју малу, белу кућицу, као сан. У вињагама и цвећу... Имаћу свој поштен рад и тебе. У вече враћаћу се уморан са рада. Помиловаћу те по коси... Пољубићу те у очи... Не плачи.

МАРИЈА

(Грца)

Пусти ме да плачем.

СТАША

(Узима јој лице у руке)

Љубав... Младости и љубави увек си у болу.

МАРИЈА

(К. ѝ.)

Говори! Говори ми још... Говори...

СТАША

Марија, па ја ти овако још нисам никада говорио. Никада! Ја ово себе више не познајем.

(Изненада, ѝрисно, ѝун наде)

Па ово ја постајем бољи!.. Марија, па ја се ово мењам!... Па када је живот тако свиреп, зашто смо ми људи рђави?

МАРИЈА

(Покрила очи)

Ох, не говори ми никада више страшно.

СТАША

(У неверици)

А ако је све ово само сан?... Ако се ја ово одмарам само од истине?... И да ли сам ја збиља ја?

МАРИЈА

(Милује ђа)

Овде си се збиља много изменио.

СТАША

А знаш ли зашто сам ти дошао овде?

МАРИЈА

Ниси ми рекао.

СТАША

Дошао сам да се опростим од тебе: морам да идем у рат, у добровољце.

МАРИЈА

Зар опет да останем сама?... Погледај се, па ти си толико слаб, као да си стално на бојишту.

СТАША

Можа је и то тачно... Можда је то зато што смо ми удвојени.

МАРИЈА

А ја? Зар и ја?

СТАША

И ти – због твога оца.

МАРИЈА

Зашто, зашто ме опет плашиш?

СТАША

Много сам уморан. Увек ми се чини да нисам само овде. Ја осећам твоју љубав. Али, можда то и није љубав. Можда у теби тугујем младост и страст своју, јер младости никада нисам имао.

МАРИЈА

Сташо, не говори тако!

СТАША

А ако те ја лажем, не знајући да те обмањујем? А ако те ја не волим? Иако ти говорим о љубави?

МАРИЈА

(Несрећна, али њланувиши болом и љубављу)

А наша мала, бела кућица?

СТАША

(Плахо)

Са вињагама и цвећем...

МАРИЈА

(Одједном несрећно)

Ах, та наша кућица.

СТАША

(Дубоко уверен)

Веруј ми да ћу ти је једног дана донети.

На врајшима се њојави Расѡй. Посѡјоји за ѡренуѡи и оде.

СТАША

Наша љубав рањави ме. Боли ме и нежношћу и грижом.

МАРИЈА

Зашто? Говори, реци – али само тихо, само тихо.

СТАША

Ја сам и огромно радостан и претерано тужан у исти мах.

МАРИЈА

Говори, реци ми све...

СТАША

Радостан сам што осећам твоју нежност, а тужан...

МАРИЈА

Ох!

СТАША

А тужан, јер опет – ко зна где је свему крај!

МАРИЈА

(Склопљених очију, уздигнуће главе, руке јој на грудима)

Реци ми, говори ми – исповеди ми се из дна душе....

СТАША

Ни ти не знаш шта тражиш од мене.

МАРИЈА

Олакшај себи, Сташо. Исповеди ми се.

СТАША

(Тешко, после паузе. Оборене главе)

Убио бих те када бих ти све рекао – убио бих ти душу, обесветио бих те!.. Ох, када би само знала, колико сам жељан да и ја једном видим поштену жену!

МАРИЈА

Па шта сам ти згрешила, што те питам? Ја хоћу да поднесем и твој терет, да ти помогнем у свима твојим тајнама, боловима.

СТАША

На њих само ја треба да нађем одговор. Њих само ја треба да решим. ...А да ти није твој отац нешто говорио? Да није нешто тражио?

МАРИЈА

Како то говориш?

СТАША

Не знам ни сам.

МАРИЈА

Ох, Сташо!

СТАША

Па зашто онда питаш оно о чему се не говори... Па то би било исто тако страшно, као када бих те питао да ли си – чедна...

МАРИЈА

(Пренеражена)

Ох!..

(Муца)

Ја... ја... ја не могу... не могу да издржим.

(Одлеји)

СТАША

(Окренувши се)

Одговори!...

Једновремено са овим узвиком појављује се Распоп на улазу за послужу.

РАСПОП

(Гледа ља)

Од кога то тражиш одговор?... Зар после свега у овој кући тражиш одговор?

СТАША

(Љућ)

И ти мораш у све да се петљаш! И ти мораш баш свуда да шпијуншеш!

РАСПОП

(Смеје се)

Ех, ти баш увек претерујеш... Зашто ниси код “Две Хемисфере”.

СТАША

(Оборио главу, као да одговара неком другом)

Изгубио сам обе.

РАСПОП

Видим и ја, чим си дошао овде. А погрешно си, велим ти трезвено иако сам се напио... Па зар не осећаш да овде и сам ваздух кужи човека?... Погрешно си и принципијелно и непринципијелно. На оба фронта си погрешно с обзиром на Лучића који је овде.

СТАША

Ако је. Ама шта булазниш?

РАСПОП

Очију-ми-ти-кажем! Ти знаш ко је он, и како те он не мирише. Особито после оног твог састанка с њим, где си се показао јунак. Узгред да додам: веруј ми, поносио сам се с тобом кад оно чух, како си се пред њим држао. Кунем ти се, узвикнуо сам...

СТАША

Шта си ти могао да узвикнеш?

РАСПОП

Ене-де! А што да не могу? Узвикнуо сам у себи: Омладино, држи линију, немој да ме издаш.

СТАША

Зар си ти уз омладину?

РАСПОП

(Обазриво се осврће око себе њолако)

Па шта ти мислиш?.. Ко све ово може мирно да гледа, шта се догађа у свету. Ко?... Него сада да пређем на Лучића... Ама, је л, бре, одкуд да се ти ожениш са оном његовом женском? Па зар ти мени то да не кажеш, а овамо смо једномишљеници! Их, бре, где западе у по-гану фамилију!... Па знаш ли синко мој, шта ти је она спремала?

СТАША

(Оборио главу)

Знам.

РАСПОП

Па зар да се не посаветујеш са мном? Да ме упиташ... Волим те, бре синко: овако те волим!... У ватру-у у-воду за тебе!.. Шта, не верујеш?

СТАША

Нисам ништа казао.

РАСПОП

Пријатељ сам твој и духовник сам твој, па смем да те изрезим, јер те волим, јер ти добро мислим.

СТАША

Чиме сам вас задужио?

РАСПОП

Па зато што смо на једној линији, на једном фронту... Ето и сада се спремаш да одеш под лед. Лучић није успео са Босом, сада ти спрема нову замку. Хоће да те прокљуви, да те испита с ким си, и шта потајно спремаш.

СТАША

Зар опет?

РАСПОП

Ја-шта ти мислиш! И у том циљу хоће да ти подметне једну нову женску, која није оно што ти мислиш да је, и зашта је ти сматраш.

СТАША

Лучићева кћи?

РАСПОП

(Зџрануѝ, фиксира ља хладно и као изненађен)

Ух, где ћеш да пропаднеш! Их!... Ама, синко рођени, каква Лучићева!... Шта је теби? Па ти си синовче, луд! Па то је друга, сасвим друга девојка, која сасвим случајно личи на његову кћер. Ал би он од тебе направио кабарет! Он је довео њу чак из Женеве због своје политике и својих планова. А објавио је у колонији да му је кћер дошла из Србије. А ко може, питам ја тебе, оданде да побегне?

СТАША

Шта то булазниш?... Шта?... Од куд знаш?

РАСПОП

Е, од куд?.. Ја сам ти као поштанско сандуче. Сваки у њега гурне по нешто. И како влада цензура, то све ја прочитам... Знам ја шта говорим...

СТАША

(Пресечено)

Па која је то девојка?

РАСПОП

Шпијунка његова!.. А много личи на ону, на његову кћер Марију. А коју си ти – признај – много волео...

(За све време гледа га врло смишљено, њродорно, концен̄трирано)

Па зар се не сећаш праве Марије?... Збиља, зар је се не сећаш?.. Сети се! Сети се!.. Она права Марија била је мало мања... Сети се!

СТАША

(Трља очи)

Шта? Шта?..

РАСПОП

(Прилази му, хвата га за руку више лактиа, врло убедљивим шапћом, фиксирајући га)

Па зар ти ништа да не приметиш? Зар ништа да не видиш?... Ходи – хајдмо до врата, да је боље видиш.

(Дошли до вратиа)

Стани ту, ту... ту је мрачније – лакше се види.

(Смиљанић сћао исјред Распопа, који њружа руку у дружу собу: као њућоказ, њокрај очију Сћаашиних)

Погледај! Погледај је добро! Ено је са оним. Па јели то твоја Марија?.. Твоја? Зар оно?.. Не! Није!.. И зар би јој отац дозволио да ошиша косу, као што раде оне из “Ротонде”?.. Не! Не би!.. И зар би она то урадила после смрти своје мајке?.. Не – никада не би! Она би расплела своје косе, и своје лице би изгребала од бола у плачу Вавилонском!.. А ова овде...

СТАША

(Пригужено, обневидео)

Говори! Говори! Говори још.

РАСПОП

(К. з.)

Па погледај-дер је, како се забавља и како служи Томића...

СТАША

Ох, и он је мој скорпион.

РАСПОП

Па зар би се онако понашало једно наше, расно девојче? Зар тако твоја Марија?

СТАША

(Обори ѓлаву)

Говори.

РАСПОП

Зар би се она и за тренут одвојила од тебе да је збиља побегла због тебе чак из Србије?.. А ова овде...

СТАША

(К. з.)

Јест!.. Јесте!..

(Враћа се. Као да је изашао из самог себе. Више Распопу но самом себи)

Исте су оне очи! Исте?.. Само сада су крупније. Лице бледо. А коса? Коса јој је била још црња... А стас?.. Јест, какав јој је био стас... Какав?...

(Трља очи)

Шта је ово самном?

(Нагло се окрене Распопу, који га посмајра, ња изненада, гошгово очајно)

Лажеш, попе! Лажеш! Она је!.. Ја њу може и не волим, али не могу да дозволим, да се на сваку девојку бацаш блатом... Лажеш, уљо!.. И знај, мени нико не треба!.. Нико, нико ми не треба на овом свету!

РАСПОП

То ти кажеш. Е, али Лучићу треба да ти подиђе, да те омекша. Зато те и ломи? Зашто је тајно плаћао храну за тебе? Зашто ти је сина свога слао?.. А оно, због Босе, до Божје куће ће те гонити... И сада ти је довео ону тамо. Треће искушење!.. Па зашто је света црква противу женске сабласти?.. Е, мој младићу, ако сам ја пијан...

Улазе Боба и Марија. Носе њослужавник са колачима и вином. За њима се њојављује њодаље и крадом Томић.

БОБА

(Тежак јој њослужавник)

А, молићу шта сте се овде забили?... Изволте, служите се. Па после одмах сви да идете у друштво. Сад ћемо и фоте играти.

РАСПОП

(Служи се, једе, њије)

Е, нек је са срећом младенцима...

(Марији)

Молим те, остави ми једну флашу грођа у закланом стању.

БОБА

(Сѡаши)

Изволте.

СТАША

(Одбија једним њокрећом ѓлаве)

БОБА

(Равнодушно)

Па баш корпу?

(Одлази)

МАРИЈА

(Пришла Сѡаши, ѡихо)

Зашто ниси хтео да узмеш за срећу наше мале, беле кућице?

СТАША

(По̀гођен у живац)
Одлази!

МАРИЈА

(Осџавила и дру̀гу флашу на сџо)
Сташо!

СТАША

Више се никада нећемо видети. Идем на фронт.

ТОМИЋ

(Сџоји на враџима. Полако сџуџа, џледајући Марију исџод очџу. Сџаши)
Ту си!... Знао сам!

СТАША

(Томићу)
Ах, ти, ти – моје горе ја!

ТОМИЋ

Дакле и овде смо заједно?.. И овде?
(Засмеје се, и оде за Маријом)

СТАША

(После краџке џаузе, џуне најрезања, наџло одлеџи до враџа. Гледа. Заџим се џолако враџа, џешко)
Јесте... Јесте, попе! Потпуно имаш право...
(Файалисџички)
Оно није – Марија...
(Приџисне очи)

РАСПОП

(Неџремице)
Па сад?

СТАША

(Гуши га раздражење, очајање)

Могу... могу да ти кажем... Могу да ти кажем... Ох, могу!... Све је гадно!... гадно!... гадно!...

РАСПОП

А јеси ли видео како је онај капетан не испушта из очију?

СТАША

Зато и говорим! Осветићу му се!... И шта ћу ја још овде? Шта? И што се не послушам? Што се не ослободим кукавичлука према себи?... Идем!... Хвала ти попе!

РАСПОП

Иди синко, и потражи пут... Па када ми после рата дођеш у село водићу те у манастир... Ех, што има вина – да се купаш у њему.

СТАША

(Нагло оде)

РАСПОП

(Хукне: ђао му велики ѿерей. Вади џейну марамицу. Брише чело. Хлади се)
Хууу!...

БОСА

(Наилази)

А ви овде сами? А малу сте тамо оставили?

РАСПОП

(Хуче, ѿије)

Е, ову муку што сам доживео због тебе никада више нећу имати у животу. Прогутао сам ватру као /на Вердену/, хууу!...

БОСА

Ју, а шта је то било?

РАСПОП

Сад сам баш најурио Смиљанића. Види како сам се ознојио...
Слушај млада, он ће да те упропасти.

БОСА

Па шта има – пристао је на развод брака.

РАСПОП

Ал, опет, дунуло му нешто у главу па хтео да ти направи чудо.
Овако се залетео!

БОСА

Ви сте пијани!

РАСПОП

... А ако сам се напио, нисам мозак попио. Онда сам ја само
паметнији. А после пијем од туге, од туге за тобом... А овако се
залетео на врата! Једва сам га умирио и отерао. Да ми то не
заборавиш млада. И то сам ти метнуо у рабош. Знаш ли, црна, да
је све хтео да исприча пред гостима...

БОСА

Јао бруке!.. Где је опет тај Лучић? Морам да га известим.
(Оде)

РАСПОП

(Пије халаљљиво. Пије, њевуши)

Исајие – ликуј!

*(Прилази женском њорџреџу. Гледа ља. Зайџим му њружа руке и
џовори у заљубљено-џиџаном одушевљењу)*

Босо! Марија!.. Братство моје манастирско, држи линију...

(Гледа у слику)

Што ћу тиш? Нисам ти ваљда довољно леп, а?

(Са камина узима овалну, будоарску чеџку за косу. Чини му се да је узео огледало, и огледа се, и загледа се у ону сџрану жде су длаке)

Огледало... Пхи! Откуд баш сада да ми израсте оволика брада?
Доле с брадом!

(Одбацује чеџку)

Босо! Марија!

(Узима сџолицу и љиноси је исџод слике. Пење се и љуби љор- љре)

Босо! Марија! Дике моје небеске, без вас сам као сува куца,
(Крсџи се)

– јес, славе ми!

КОЈА

*(Улеџи с десне сџране. Зџужван му шешир над избразданим ли-
цем. Јака од зимског каџуџа љодиџнуџа. Пикавац, уџашен, љри-
лейџен на доњој усни, која је љомодрела. Руке су му у џеџовима од
џанџалона. Наџло, облеће целу собу и намешџај, љљује све и
свуда)*

Пфуж! Пфуж!.. Пфуж!..

(Сџао љред Расџоџом, љрезриво)

А је ли, младићу, а ди га је матори?

РАСПОП

(Сџоџи увек на сџолицу)

Гле, како си се удесио! Е, вредиш цванцик и по... Е, баш те луд поп
крстио!

КОЈА

(Раздражен и раздешен, обиџрава љо соби)

Јес – оџеш!.. Врло важно!.. Грош може!..

(Опет стао пред Распопом)

А ди га је матори, бре кад те питам?

РАСПОП

(Сїрема се да сиђе)

А шта ти ради она Енглескиња?... Је л још, што кажу Французи, потрошабл?... Е, када те сад овако гледам личиш ми на глагољ...

КОЈА

Врло важно...

(Расїої њолако силази, а Која ѓа дочекује и одједном хваїа за нос и вуче њо целој соби)

Благослови, оче!... Говори, бре, ди га је матори – јел ћу те сад уредим ко Панта бабу!

РАСПОП

(Вучен, искривио се)

Ама, је л ти то мене онако – из пишманлука вучеш?... Де, де!.. Окш! Окш!.. Ено ти оца тамо – шампањизира...

(Иза кулиса закрешиїи грамофон)

КОЈА

(Нађло ѓа њушиа. Смандрља за шрен ока јаку од каїуїа. Већ се шресе од љуїине)

Он пије?... Лумпује?... Ух, милијарду њичиво!... А синчић му умро мало пре... Ух, Господа му!... после мога тропара читаћеш му велико амин и алилуја.

(Бесно улейїи у друђу собу)

РАСПОП

(Пиїа се за нос. Поїравља хаљине, за њим)

Јазук, срам те било!.. Није ти глава за две ноге није!..

Одједном дрека, цика, вриска. Грамофон шресїаје. Тресак, разбињање сїакла, сївари... Бесна вика и шуча.

ЛУЧИЋ

(Бежи, сав исцеїан. Расїої шаман да њобежне, али оїазивши Лучића све разђлављенож, шрихваїа ѓа и шриводи фоїељи)

Уби ме! Уби ме! Син ме уби! Син! Мучибабић... Ух, уби ме!.. Уби ме син макро, мучибабић! Уби ме!... Јао, а-јаооо.

КОЈА

(Пробија се кроз ѓужву ѓосџију, која је заглавила улаз. Улеџи слабо задржаван од неколицине)

Бежите од мене!.. да га – грош може дваес пара не може – пуштајте ме, сунце вам калаисано, да га исцепам ко!..

БОШКОВИЋ

(Улеџео, у џаџеџичном, родџеџељском бариџону)

Константине!.. Коста!.. Кочо!.. Којо сине!.. Па зар на оца, јуначе!.. Па зар на родитеља, синко!..

КОЈА

(Бошковићу)

А! И ти ми се пењеш на главу?.. И ти? што се жениш на трећу пару!... И ти хоћеш моји сто пара за твоји два гроша?...

(Тресе се)

И ти? Ти куштрави... Ето и теби: да знаш и тебе је онај матори на зелен преварио! И тебе голубе без браде... Он је разбојник, убица моје мајке!.. И најмлађи син умро због њега!.. Због њега, због њега се дете давило... Аон? Он!.. Ох, он! Умро коњ... Сад и тебе венчава са својом женском... Ето ти, да знаш шта је твоје – Бога ти професорског!...

ЛУЧИЋ

(Увија се у фоџеџи, јечеџи, љуџиџи)

Марш! Марш, клеветниче!.. Марш, лажову!.. Ти си макро!... Ти си сецикеса, мучибабић!.. Ниси мој син више! Проклињем те!.. Полицију!.. Зовите ми полицију!!

Госџи су се још мало џре џолако, и у џаници, разилазили.

КОЈА

(Лучићу, цейићећи, у циничном бесу)

Шта? Хоћеш полицију!.. Зваћу је ја!.. Ја ћу да је зовем, јааа. Грош може... ја ћу да је зовем!.. Ја сам фабрика експлозива у глазе рукавицама!.. Идем, идем у полицију!

(Сћиснуо вилице)

А кад се вратим појешћу те са све шкембе...

Оћимајући се од два ћри зосћа излећи најоље. У ћреску се заћварају оба крила. Осћају само Лучић и Расћој.

ЛУЧИЋ

(Прићушено)

Ах, ана-сана-пезевенк!.. Ех, живот. Живот!... И ја! Јаааа! Где је суд, апелација, касација?... Ох, све је мајмунација!.. Зар не видиш ко сам ја? Ко сам ја?.. Већ сто година свет ми се диви!.. Ко сам ја, питајте господо, Форењ Офис, Кеј Орсејски и Квиринал... Ко сам ја питајте Невски Проспект и владу с Крфа!.. Ко сам ја?.. Ох, живот!.. Ко сам ја – знаш ли какав се државник крије у мени?.. Бела Кућа у Вашингтону звала ме је за свога саветника. А ја одбио! Хоћу, лудак, да се мучим и бринем око деце и избеглица! Мучим, бринем!.. Ето, то је мој живот!.. Ох, да ми је да пљунем, пљунем одавде па до зида чак... Море до фронта чак!.. И то је за мене и мој ранг мало... Ох, да ми је да пљунем чак на небо, чак на други свет!..

РАСПОП

Е, баш тужно збориш, као да са ронд пером пишеш... А признај, и Божију би сузу попио... Него теби је рђаво – да те однесемо кући.

(Пића га ћо цейовима)

ЛУЧИЋ

(Осећо)

Шта ме претресаш?

РАСПОП

Где су ти кључеви од куће и канцеларије?

ЛУЧИЋ

Знам шта хоћеш! Запало ти око за касу и официрске менице... Али, нема, бато: нећу да умрем, нећуууу...

РАСПОП

Шта ми гужваш карактер? Зар не видиш да извршујем речи Библијине: “Нек вам не дотужи добра чинити”... Ајд, дижи се – да се иде кући.

ЛУЧИЋ

Лок. Лок ја, вала!.. Ја сам овде код своје куће!.. Код своје женске! Све сам ја ово платио... Ах, децо проклета вам мајка!.. Европо! што ми поквари децу?.. Нисам отрован што сам јео трулу рибу, већ што је Европа покварена!.. Па зар не видите ко сам ја? Па зар не знате шта ће се о мени говорити у двадесет и петом веку?.. Зар не видите?.. Ето, онај младић читао нам роман. А ја да седнем, ја да напишем!.. То не би била ни Илијада, ни балада, ни царство земаљско, ни небеско... То би била – хеј! апелација, касација, инсталација...

(Пића се)

Ох, гле, крв! крв! Родитељска крв! Па ја, брате, патим од артерије склероза. Па ја, брате, патим од шуљева!.. А овде више никог нема! Па ја ћу, брате, да умрем!.. О, води ме код доктора...

(Усијаје њрејлашено)

РАСПОП

(Прихваћа ља, одлазећи)

Ајс полако. Ајс, полако.

Одлазе. Враћа осјају оиворена. После краће љаузе Марија и Боба, испод руке наилазе. Марија је љокрила очи марамом. У љлачу сва ослоњена на Бобу.

БОБА

Видиш да је отишао. Ништа му није... А шта се тебе све то тиче?
О теби иначе нико не води бригу. Гледај себе и не плачи више.

МАРИЈА

(Скида марамицу, брише очи)

Не плачем...

(Седа)

Ја више немам никог, никог...Сама сам овде у овом страшном
Паризу!.. Ох, ја знам каква ме судбина овде чека!

БОБА

(Пришла њрозору и љледа на улицу)

Гле, ено Сташе! Стоји на сред улице и гледа овамо горе.

МАРИЈА

*(За њрен ока долећела њрво до ољледала. Механички и нервозно
намешића косу, оборене љлаве, не љледа у ољледало. За њим њри-
њрчи њрозору)*

Где је? Где је?... Јест, то је он!.. Он!.. Боба, преклињем те као Бога,
иди! Иди, зови га!.. Зови га!

БОБА

А!

МАРИЈА

(Узбуђено, њресе се клонула на фошлељу, склаића очи, ломе руке)

Јесте! Јесте!.. Молим те као Бога, као Господа Бога!.. Зови ми га
што пре! Ох, одмах!..

БОБА

Умири се. Зар да те такву види. Наћи ћемо га код "Две Хемис-
сфере".

МАРИЈА

(Дрхѝи, у очајању, ломећи руке, чуѝајући косу)

Ох, када те преклићем!.. Зови ми га! Зови ми га! Нека дође одмах, одмах!.. одмах, док ми није отишао!...

БОБА

(Излеѝи)

МАРИЈА

(Оѝеѝ доѝрчи до оѝледала ѝосрћући. Збуњено, не зна шѝа да ради, већ оѝеѝ намешѝа косу, не оѝледајући се. Чуѝа косу, шаѝуће, нервозно, дрхѝаво)

Ох, ти!.. Ти!.. Ти!...

(Доѝрчи до ѝрозора, али засѝане и враћа се ѝолако, седајући на фоѝељу. Заклаѝа очи. Сањајући ѓласно, оѝружених руку)

“На-ша ма-ла бе-ла ку-ћи-ца, са ви-ња-га-ма и цве-ћем!”...

(Пробуди се. Сѝресе се, ѓорко заѝлакавши)

Ах, та наша мала, бела кућица!...

(Оѝеѝ скочи са фоѝеље. Оѝеѝ је доѝрчала до ѝрозора, ѝрибијајући лице уз сѝакло. Гледа за моменайѝ. Оѝазивши ѓа, баца му ѝољуѝце, сѝрасно, лудо, очајно)

Ох, ево! ево!.. На!.. На!.. На!.. Узми! Узми! Све је твоје!.. Све!...

(Уморно се враћа фоѝељи. Сѝојећи за ѝренуѝак ѓледа у враѝа: очекује, чека. Зайѝим седа. Болно, разочарано, наѓло заѝлаче)

Ох, та наша несрећна, бела кућица...

Тако се завршава чейѝврѝи чин Кабарейѝа код “Две Хемисфере”.

ЧИН ПЕТИ

Ноћ на Монмарџу, у српској кафани и кабареу код “Две Хемисфере.” На сред позорнице ограђени простор, који води доле у бар и кабаре.

Лево и десно по двоја вратића од сејара. У дну два комјарџимана. Десно, с преда, с по покривен белим чаршавом: одређен за хајдучку вечеру.

Лево један појано и ојоман.

Зидови украшени зодиаком. У дну, изнад сваког комјарџимана ежовично насликана по једна полулица глобуса: по једна хемисфера. Свуда разнобојне сијалице.

Саша у једном комјарџиману сјава за солом.

Комјозитор, Ајша, Ари-ајша, Марго, I и II маска, шпо имију црнице.

I и II МАСКА у фраковима, даме у балетским и у вечерњим хаљинама.

Комјозитор, у дуљачком поанком, ојрцаном зимском кајуу. Подижао јаку. Набио позеленели полуцилиндар, испод кога пада на јаку и рамена, пољава, порурава коса. Личи на карикајуру Бријана. Седи за појаном мало искривљен: једна рука му је на диркама, друга држи посмо, а глава му се искривила према женама. Свој поромукли и уморан поас појши славим ударима у дирке појана.

КОМПОЗИТОР

... Ето, то ми пише син. А затим вели – чујте: “послаћу ти цвеће”... Чујете ли: послаће ми цвеће!.. “Послаћу ти цвеће из новоослобођене отаџбине”... Чујете ли?... “То цвеће између Битоља и ровова мирише тако чудно”... Чујте: мирише тако чудно!... “Већ смо ослободили седам села”. Јесте ли чули? Имамо краљевину од

седам села... Даље пише ми син: нека у новом васкрсењу погине на сваком брду по један војник, и више неће бити – Србина!...

(Одједном сипрасно почине да удара у клавирске дирке, мукло, кивно рецитијујући)

“Падајте браћо, плинте у крви!... Падајте браћо!... “Бацајте сами у огањ децу”... Да, бацамо их! Бацили смо их у огањ и крв!..

(Уморно и шужно)

А ја сам молио Лучића, да ми спасе сина јединца, да га ослободи као ђака! А он није хтео!.. Бацајте децу! Бацајте!.. Жртвујте! И Бог је жртвовао свога Сина, из љубави према човеку. И ја сад имам сина хероја... А ја бих тако да у његову част компонујем и певам песме и симфоније о љубави, братству и миру... А доживео сам бар, кабаре, танго, шими!... То је моја симфонија...

(Обара главу)

АЛША

(Осипавља картице за бацање, тихо играчицама)

Сиромах бон-ом, тако талентован и тако поштен.

МАРГО

(Расипреса косу)

Поштени људи увек су били у друштву кокота. На то могу да се закунем. Јер њима је место само код искреног света.

АЛША

Ја сам имала најславније људе за пријатеље. Да сам њих послужила где би ми био крај!

МАРГО

И стари се заузима за нас.

КОМПОЗИТОР

... Али газда Јефта неће. Њему није до лепоте... Али молим вас, медама, ово у дискрецији... Већ је време да радимо.

(Играчице се сиремају за иџру)

Заузмите позе... Дакле?

(Свира)

Ен, де, троа! Почињите! Ен, де, троа...

АЛША

(После краће иџре сџане)

Станите. Не могу да дишем... Ах, драги наш бон-ом, ви нас све учите. И ми ћемо кроз пола године да будемо поштене жене.

МАРГО

Само ако те астма не угуши. У чему поштење, кад ми има више да пазимо на своје понашање но оне друге.

КОМПОЗИТОР

Молим, медам, још једну реч... Заборавио сам да вам скренем пажњу. Хоћац вас чека велики задатак. Треба да се покажете ко сте... Онај бал са маскама у бару посетиће и неки енглески морнари. Дошли су са Тангањике. Тамо су видели прави танго. После црнаца сад смо ми дошли на ред. Зато се и спрема хајдучка вечера: Да се добро са нама упознају... Пазите, како ћете да играте. Пазите на све! Јер ноћас ће да буде овде Европа, Азија – црнци и белци... цео свет!

РАСПОП

(Пење се уз сџејенице. На њему мала, бела женска кецеља у чџикама. Носи џослужавник, џањире, џиће иџид. Довикује, у ходу до сџола, двома џрима иџрачицама, које се још клаџе)

Тако! тако – ситно каравлашки! Омладино, немој да ме издаш – држи линију!...

(I Масци)

Помози ми!.. Шта ме посматраш као онај пас у грамофон?... Е, она Јефтина Маскота баш вреди пара! Ни роса је није такла, а овамо распалила, па главачке у џувеч!

(Осџавља џрибор за јело на сџо)

I МАСКА

(Помаже му ири уређењу сѝола. Са ѝречанским наљаском)

А знадете ли да је јуче министар Риибѝ одржао јеѝедан веѝелики диѝискур у Шааамбри?

РАСПОП

(Равнодушан, али се ѝрави заинѝересован)

Ене-де, шта ми рече!..

(Гледа у јеловник)

А јели, Богца му, шта је Јефта метнуо у јеловник? Не видим прасе а ла ражањ. Не видим цувеч серб... Знаш, чим се испече прасе, а ја заборавам француски.

(Вади из ѝѝа два велика сељачка, хајдучка ножа, са корицама од роља) Погледај-дер ово, бато! Нема тога у Паризу: То је лично послао Лучић. Сирѝома – болестан је, па опет мисли на нас. Послао је за хајдучку вечеру и прасеђину. Да, видиш само, бато, како се са ѝима слатко једе плећка и прасеђа глава!.. Е, што ћу вечерас да проричем и гатам из глећке – одма ћемо да видимо цео светски рат.

(Пењу се јѝш неколико деколѝованих и маскираних жена. Прилазе иђрачима, разђоварају се, шминкају)

РАСПОП

(Гледа их)

Дике небеске!.. Тако ми братство дај, па одо у свеце!.. Е, баш морам једну флашу да отворим.

АЛША

(Гледајући Расѝѝа)

Срби су добри као другѝови, али не плаћају...

МАРГО

Од кад су дошли Американци они више нису у моди.

ТОМИЋ

(Прескачући њо два сџејена њење се одоздо ужурбан. У руци му њакејши. II Масци)

Послао ме је газда Јефта. Вели да има негде нека соба, где бих склонио ове ствари.

II МАСКА

(Учџииво)

А разумем! Спремате се за сепаре. Сигурно вам је ту пижама и тако даље... Препоручујем вам онај сепаре. Цео конфор и...

ТОМИЋ

(Сејне се)

Каква пижама! Какав сепаре!... Путујем. Одлазим!.. Ово су ствари за пут. Купио сам све оно што више нема у Русији... Особито бријача, који увек требају... Ја то имам да склоним док не прође хајдучка вечера, и док не дођу колеге из "Олимпије".

II МАСКА

Е, па знате шта. Да вам нико не би улазио у сепаре, а ви одмах распакујте ствари. Поређајте по столу те ваше бријаче, па ће сваки мислити да је сепаре резервисан... Чуо сам да зором крећете за Русију.

ТОМИЋ

(Оборио ѓлаву)

Да. Прво за Петроград, а после даље...

II МАСКА

(Учџииво и љубазно уџада)

Ићи ћете преко Енглеске. Па после на север. Кроз лед и поларне крајеве. Знате и ја тако волим да путујем.... Обићи ће цео глобус.

ТОМИЋ

(Ошвара њакетџе, вади и загледа један бријач)
Само с једног бојишта на друго...

II МАСКА

И ја и ускоро одлазим са артистичком трупом, идем у Јужну Америку. Водимо чувену пророчицу из Сијама... А шта мислите о футуризму и кабаретској уметности?...

РАСПОП

(Са флашом и чашом њрилази Томићу, који одмах окреће главу)
Здраво, капетане!.. Хоћеш ли једну чашу?

ТОМИЋ

(Полуокренуи, гледа га њрезриво)
А ти си то!... Не пијем из твојих руку – смрдиш ми.

РАСПОП

(Весело)
Е?... Јел зато што ти скуп Лучићев интерес?... Море, де-на, пиј!.. А брајко, ако ти ја смрдим моје ти вино не смрди. Муфте је... И не хули на крв Исусову!...
(Уздахне)
Ех, лако је вама! Дупле године, дупла плата за годину дана унапред... Не бринеш ни да ли је родио берићет, ни пошто је кукуруз...
(Силазећи низ сџејенице)
Е, стадо моје, стадо моје...
Маскота је боља од вас.
(Оде)

II МАСКА

(Учџиво Томићу)
Знате, кабаретску игру са футуризмом треба спојити како би народ ушао у више сфере...

Одједном врисак. За све време док је Томић разговарао љушала ља је очима Ари-Аиџа, ослоњена о њијано. Сада је вриснула и љала Ајши у руке. Неке речи, узвици, узбуна.

АЈША

(Пошљо је љоложила на оџоман Ари-Аиџу, љриџрчи Томићу)

Имам нешто хитно да вам кажем!

(Одводи ља на сџрану)

... Ено, оно је Ари-Ата. Допутовала је из Сијама... Она је ваш фетиш и ваша пророчица! Она је ваш путоказ за живот!

ТОМИЋ

(Пресечен, љромуца)

Зар?

АЈША

Да! И ви њен!.. Чим вас је видела опселе су је тајне силе. У њу су ушли сви духови и сви богови Азије... Она је због вас пала у занос. Она је сада видовита – може да прориче! И богови су јој наредили да вам каже вашу судбину. Видите је, како сва дрхти.

ТОМИЋ

О, је л могуће!

II МАСКА

(Учљиво љришла Томићу)

Господине капетане, она је сијамка због вас пала у екстазу – чист футуризам. Ја са њом одлазим у Сао Паоло. Верујте да се тај дар прорицања скупо плаћа.

ТОМИЋ

И баш због мене? И баш сад, у очи одласка на бојиште!...

МУЗИЧАР

(Прилази Томићу, њробијајући се несвретино кроз ѓомилу)
Она сијамка је због вас пала у занос. Сад ми је рекла да има да вам открије тајну својих богова.

ТОМИЋ

(Узбуђено)
Хоћу да је чујем! Хоћу да дознам своју судбину... Хоћу све да ми каже! Хоћу... Само – за тренут, док оставим ове ствари.
(Нервозно скућља бријаче, које је мало њре расјаковао)
Ево ме одмах! Ево!... Враћам се!
(Оде нагло у сејаре)

МУЗИЧАР

(Брижно)
Молим вас, медам, да сви одмах сиђемо доле – да се удаљимо. Ми смо ту непотребни.
Полако сви силазе у кабаре.

АРИ-АТА

(Полако се издиже, укочених очију и шела. Нејпретице ѓледа у врати, кроз која је ѡрошао Томић)

ТОМИЋ

(Се ѡјављује. Прилази јој брзо, ѓледајући је ѡраво у очи. Узима је за обе руке. Сео. Брзо)
Реци ми! Говори!.. Говори, све...
(Гошово без даха)
Све хоћу да знам! Све!...

АРИ-АТА

(Држећи ѓа за обе руке, издиже се. Села је, ѓледајући ѓа укочено)
Ти си сенка, у којој лута твоја душа – твоја огхонга – душа човека

и леопарда... Огхонга ти се спрема на пут, на далеки пут. Зато бели човек у теби треба да умре, да прождере самог себе и леопарда у себи... Богови су те претворили у човека. Али ти си издао човека. У теби још леопард... На теби је крв, крв као на људождера. На теби је туђа крв, тешка крв, свуда крв... само крв!

ТОМИЋ

(У муцавој исјовесџи, сав расјоџљен)

Јесте, јесте, – ја сам убијао, клао...

(Скида шајку, џресне је о џод. Хваџа се за чело: да се џрибере, да види све шџо џовори)

Тукли смо се, прождирали смо се – одступали смо... И за све то време – пили смо. Пио сам. Пио сам – до лудила. На мртво... А када би увече стигли у неко село или у први хан, ја сам одмах образовао преки суд и убијао бегунце... А то су били моји уморни и болесни војници. Заостали у одступању. Судио сам им, лочући ракију. А ракија као крв врела... И то увек испод неког смрдљивог, замраченог фењера. У снег! У ноћ! ...Судио сам, убијао... клао сам! Колико сам њих побрио... А небо, а земља били су црни, страшни. А ноћ и ракија насумце су одводиле у страх и смрт... А дању, опет, вејавица, лед, снег... Убијао сам да бих се угрејао. ...Ето, то хођу да покајем, сијамко... Голготу на голготу – крст на крст. За мелем отров хођу!...

АРИ-АТА

И ту крв има да опереш својом крвљу! Ти си огхонга!... Огхонга, уби у себи човека-леопарда! Уби леопарда!... Ох, странче, ти си још убио белу и невину душу!...

ТОМИЋ

О! И то знаш! Од куд то знаш? Јесте! Истина је! Ја сам људождер, хијена, леопард. Бесни, пијани сам крокодил! Ја сам... И баш тада сам срео њу! У једном збегу, под гранатама и куршумима. И од једног њеног, првог и јединог и последњег погледа изненадио сам

се, препородио сам се. Толико сам се преобразио да сам од среће, бесне среће кидисао на њу да обешчастим, да је... На место да њој, без заштите, будем човек, ја сам се опет претворио у леопарда. И ја сад то морам да покајем! Јер од тада је све проклето, све унапред осуђено и предодређено...

АРИ-АТА

И то тек када до краја пута будеш људождер, будеш леопард... Само ће тако у теби прецрћи леопард! Само тако!

ТОМИЋ

Ох, како је слатка смрт, како је лепа смрт.

АРИ-АТА

Ни њу не можеш да добијеш док се не осветиш себи... Белче, не заборави на душу – на огхонгу!

ТОМИЋ

(Сипрасно)

А ја? – зар је ја имам?... Ја – леопард! Ја – људождер! И она... Ох, њу, њу, њу да ми је да спасем!.. Научи ме њу, невину, да спасем!

У бару, доле, енглески војници уз музику ѓромко ѓрувају слофовима и душником изломљену њесму, ѓуијајући ѓласове замађљене алкохолом: “It is long way to the Tipperery ... It is long way to go...”

У изољаченом њевању њијанаца, ова њесма је њуна евројско-диљачке разузданости.

ТОМИЋ

(Слушајући њесму)

Да, да – како је све далеко! Далеко – јер мозгове свих нација прождире ватра...

АРИ-АТА

(Устџаје наџло. Гледа у Томића, вукући ѓа у сејаре, лево, у дну)
 Ходи! Тек што нису дошли... Хајде, са мном... Дађу ти морфиум,
 коко, хашиш. Видећеш све тајне.

(Одводи ѓа)

Ти ћеш умрети, да би огхонгу спасао.

(Одлазе)

Пауза.

СТАША

(Се буди. Прилази улазу и ѓледа доле у бар. Поново се враћа на своје сџаро месџо, забивши руке у ѓејове од ѓанџалона, и ојруживши ноџе. Замисљен)

Уз малочашњу ѓесму ѓењу се, у рџмичком ходу ѓрво I и II Маска, са којљем. На ѓлави им каје од шареноџ ѓерја. На ноџама беле, ѓврде манкејше. За ѓима, један ѓо један, држећи се једном руком за рамена, скакућу и ѓоиџравају енџлески војници, измешани са женама и иџрачицама. Прајџи их Расџоџ, у малој, чџџканој кецељџици. Изнад ѓлаве, у суду ѓорџуланском, носи цело ѓечено ѓрасе. Иза ове ѓрује, која иџра и ѓева иде ѓосџранице Марија. Она је обучена у мушко, ѓо аџаики: качкејџа набијена на ѓлаву. Око врајџа црвена марама. На лицу наочари са крујним црним сџаклима.

Цела ѓруја обилази бину у иџри и силази доле, ѓевајући.

МАРИЈА

(Пошџо се све уџиџало)

Стапо!

СТАША

(К. ѓ., не диже ѓлаве)

Ко је? А?..

МАРИЈА

(Скида наочаре)
Ја сам... твоја Марија.

СТАША

Марија?
(Прилази јој)
Ах, знам ко сте. А зашто сте се преобукли у мушко? Зашто те наочари?

МАРИЈА

Шта значи опет тај твој тон?

СТАША

Шта друго до да ми те твоје хаљине сметају.

МАРИЈА

Преобукла сам се да ме овде не би познали.

СТАША

Разумем: служба је служба.

МАРИЈА

Шта мислиш то опет?

СТАША

Па на Лучића. Он ноћас мора да има пуне руке посла, а болестан је.

МАРИЈА

Што њега спомињеш? Зар ме не познајеш?

СТАША

О, још како! Жене преобучене у мушкарца лако се познају.

МАРИЈА

Тражим те свуда.

СТАША

Зар сам толико постао опасан?... Онда јави Лучићу да сам примљен у добровољце и сутра путујем на Верден.

МАРИЈА

А ја сам дошла да те молим да се не одвајаш од мене. Молим те остани!

СТАША

Зар сам још потребан?

МАРИЈА

Шта све то значи?

СТАША

(Значајно)
Ја знам све!

МАРИЈА

Шта то?

СТАША

А не! Нећу да издам ничије тајне. Али могу да те подсетим на нешто једном једином речју.

МАРИЈА

А то је?

СТАША

Женева!...
(Смеје се)
Видиш да знам. Видиш да се разумемо.

МАРИЈА

Не!

СТАША

Онда још једна реч: шпијунажа!... Сад сте ме сигурно разумели.

МАРИЈА

Не, ни сада... Али нећу више да ми говориш ви. Од куда то сад?

СТАША

(Одједном бржжан и добар)

Госпођице, ви у вашој служби не треба да се зауставите ни пред чим, сем пред болом.

МАРИЈА

Само ти преко мене и бола газиш... Зашто ми говориш као туђинцу?

СТАША

А зар ми сви нисмо и сами себи туђинци? А уз то – жена сте! Али, ево – говорићу онако како ти то буде пријатно... Како да те зовем?

МАРИЈА

Као увек, по имену, ако не умеш нешто друго, – Марија!

СТАША

(Посмајтра је)

Доиста, ђаволски си слична Марији.

МАРИЈА

Само сам се преобукла. Али ни у мојим ни у овим хаљинама од када сам у Паризу не познајем више саму себе... Сташо, дошла сам да те молим да бежимо одавде, да одемо одавде... Хајде, Сташо, хајде!..

СТАША

Па шта ја друго радим но бежим, бежим, бежим...

МАРИЈА

Далеко од Париза, од алкохола, од “Две Хемисфере”.

СТАША

Па ја сам у њој дан и ноћ. Ту ми је кућа.

МАРИЈА

Али, ја сам ти најпреча. Не могу више без тебе...

СТАША

Кад би ти знала како је тешко без љубави. Кад би ти знала како је тешко у себи носити убијену љубав! Како је тешко у усхићењу бола и очајања скидати небеса само да /би/ је оживели, васкрсли! Можда ћеш ме разумети, јер си жена, и не треба да обневидиш као ја због ње...

МАРИЈА

Ох, Сташо, опет ми говориш као да смо туђинци...

СТАША

Па туђинци најискреније говоре о својим боловима... Ал, добро: говорићу како ти хоћеш. Зашто ти то треба?

МАРИЈА

Разуми, не могу више овако!

СТАША

(Гледа је њажљиво. Полако обара главу. Дубоко)

Боже мој! разумем те, Женевљанко!.. И ти си жена – урођена ти је љубав. Заборављаш се и тражиш је ноћас... И ја је тражим, али ми се не да. То је што треба да кажеш Лучићу.

МАРИЈА

Сташо, докле?.. Ти само бол за болом ми задајеш.

СТАША

Зар прогнани и осуђени могу нешто друго да даду?

МАРИЈА

Могу – остани са мном и мојом добротом.

СТАША

Мислиш да ћу у њој наћи своју страст, своју чежњу о љубави?.. Али, ја нећу да примам нежности. У животу ја сам хтео само да их дајем... А ти их тражиш, ти их тражиш, од мене, кад већ ни мене нема!

МАРИЈА

Сташо!

СТАША

(За њренуј размисли)

Па сад, кад нисам више ништа, могу и теби нешто да дам... Барем тако ћу да помислим и на... Преко тебе рећи ћу јој колико је волим... А дуго сам ћутао и гледовао без љубави.

МАРИЈА

Буди благ, буди опет добар. Одбаци то, то – самомучење.

СТАША

Онда би требало да опростим себи и да се заборавим. Због тога одлазим на фронт... А ти кад већ хоћеш да будеш Марија – буди Марија!.. Она права Марија то ће разумети и опростити. Јер зна колико ми је извађена душа и бачена у блато. Разумеће, јер зна колико премирем да волим, да будем срећан.

МАРИЈА

Па реци ми још једном све. Исповеди ми се.

СТАША

(Гледа је)

И ако си оно што си, опет си – жена. Жена! Јадна жена: у болу си, а не знаш... Ти си у болу, а ја сам у мржњи. Блиски смо по том. Али, то су две крајности које не улепшавају живот.

МАРИЈА

Срце ми јури теби!

СТАША

(Сео за сѝо, склаїа очи)

Буди се, и боли ме љубав својом лепотом...

(Усїане, їрилази јој)

и нећу да те питам шта хоћеш, и нећу да знам ко си... Уморан сам много, јер сам жељан свега. Па нека буде!

МАРИЈА

Нашта то мислиш?

СТАША

(Оїеїї једак)

Да ове ноћи пролумпујем себе. Онако по војнички – уочи одласка на бојиште.

МАРИЈА

Не говори! Са овим својим срцем више нисам своја! И жива сам само преко тебе!

СТАША

(Оїеїї седа. Ослонїо злаву о наслон сїолице, заклоїи очи)

Говори!.. Слатко је па макар и овако. Слатко! Ево, разбијао сам

своје срце целог века, а оно још бије... и узбудило се.! Бар једном заслужило је да се и о њему лепо говори. Нека се обрадује бар у лажи!.. Буди, буди што више као она, као Марија.

МАРИЈА

Зар ти још увек сметају моје хаљине?.. Ох, како је овде мрско. Зато тако страшно говориш... Хајде, бежимо.

СТАША

Женевљанко – жено, знај да ни један дан одмора немам због стида и беса! Живот ми је лаж и мржња, и тресе ме до грознице. Ни самосажаљења немам – хајде! сажали се, пољуби ме!.. Још! Љуби ме...

МАРИЈА

(Заг̃рли ѓа)

Сташо, молим те више никада да не буде као до сад.

СТАША

(Љуби је)

А је л ме много волиш? Баш за целу ноћ?.. Збиља нек иде како иде!.. Гле, како си оборила главу!.. И она је тако радила.

МАРИЈА

Опет си тако диваљ!

СТАША

Јер нисам знао да је слатка и лаж...

МАРИЈА

(Гледа)

И овде је све тако туђе нестварно... непријатељско. Као бунило.

СТАША

Ако, тако баш и треба. Тако ја стално живим. Ето, видиш, па ми није ништа... Само ова ноћ да не буде ни сувише дуга, ни сувише пролазна.

МАРИЈА

Па онда, ајде – пробуди ме, пробуди се.

СТАША

Моја права љубав увек је изгледала као да не волим.

МАРИЈА

Разумем те. Такав си увек био. А то је само зато да би је још више сакрио од целог света. Зато те толико и волим.

СТАША

Говориш као и она. Све сте жене једнаке!.. Ово је ноћ наша... Говори ми још, говори...

МАРИЈА

Хоћу да си срећан.

СТАША

И још ми је неко то исто говорио... Ах, и овако па се сећам моје ватре и моје чежње не тражећи награде и среће.

МАРИЈА

(Кликне)

Исто као и цвеће!

СТАША

Да, као и цвеће! Као пролеће!

МАРИЈА

(Сћирасно)

Као цвеће оног пролећа, када смо се растајали.

СТАША

(Сања)

Да, у цвећу! Све је било у цвећу. Све је блистало, све се преливало под зеницом сунца.

МАРИЈА

И ти си ми онда говорио да су твоје чежње као и цвеће.

СТАША

(Гледа је. Јаче)

Ох, па ти си као и – Марија!..

МАРИЈА

Опрости што ти нисам донела то цвеће... А и када ти га сад пружам, ти не умеш да видиш.

СТАША

А зар нисам рекао Марији да је она то цвеће?

МАРИЈА

(Врло озбиљна, врло њрисна)

Једини на свету! и сад знај... знај – ово сад озбиљно... без тебе ми нема живота!

СТАША

(Заклапа очи)

Говори!

МАРИЈА

Докле да чезнемо и гледамо узајамну тугу и бол?

СТАША

(К. з.)

Говори! Говори!

МАРИЈА

Отргнимо се од наше живе смрти!

СТАША

(К. з.)

И смрт треба надахнути душом.

МАРИЈА

Дубока љубав није грех.

СТАША

Мене је раније неко осрамотио, понизио. И због тога сам и себе срозао, увредио. Ја још нисам чист ни за смрт ни за љубав... Ја прво морам самог себе да превазиђем.

МАРИЈА

А наша мала кућица?..

СТАША

Марија?!..

МАРИЈА

... са вињагама и цвећем!..

СТАША

(Кликне)

Па ти си збиља – Марија!... Веруј ми, ја градим пут до те наше кућице!..

МАРИЈА

Али на супротном путу...

СТАША

Па опет, сретњемо се!...

МАРИЈА

(Руком му обгрлила враћ, љава јој на његовом рамену. Сањалачки)

А тамо доле смо се мучили и гладовали... Тамо сам била тако уморна... А сад сам и уморна и тужна... Пусти, овако је слатко мојој души...

СТАША

(Тихо)

А у мени се нешто смрзло. А љубав никада не застајкује, никада не стоји.

Сћељли су се, приљубили заклољњених очију. Заћим се одједном одвоје да би се заљубљено, задивљени и ћућке љледали. Одједном йлаховићо, лудо један друћом милују и љубе лице, косе, руке. Час заћварају очи у дубоком усхићењу сањалаићива, час се један друћом уићјају у зенице. И йако за све време следеће сцене, у болној су нежностии надахнућа, сћирасћии, йлачу, радосћии.

МАРИЈА

Пусти ме како ја хоћу!.. Пусти ме мили мој!

СТАША

Тако сам жедан и гладан...

МАРИЈА

Једини мој, разумем те!

СТАША

... нежности, топлине!

МАРИЈА

Слатко ми цвета твој глас у души!

СТАША

... И вечно тако, без предаха...

МАРИЈА

За вечност ти се кунем! Мили!...

СТАША

... да превазиђем и живот и смрт!.. За вечност!

МАРИЈА

Жива само преко тебе!

СТАША

Боли ме лепота, боли ме нежност! Ходи!..

МАРИЈА

Ослободи се увређеног стида!..

СТАША

Још!.. Ходи! Још!.. Ходи! да се уверим да сам жив!...

МАРИЈА

И да знаш, тамо доле – у ропству – срдила сам се на тебе. Једила сам се. Пуно сам се једила. Пуно срдила, мили мој! Да знаш била сам и огопчена! Била сам, што те... Да знаш и то!... Мили! Мили мој, опрости што сам била љута на тебе, што сам те мрзела, што сам без тебе, што си без мене!...

СТАША

(Кликне)

Ох, па ти си... ти си... збиља– моја Марија!

МАРИЈА

Ох! ти рђави!.. Ти!.. Ти што ме мучиш! Ох, ти злобни... Ти... ти...

СТАША

Вечно ћеш ми бити рана на души.

МАРИЈА

А сада свему крај – крај! разумеш... Је л, је л да је свему крај?.. Ох, реци ми!.. И нећу да се уздржавам! Хоћу да те грлим!.. да те... овако... овако... милујем!

СТАША

Марија!... Марија!...

МАРИЈА

И да знаш – много те волим!... Много! Овако... овако...

СТАША

(Очајном нежношћу)
Велика моја Марија!..

МАРИЈА

Хоћу као некада да ти грцам од среће! Да ти опет кличем: ти си мој Бог!

СТАША

Марија!.. Ох, Марија!..

МАРИЈА

И да знаш – нећу вишеда преживљујеш ништа без мене!.. Поведи ме!... Зашто да будем без тебе?.. Нећу!... Ти, ти мој кротки и дивљи!... Знаш ли, да си ми душу узео, однео!..

СТАША

(Дубоко усхићен)
Марија!.. Велика, света моја Марија!..

МАРИЈА

(Заг̀рли ља чвр̀сто)

Увек овако, увек! Увек да би што пре стигли љубави и доброти...

СТАША

(К. з.)

Ох, да знаш колико је љубав света, колико је велика, чиста, чедна, и... Ја не смем даље. Не смем даље. Немам права.

МАРИЈА

(Пресечена, слеђена)

Сташо!

СТАША

Ти се у мени вараш. Ти не знаш ко сам ја... Марија буди светла, чиста, недостижна. Буди – како би ми патња дала снагу да се до тебе узвисим... и наш бол да претворим у радост и срећу.

МАРИЈА

Ох, Сташо?

СТАША

Зашто си дошла из ропства и патње, када сам још заробљен?

МАРИЈА

Да нађем још већу!

СТАША

Ни себе, ни мене не можеш ослободити!...

(Одједном врло нежно)

Па зар ти мислиш да ја хоћу твој бол и твоју несрећу?.. Али овај грч у мени унесрећиће те још више.

МАРИЈА

Ја немам никога сем тебе! Реци ми све! Хоћу да знам све, хоћу да ти помогнем.

СТАША

Кад би знала, колико си слаба!...

(После њаузе)

А ако сам убио човека? У-био!..

МАРИЈА

А где ти је оружје?

СТАША

Оно је у мени!

МАРИЈА

Не! Ниси, Сташо! Ниси!

СТАША

А ако баш јесам?

МАРИЈА

Онда ћу се ја пријавити као убица.

СТАША

А ако сам то учинио због... да бих тебе сачувао... твоју љубав.

МАРИЈА

Њој не треба туђа крв.... Кога си то?

СТАША

Знаш... Сети се!

МАРИЈА

Не, не знам.

СТАША

Твог оца!

МАРИЈА

(Зайлаче)

Онако болесног! Када то?

СТАША

Не, нисам! Само сам хтео. Али сам се згадио да убијем гопег од себе. Његова смрт била би ми терет. А његово мучење и срамота откајале би моју част. Само, зато је био неспособан, и...

МАРИЈА

Говори. Објасни! Хоћу све да знам!..

СТАША

Па то је све – и то није... све.

МАРИЈА

Зар има још?

СТАША

Јест, има још. Само то не смем никада да ти кажем. Убило би те то.

МАРИЈА

Нек буде. Хоћу све да знам.

СТАША

(Задрхџи)

Не, Марија! Никада Марија!..

МАРИЈА

Преклињем те, реци ми.

СТАША

Када бих ти рекао изгледало би као да од тебе кукавички тражим опроштење. А ја не смем ни од себе да тражим опроштаја.

МАРИЈА

Реци ми – дошла сам да ти помогнем... и да будем мање у своме болу.

СТАША

А ја ти доносим још већу патњу.

МАРИЈА

Кад је већ ти подносиш, зашто да је и ја не подносим?

СТАША

Јер када би то знала, онда више ни ти не би била!

МАРИЈА

Изгледа ми да по некад више збиља ја нисам више ја... Збиља, збиља по некада се не познајем... Па баш зато хоћу све да знам.

СТАША

(Оборио главу. После паузе тихо)

Ја сам – жењен!

МАРИЈА

(Пренеражено)

О!...

СТАША

(Оде сијолу и искаји неколико чаша једну за другом)

Ето, види како си са мном постала пропалица!

МАРИЈА

(К. њ., муца)
Зар баш тако?

СТАША

Да... Ходи, пиј, да се умириш!
(Пије)

МАРИЈА

Никада – одвратно ми је.

СТАША

Мораш!...
(Силом јој њодноси чашу усџима. Наџерао је да џије)
Мораш!.. Како иначе мислиш да нађеш саму себе, да се упознаш са собом!

МАРИЈА

(Пошџо је џосле оџимања силом џила)
Сташо, шта радиш то са мном!...

СТАША

Хођу да знам ко сам! Да ли са оваквим човеком можеш да будеш она Марија?...

МАРИЈА

Колико из мржње мислиш на љубав!... Али баш зато мораш све да ми кажеш! Да се ослободиш те мржње! Реци, ослободићеш се је...

СТАША

(Сломљен)
Па добро. Нек буде!.. Ја имам... сина. И да бих му оставио часно /име/, ја треба да нестанем.

МАРИЈА

Зар зато идеш у рат!

СТАША

Ох, не!.. Да!.. не... не!.. Идем само због себе... Ох, што нисам мртав, како би лепо мислила о мени!

МАРИЈА

Ако ти волиш то дете, волећу га и ја!

СТАША

(Нагло, бесно)

Не! то никад не сме да буде.

МАРИЈА

Оно је дете – невино дете!

СТАША

(К. љ., само тражи реч)

Не! То не... јер... јер...

(Бујицом)

Јер кад би ми ти била жена, онда би ти и сама себи била – ма-ћија!...

(Дрекне)

Разумеш ли ме: ма-ћи-ја!..

МАРИЈА

Не разумем... али знам да ми срце кидаш!

СТАША

(Не зна шћа да ради, шћа да каже)

Онда – пиј!..

Ойейі неколико чаша на искай. Приноси јој чашу.

МАРИЈА

(После ојџимања, силом је њила)

Па опет, разумем те у твојем грчу, у твојим грижама.

СТАША

Али не разумеш, да више ниси Марија!

МАРИЈА

(Приноси руку срцу. Сјиресе се ојџи)

Јесте, нисам. Ја сам пила... Слаба сам, клонула сам...

(Снажно)

Не, не пуштам те од себе. Не дам те!

СТАША

(Од сјида и беса џојшово би зајлакао. И од бола и од сјида шјо не може да уздржи. Наљло)

А ако би се то догодило, онда би била сестра моме сину!

МАРИЈА

(Пресечена скочи. Разђорачених очију)

О, Сташо!...

(Наљло љриђе сјоолу и љије)

СТАША

(Кида се)

Ето, докле сам те срзоао!

МАРИЈА

(Врајила се сјоолицу, села. Клонуло се смеши)

Сад дај ми – дај ми ти још да пијем.

СТАША

(Донео јој чашу)

Да. Пиј! То пали и гаси!. Пиј, сад си и ти пропала као и ја!.. Пиј!

МАРИЈА

(Пије)

Сад до краја – све до краја хоћу да знам. Да знам ко сам ја у овом животу.

СТАША

У овом животу!.. Па цео је живот као овај кабаре, где неки пију туђе вино, а други своју жуч.. Зато пиј, пиј, пиј!..

Пију.

МАРИЈА

(Сћиресе се од вина)

Жуч! жуч!.. Дај ми до краја ту жуч!

СТАША

А знаш ли ко ми је жена?.. Боса.

МАРИЈА

(Сћиресе се)

Сташо!.. А она јуче веридба... а твоје речи?

СТАША

Речи!.. Па ја целог века тражим само једну једину реч. И све ово што преживљујеш са мном то је зато што тражим ту реч – ту, једну једину реч, коју треба да ти кажем. Али, она се још није родила!

МАРИЈА

Боса! Боса!...

(Промењено)

Имаш ли још штогод да кажеш. Реци ми и то последње.

СТАША

(Полако, јетико)

Кад би ти сад била моја жена, онда би била и нека врста жене своје – оцу!..

МАРИЈА

(Нагло се диже са столице)

Ох, Сташо!

(Тражи ваздуха, реч – немоћно седа на столицу)

СТАША

(К. њ.)

Ето, колико сам те понизио!.. И ја сам ти сада нека врста поочима!.. Зашто ти је то требало све да знаш? Зашто?.. Сада више ниси Марија.

МАРИЈА

Само ти опет буди онај добри, некадањи Сташа?

СТАША

Зар ја? Да ниси дошла можда бих и био. Мени сада нема нигде излаза... Па ја сам и њу, – ону Босу изневерио... Она има писмено доказе о томе. Изневерио сам је са, са... са многима, и са Ајшом, црнкињом.

МАРИЈА

Ох, Сташо!

СТАША

Сад кад си хтела све да знаш, и да се... Зар можеш са мном да се осећаш чиста?

МАРИЈА

(Нагло покрије очи, и обори главу)

СТАША

Зар можеш да осетиш да те поштујем? Зар можеш да будеш чедна са мном?

МАРИЈА

(К. з̄. зайлаче)

СТАША

Кад је тако онда да те упознам са својом љубазницом? Ено је доле. Игра.

(Долејти брзо до улаза у бар. Гледа доле. Одједном викне)

Ајша! Ајша!.. молим те дођи одмах горе...

АЛША

(Одоздо)

Ево, долазим.

МАРИЈА

(Пренеражена, скочи)

Сташо, шта радиш то самном?

СТАША

Када је видиш онако црну знаћеш ко сам.

МАРИЈА

(До њега очајно дојрчи. Пада на колена, ѿријијајући се уз њега)

Стани, преклињем те! Сташо, стани!.. Ти хоћеш моју смрт!

СТАША

(Узео је оберучке и ѿодиже себи до лица. Гледа је у очи)

Реци ми јеси ли?..

МАРИЈА

(Плачући, љуби з̄а нервозно, нежно, очајно)

Ох, ти! Ти!.. Ох, шта радиш то са мном... Сташо, несрећни мој Сташо,

(Пада на колена)
на коленима те молим!

СТАША

(Одједном дубоко и бесно зариди. У очајном немилосрђу баца се на колена њед њом)
Ево, и ја ти падам на колена! Не живот, већ душу бих своју смр-
вио...

МАРИЈА

(Загъри ља, милује ља њо коси. Подиже ља. Боно)
Ох, како мора да ти је тешко!

СТАША

(Зариди у њеним рукама)
Јест, све ме боли! Не могу више да издржим! Не могу, светињо
моја – ох! што ме не убијеш!..

АЛША

(Брзо се њење. Смеје се љујко)
Ало!

СТАША

(Подиђао се. Прекорно)
Где си до сад?

АЛША

(К. љ.)
Мон ами!

СТАША

(Марији, кроз сѣиснуће зубе)
Зар ти још нисам довољно црн?

МАРИЈА

(Оборила љлаву, њошњо је одмах, брзо набила на љлаву качкеју)

АЛША

(К. з.)

Мон амур?

СТАША

(Ајши њоказује на Марију)

Је ли – како ти се... свиђа овај – дечко!

МАРИЈА

(Назло)

Не говори јој. Она је добра!. Она ће ме пре разумети и утешити.

(Узима Ајшу за руку. Обара злаву. Тешко)

Ја немам више никога у овом животу!

СТАША

(Гледа их)

Црно и бело! Увек крајности!

МАРИЈА

*(Тешко њодиге злаву. Погледа за њрејуним очима. Ојет њобара злаву. Хшела би да каже нешњо, али баш због њога обара злаву.**И од једном из дна зрудџи, раслџакано, њрекљџуђи)*

Молим те, имај Бога за мене!..

(Покривених очџу одлџџи у џрву собу десно)

СТАША

Шта – шта сам ја то учинио?..

(Окрене се око себе: нешњо џражи. Назло исџџа чашу)

Па сад?..

(Ајши)

Молим те, иди брзо тамо... Оно није мушкарац. Оно је девојка! Добра девојка! Чедна девојка!.. Најбоља девојка на свету!.. Иди утеши је!.. Доведи ми је!.. Ја то не умем! Ја то не могу! Увредио

сам је!.. Иди, иди говори јој најлепше о мени. Реци јој да сам најбољи на свету, да сам... Та иди већ једном! Иди!..

(Ајша одлећи)

А ја нисам видео кад смо пошли супротним путевима да смо се већ сусрели! Ох, још само да се сретнемо, сада, нађемо... А ја? Срозавам ли се још више, или се то светим? Светим! Ко ме? Освето гадна си! Несрећо још си ружнија!.. Подлаче, коме освета! За што?.. Или је то блуд мога очајања!.. Ох, да се могу смрвити, уништити у једном магновењу...

(Са дубоким њезирањем)

Ох, ја!.. ја!.. ја!..

(Баца се на једну стіолицу лево)

Одједном, са свих стірана – одоздо и одозго – њанично јаукнуше сирене и ѡрубe. По улицама ѡуиње и ѡрешије ѡешки вајпрогаски ауѡомобили, и ѡресу се земљоѡресно из ѡемеља куће. Све одјекује узбуном. Са свих стірана чују се узвици и крици: “Гаси!.. Ало, гаси!.. Иду аероѡлани!.. Иду цеѡелини!.. Гаси!...”

Туињава ауѡомобила одилази. Сирене и ѡрубe чују се издалека, одакле долеће ѡуѡа ексілозија ѡоѡова и бомби.

У ѡрен ока све се угасило. Само и даље зоре сиѡнализационе ѡлаве и зелене сиѡлице, и некако мрѡвачки освеѡњавају Сѡашу у уљу.

СЛИКА

У дну десноѡ комѡарѡимана засвеѡили једна хемисфера глобуса. У њој Монах седи у ѡолуѡами. Покрај њега дозорева свеѡа. А над њим угао једноѡ манасѡирскоѡ свода, са расѡећем и кандилом.

МОНАХ

(Погнуо се над стіарим лисѡинама и ѡише)

Ајме мене! Ајме мене!.. Подигоше се буре антихриста и ударише огњи! И брат на брата се подиже!.. Браћа браћу поклаше обна-

жена безумљем својим... И корен благи, који је изникао из мајчине утробе, и расцветао се по земљи, би посечен и би уништен... И долинама и планинама леже мртви до мртвих. Леже земаљски анђели и небески људи и безазлена стада Божија!... Подигоше се браћа на браћу!.. И обневидише крвопролитници!... Ајме мене!.. Ајме мене!..

РАСПОП

(Трчећи њење се одоздо)

Долетео је душманин!.. Долетео је! А Лучића баш сад нема. Да јавимо, да напишемо анонимно писмо. Нема га!.. Али ја ћу да ланем!.. Али ја ћу да уједем! Јааа!.. Ја, који сам водио колонијалну политику код Две Хемисфере!.. Сад ћу ја да напишем анонимно писмо! Ја ћу да довикнем, да уједем:

Оче наш,
Пендераш –
На небеси пенцер јеси!..
Како знаш,
Дан по дан,
Да ми даш,
Сваки дан,
Паприкаш,
Сутлијаш!...

СЛИКА

МОНАХ

(Нећрекидно каиље над лисџинама)

И никада не би страшнијег потопа крви од Адама па све до свршетка!... Дим је живот наш, сенка је и сан, и пара и прах!.. По згариштима леже мртви до мртвога!.. Ајме мене! Мајка ми је земља, кућа ми је гроб!.. Ајме мене!.. Ајме мене!..

РАСПОП

(Раширених руку)

Ја да му анонимно ланем! Ја!.. Ја!!, да му треснем црно на бело:

Оче наш,
 Пенцераш!
 Пенцер јеси
 На небеси!..
 Виси! Диси!
 Паландиси!..
 Трке!.. Зврке!..
 Амин!..

(Сијази најирашке доле)

Амин!.. Амин!..

АЈША

(Наљо излази. Оћворивши враћа из собе блесну јарка црвена свейлосиј, која крваво обасја Сџаашу)

Доносим ти писмо! Што си расплакао тако малу?.. Хоћеш ли да јој одговориш?

СТАША

(Ошинућ, наљо јој ѓа исћрже)

Та дај га већ једном!...

(Загледа се у џисмо. Однекуд дрхћии. Ајши)

Иди доле! Зваћу те... Пусти ме самог. Да видим шта хоће.

(Ајша оде. Сџааша џије)

Како ми је тешко! Тешко као никад до сад!.. Не, ја морам сад да јој кажем све, све... да је волим, огромно волим. Да је.. Ох!..

(Пије)

Морам, баш сад... дошло је време пре времена... Ох, Боже, опрости ми!...

(Подозриво и ћрејлашено џогледа околo, као џосле злочина убица. Заћим кришом од себе, баца џоглед на џисмо. Одједном ћри-

носи ља очима, као да је крајковид. После оклевања и борбе, ошвара ра. Почине да ља чииа у себи. А после искидано, без ваздуха, муца. љрца. Цело ља шело одједном, а особиио љруди, љолажано боле. Пришискује их једном руком, љреџибајући се од болова. Грца)

...Зар – је – требало – дот-ле... да до-ђе... несрећни... – нес-рећ-ни – мој – Ста-шо?"... А?.. А?!

(Чииа шешко, искидано)

“Во-лим-те-из-над – свега!.. Тво-ја-је – патња”...

(Горко, љрезриво, очајно)

Ох, моја патња, подлаче?... “Тво-ја-је патња ме-ни – пре-пре-пре-су-да”... Шта!..шта?!..

(Чииа)

“Пос-пос-ледњи-пут збо-огом!”...

(Хоће да крикне, али је изџубио дах; да љолейи, али је без снаџе. Гледа око себе. Зашиим, довуче се шешко до враиша. Гурне их са најором. Црвена свейлосиј сејареа љлану на љанично лице. Од љренеражења и сйрах му даде снаџу да наџло зашвори враиша. Занемео)

О!

(Једва одсиуиа. Шайаиом, шешко)

Убила се!...

(Грца)

У-би-ла се!...

(Из љлућа у љрло као да је изненада љрунуо оркан, и он крикну)

Убила се! Убила се!...

ТОМИЃ

(Појављује се на враишима своџа сејареа. Раздрљен, мамуран, бунуван)

Ко?.. Шта је то?... Ко?

СМИЉАНИЃ

Марија!.. Марија!... Ено, тамо... Лежи... пресекла грло!

ТОМИЋ

(Из све снаге њрља очи. Бунован и бунђован, њребијен)

Па то се убила мојим бријачем!..

(Јако њрља очи)

То сам је убио!.. Ту ми је судбина... ту предодређено!.. Слушај! Ја сам узео морфијум. Врло... за смрт. Помози, не дај ми да побегнем из живота. Не дај да умрем мирно у сну. Не дај ми!.. Спречи ме! Држи ме! Држи ме! Треси ме! Удри ме... Јер, јер ја треба прво да будем кажњен... Јер, јер ја сам јој једном већ хтео душу да убијем, обешчастим... И опет сам је убио. За увек!..

(Крикне)

Ја сам је убио! Ја сам убица! Ја.. ја...

СТАША

(Бесно, њресући ѓа)

Мали си ти, ништаван си ти, да би био њен убица! Мали!.. Мали си ти да убијеш ту светињу!.. Ја сам је убио! Ја! Ја!

(Удара се у ѓруди)

... Ако знаш шта је суза на сузу – удри! ако знаш шта је крв на крв – удри! Ако знаш шта је част смрти – удри!.. Ако си човек – ходи! удри!... Кидиши! Освети се! Мени!

(Кидише на њеѓа)

Брани се, уљо! Скорпионе! Не праштам ти!...

ТОМИЋ

(Борба. Бесно, кроз сѓиснуѓе зубе)

Кад би ти знао колико сам их ја већ поубијао пре тебе!.. Кад би знао...

(После борбе хваѓа ѓа за обе руке, држећи их чврсѓо. Говори као да режи)

Кад би ти знао колико сам посејао гробова по овој дрљавој земљи!.. И нико на свету није могао да ми да ту храброст за смрт сем ње – ње једине!... Бежао сам од ње, да бих трчао за њом. Овде сам је срео. Овде сам стално ишао за њом. Стално сам је пратио.

Стално сам чекао да ми довикне “марш!”...

(Пушића му руке)

Од тебе сам то исто тражио! Али, само њена поноситост давала ми је снаге да за увек оде овај осрамоћени роб!... А она није умела да мрзи – она је била велика посета!... Ето, убила се, не кажњавајући ме!

СМИЉАНИЋ

(Хваћа га за оба рамена. Гледајући му право у очи, као да ваице за правдом и казном)

Видиш ли ово писмо! Ту стоји да сам ја крив! То је њено писмо! Ја сам је убио! То она каже!.. Она није чекала душеван мир, није тражила блаженство увреде свога поноса, па да се онда убије! Она је волела! Она је волела! Она је волела!.. Она је била светла, зрачна, узвишена!.. Волела као сунце што воли!... Ја сам крив! Она то каже!.. Ја! Чуј, она каже да сам је ја убио!..

ТОМИЋ

(Леден, одлучан, звер)

Не! Ја сам за све крив...

СМИЉАНИЋ

(Дрхћи кивно, зоишов за борбу)

Мали си ти њу да убијеш! Мали!.. Чуј ме! сад остајемо само ја и ти, скорпионе!

ТОМИЋ

(К. љ.)

Да само ја и ти!

СТАША

Па погледајмо се у очи!

ТОМИЋ

(К. љ.)

Сећаш ли се шта си ми обећао? Ти знаш. Дао си ми залогу за дело

које има да дође – дао си ми своју реч и мисао. Ја хоћу да следујем твојим мислима. Разумеш ли ме? Можеш ли одржати своју реч?
(Гледају се. Пауза)

СТАША

Праштам ти што си део мене рђавог.

ТОМИЋ

То није одговор. Ја сам хијена, леопард, крокодил. Али друго је важно. Дакле?

СТАША

(Тихо, дубоко, дрхџећи)
Могу, а ти?

ТОМИЋ

(Дрхџи)
И ја!...
(Тајанствено)
Реци ми, је ли баш сасвим мртва?

СТАША

(Смеши се)
Сасвим!.. Не може бити мртваја.
(Узима са стола два хајдучка ножа)
Погледај! Ножеви! Оштри су као жаока. То су они прави – хајдучки!

ТОМИЋ

А јел с њима?

СТАША

Да.

ТОМИЋ

А ако ко наиђе?

СТАША

Радићемо брзо.

ТОМИЋ

Дакле, брзо... хајде!

СТАША

(Узима ња испод руке. Тајансiвено, дрхiи)
Ходи! Хоћу да је погледам још једном. Ходи!

ТОМИЋ

Зар смем и ја да је видим?

СТАША

Смеш. Јер она прашта сада целом свету.

ТОМИЋ

(Сiйрасно)
Хоћу, хоћу да је видим!

СТАША

(Даје му један нож)
Држи! Тежак је. А сад, хајде!.. Али, прво да се пољубимо.
(Љубе се)

ТОМИЋ

(После љубљења, iоверљиво)
Узео сам морфијум. Знаш, ја сам, што се каже – полудео!

СТАША

(Љуби ња)
Ђути. Не мари – и ја сам луд.

ТОМИЋ

Хајдмо прво на исток, код Марије... да ми опрости.

СТАША

Хајде!..

Прилазе. Ојварају враиџа. Црвенило их обасја.

СТАША

Боже! како је љубав без вере и наде у свом очајању нашла себи утеху!.. Јесам ли ја то хтео? Је ли то био пут, да и самој смрти удахнем душу?.. Ако сам то хтео, и сувише сам успео... А ја, и даље, остајем оклеветан, упрљан, унижен... једина ти! Све моје!.. Све моје највеће на свету! Зеницо, најлепше пролећне зоре – збогом!... Ето,

(У нежностии очајања)

најзад сам ти донео нашу малу белу кућицу, у вињагама и цвећу!..

Спремио сам ти нашу вечну кућицу!.. О, колико сам те волео...

(Не окрећући се, Томићу)

Она је сада вечност, бескрај, тајна! О, да ли ћу се икада са њом састати?.

ТОМИЋ

Тако блажено лежи. А колико је пропатила!

СТАША

Она је само она, и једино она, на овом свету била цвет међу људима... Лепа, као цвеће! Несебична као цвеће! Добра као цвеће!.. У њој, само у њој сјединио се овај и онај живот!.. Једино је она била земаљска и небеска!

ТОМИЋ

Да, да, сви они који су у животу патили у смрти су мирни.

СТАША

Јер праштају што су их људи у овом животу бацили у незаконите и ванбрачне.

ТОМИЋ

Јест, мирно лежи! Срећна је. Ти си је усрећио. Волели сте се... Ја више немам ништа да преживим и доживим!.. Хајде, сад код оне сијамке. Она само спава.

СТАША

Да је не будимо. Ти иди и проговори кроз кључаоницу.

ТОМИЋ

Тачно кажеш. Само да проговорим...

(Звири)

Спава!

СТАША

Хајде, остаје нам још север и југ.

ТОМИЋ

Тамо је наш пут!

Доле њиха музика цаза свира “Л Танџо Ди Рев”.

СТАША

(Смеје се њихо)

Свирају нам!

ТОМИЋ

(Смеје се)

Јест, свирају нам. А шта је то?

СТАША

Нешто мексикански.

ТОМИЋ

Баш су будале... Видим да смо већ на другој хемисфери, али не видим да смо стигли у Мексико.

СТАША

Где ти је нож?

ТОМИЋ

Овде... Само, знаш ја хоћу да ме ти... јер нећу да се деградирам...

СТАША

Разумем – пазиш на официрску част... Једном човеку опростио сам живот, јер је био гори од мене.

ТОМИЋ

Али мени немој да прашташ. Штета што за собом не остављам бар ванбрачног сина, који би ми сада довикнуо “марш!” у име нове будућности...

СТАША

И ја сад морам да одем к њој! Морам да јој испросим опроштај. Да јој на коленима приђем, да јој се додворим!..

ТОМИЋ

О, зар се то може? О, јел истина!

СТАША

Јесте! Истина је!

ТОМИЋ

О!

СТАША

А ако не верујеш видећеш одмах, ако за тренут замислиш како би изгледали као старци у овом законитом животу...

ТОМИЋ

(После паузе)

Замислио сам. Нећу!

СТАША

Нећу ни ја!.. Али, у овом животу били смо чак и деца! Некада били смо деца! Добра и безазлена деца!... Сетимо се како смо бар тада изгледали!... Замисли, ми смо били некада чак и деца...

СЛИКА

*Засветили се друџа хемисфера глобуса изнад левог комјарџамана.**Соба. Вече. Икона, кандило.**Мајка у једној руци држи велики бокор цвећа, а друџом љуља колевку, џевајући џихо усјаванку.**Слика се џаси.*

СТАША

(Сјрасно)

И ја сад морам да пођем тамо! Тамо где је све јасно и објашњено. Тамо где се све разуме... Што пре тамо, код ње!... И када јој приђем, и када испросим од ње опроштај, када јој се додворим, наша крв претвориће се у зорски пурпур, и зацрвенеће се ово наше мрачно и тешко небо!... И од крви тога праскозорја блеснуће сунце, златно сунце!..

ТОМИЋ

(Усхићен)

Ох, сунце! Сунце!

СТАША

И сви они несрећници, и сви они патници, сви они који су у овом животу прегаоци, рано-раниоци и ванбрачни – сви они напојиће

се, задахнуће се пурпурном зором!.. Видеће и усхићаваће се гледајући преображај, гледајући васкрс живота!... Гледаће, а неће знати да то на небу букти њена крв, прогнаних!...

ТОМИЋ

(Озарен)
О јел истина?

СТАША

(У надахнућу)
Јесте! Истина је!... И то руменило зоре освојиће и поплавиће небо и земљу!... Синуће и блеснуће свуда јер собом доноси плодно, златно буктаво сунце – доноси зеницу мога дана!

ТОМИЋ

(К. з.)
И родићемо се опет као нови људи?

СТАША

(К. з.)
Јесте! Истина је!... Родићемо се!... Јер сви данашњи људи обневидели су у мраку, јер траже илузије о животу. А само смо ми душе – јер морамо да превазиђемо себе, да би и саму смрт претворили у душу и живот!... О, људи ће вечно живети!

ТОМИЋ

(Дрхџи)
Ох, је л истина!

СТАША

Јест, истина је!

ТОМИЋ

А зар нас двојица нећемо бити кажњени тамо... горе?

СТАША

Не! Јер самоубиство увек је убиство.

ТОМИЋ

(Пада на колена, зајеца)

О, ти си мој... ти си мој... Ох, ти си мој велики дух!

(Сћасно му љуби руке)

СТАША

(Диге ља)

Ходи! Време је да обрадујемо бол! Братски ходи.

ТОМИЋ

О, зар сам достојан!

СТАША

Хајде, сад приђи...

(Повлаче се у дубину)

Загрли ме. Стегни ме јаче! Овако као ја тебе!

ТОМИЋ

Још јаче!

СТАША

Сад право између плећа! као ја тебе! Сад, почињи – братски!...

ТОМИЋ

Из све снаге!...

СТАША

Мој ме је Бог пољубио!

Уз њиху музика цаза Л Танџо Ди Рев, завеса пада.

Тако се свршава њираџедија Кабарет код “Две хемисфере”

ПОГОВОР

У XI колу “Драмске баштине” објављена је из рукописа драматизација романа Јаше Игњатовића *Вечийи младожења* коју је урадио Александар Илић. Овом приликом читаоцу се пружа прилика да се упозна са још једним драмским делом истога писца, најмање познатим од свих његових драмских радова, са “епопејом у пет чинова с предигром” - *Кабарет код “Две Хемисфере”*. Она је имала само једно, данас тешко доступно, издање (1936), и, колико знам, није никад извођена. Да бих читаоца боље упознала са аутором и његовим доприносом српској књижевности, драми и театру поновићу овде, на почетку, оно што сам о њему рекла у “Поговору” за издање *Вечийоџ младожење*.

“Александар Илић припада оним генерацијама српских писаца чију је младост разрушио, а њихово деловање у књижевности неизбрисиво обележио Први светски рат. Стваралаштво тих генерација занимљиво је и по индивидуалним дометима и по оном току који називамо српском авангардом двадесетих и тридесетих година прошлога века. У овом току Александар Илић заузима значајно место, али је, на жалост, као и многи вредни писци из те групе, после Другог светског рата пао у заборав, највише због идеолошких разлога. Изумимајући део текста који му је посветио Радован Вучковић у

књизи *Модерна драма* (Сарајево, 1982, стр. 557-566) и моје радове “Драмска поетика и драмска пракса Александра Илића” (У зборнику *Драма у српској књижевности*, Београд, 1996, МСЦ 25/1, 237-242) и “Поговор” *Вечитој младожењи*, о Илићевом драмском стваралаштву говорило се мало или нимало од времена његове ране и несрећне смрти. Његова поезија, роман *Глувне чини*, критички списи и учешће у књижевном и културном животу у међуратном периоду привукли су много више пажње.

Рођен 1890. у Бечу, Илић је почео да објављује књижевне радове у периодици у другој деценији 20. века, а 28. априла 1912. изведена му је у Народном позоришту у Београду и прва драма, једночинка *Са својима*. Комад није наишао на повољан одзив код критике и публике, није касније обнављан нити је објављен. Изгледа да је изгубљен. Године 1914-1917. Илић је провео као добровољац у рату, а затим је студирао на Сорбони (1917-1920). Раних двадесетих година активно се укључио у књижевни и позоришни живот Београда. Сарађивао је у више гласила (*Comœdia*, *Правда*, *Живој и рад*, *Југословенски гласник*, *Књижевна крајина*, *XX век*) а нарочито у часопису *Мисао* где му је 1922. објављена драма *Кајање* (штампана посебно 1933). Изведена је први пут 24. маја 1924. у Народном позоришту у Београду, а играна је и у Скопљу 8. децембра 1931. Премијера је пропраћена бројним критикама, и било је очевидно да је Илић већ на почетку двадесетих година века био прихваћен као један од драмских писаца од којих се очекивало да донесу нешто ново на сцене српског театра. Овај успех није био најаву плоднијег драмског стваралаштва. Илићева драматизација Игњатовићевог *Вечитој младожење*, настала крајем двадесетих година, била је добро примљена и чешће постављана на сцену (Скопље, 1931, Београд 1932. и 1942, Нови Сад, 1932. и 1940). Али његова друга драма, *Кабаре*

реј код *“Две Хемисфере”*, објављена 1936, није доживела да буде извођена. Током двадесетих и тридесетих година Илић објављује и већи број написа из историје и теорије позоришта и филма, текућу позоришну критику и неколико интервјуа у штампи поводом појаве својих драмских радова. Четири текста из ове области (*“Мистика режије”*, *“Хамлет у фраку”*, *“Филм као нова уметност”* и *“Балет”*) Илић је објединио у књижицу *Бински преображаји* (1930). Како то показују наслови, они упућују на основне смерове Илићевих интересовања за извођачке уметности за питања режије, односно позоришне интерпретације књижевних текстова, за филм, и за друге сценске форме које делују самостално или у заједници са драмским текстом (Балет, игра). Пред сам рат појавила се његова амбициозније замишљена књига, нека врста мешавине историјског прегледа и теоријске расправе о театру – *Свејско позориште* (1940). Илићево драмско стваралаштво и бављење теоријом позоришта и критиком прекинула је окупација. По завршетку рата Илић је покушао да напусти земљу, ухваћен је и осуђен 1947. на робију. По изласку из затвора извршио је самоубиство 1951, а његово дело пало је у заборав све до последње четвртине 20. века када је поново оживело интересовање за *“утуљену баштину”* српске културе.

Малобројни подаци које имамо о Илићевом животу одсликавају прилично честу развојну линију у животима једног дела српске грађанске интелигенције чије је деловање досегло врхунац у двадесетим и тридесетим годинама века, а који је потиснут у сенку или физички елиминисан у Другом светском рату и после њега. Два кључна момента у Илићевом животу и деловању, која су обележила и његове драме и текстове о драми настале између два светска рата, биле су духовне трауме (Заједничке и многим његовим савременицима) претрпљене у Првом светском рату с једне, и европско образовање

стечено на студијама у Француској, обogaћено касније током службовања у дипломатији у Прагу и Берлину, с друге стране. Илић се стално трудио да стечена знања пренесе у домаћу средину – кроз информативне чланке у периодици, полемике и бројне расправе теоријске и критичке природе, као и путем личног примера (Писањем комада у којима је покушавао да примени постулате модерне драмске поетике). Спој та два момента у Илићевом стваралаштву допринео је формирању једног од занимљивијих драмских опуса у српској међуратној књижевности."

Опус је мали – поред изгубљене једночинке *Са својима* и драматизације Игњатовићевог романа њега чине само две драме *Кајање* и *Кабарет* које су међусобно веома сличне, тематски и драматуршки. Обе говоре о разорним последицама које је “Велики рат” имао на животе, психу и етику оних који су у њему учествовали и на генерације које су морале да живе у рушевинама које је он за собом оставио. Обе имају компликоване и не увек јасне линије заплета са ликовима који се као типови понављају и у једној и у другој: разочарани млади идеалисти, бездушни и покварени људи средње и старије генерације, жене светице и жене блуднице и др. Сукоб генерација у коме старија има моћ и способност манипулације а млађа идеале разаране у сукобу са светом старијих и очајну жељу да нађе неки излаз, неку светлост. Драматуршки, у њима постоји јака тензија између два духовна и драмска модела: једног натуралистичког, традиционалног и другог авангардног, модерног, новог по форми и духу. Језик је такође пре-напрегнут, понекад лирски, а понекад груб и неспретан, тон стално повишен. Није тешко препознати у тој драматургији снажан утицај експресионистичких идеја и поступака, и то оног тока експресионистичке поетике који има јаку социјалну

ноту (Г. Хауптман, Е. Толер, К. Чапек) и који С. Селенић дефинише као “друштвено ангажовани експресионизам”.

Кабарет код “Две хемисфере” има доста реминисценција на Илићева лична животна искуства из времена рата. Радња се догађа у Паризу, међу српском емиграцијом, а у центру заплета је млади, разочарани идеалиста Сташа који је у сукобу са моћним, препреденим и поквареним шефом емиграције Лукићем чију ћерку воли, упркос томе што му је Лукић још пре рата разорио дом и породицу. Око те две личности, занесеног родољуба и идеалисте и предратног и ратног профитера, креће се читав круг људи – официри на одсуству, студенти, или обични мешетари, који припадају једном или другом типу што га оличавају Сташа и Лукић. Оно што је својствено Илићевом руковању заплетом и градњи драмских карактера (Овде и у *Кајању*) јесте удвајање лика главног јунака, односно појава другог лика који (Како дефинише Радован Вучковић) преузима његову улогу, постаје скоро његов двојник. Тај лик, капетан Томић, дели са Сташом очајање, безнађе, идеализам, бескрајну жељу да оствари неки нови свет, неко ново друштво, али је као и Сташа, у својим поступцима деструктиван, мазохистички, доноси несрећу онима које воли, а неспособан да се активно, делатно супротстави свету против кога се буни, свету моћи и манипулације, свету рата. Обојица сањају о будућности, светлости, а у својим животима не налазе други излаз до самоуништења, које схватају као неку врсту жртвовања, распињања на крст сукобљених жеља и хтења, патње кроз коју могу доћи до спасења. Не само што су ликови Сташе и Томића “удвојени”, и што су тога свесни па себе посматрају као мистично двојство, него су они варијације карактеристичних видова отпора младе генерације против старије. Оне су допуњене и другим ликовима побуне: обесним и агресивним Лукићевим сином Којом који једини има снаге да се физички

супротстави злу уместо да га само трпи и пасивним и немоћним побуњеником, млађим Лукићевим сином, дететом Браном које једини излаз види у самоубиству. Антагонист у том сукобу, представник моћи и зла, адвокат, манипулант, “шеф” Лукић такође има свог двојника – препреденог, поквареног Распопа коме је мантија покриће за свакојака непочинства, од коцке и пљачке до блуда. Између ових сила – агресије и притиска моћи и зла на једној и експресионистичког очајања, крика и сневања о бољој будућности, о остварењу светлости и љубави, на другој, крећу се жртве. Оне су углавном женског рода – Лукићева кћер Марија, невина паћеница која воли и страда и Лукићева љубавница Боса – грешница, такође типични ликови експресионистичке драме. Лик Марије, чије само име асоцира на лик Мадоне, појава Монаха тако различитог од Распопа, визија Богородице, у овом комаду стоје на једној граници радње, заплета и идејног склопа, као екстремне слике светог и доброг, насупрот другом екстрему, натуралистички суровом, бездушном и обезбоженом свету који су створили Лукић, Распоп и “господари рата”.

Неразрешени, и неразрешиви сукоб генерација, сукоб добра и зла, јесте истовремено и тема и драматуршка окосница *Кабаретџа*, као што је то и у *Кајању*, зато што је он на плану композиције драме прерастао у сукоб два тешко усагласива приступа драми. Један је модеран, авангардни, заснован на постулатима експресионистичке поетике драме, а други натуралистички, конзервативан, скоро би се могло рећи патријархално усмерен, моралистички. Из сцене у сцену праволинијског заплета *Кабаретџа* осцилира између реалистичких и натуралистичких сцена које приказују сву материјалну и духовну беду емигрантског српског круга у Паризу (Канцеларија, болница, салонске “журке”) и лирских, емотивно пренаглашених, “екстатичних” сцена у којима главни лик, његов двојник и

Марија покушавају да искажу своја осећања, снове, идеје, дилеме и патње, а које имају изразито модеран, често претеран облик авангардне драме раног двадесетог века, посебно експресионизма. Од свакодневних сцена изражених најбаналнијим језиком бацани смо у сцене фантазмагорије, у звучне и ликовне приказе стилизованих и екстремних, невероватних слика у кабареу или визија икона, кандила, монаха, религиозног заноса, између којих писац не успева да успостави равнотежу кроз коју своје поруке и драматуршку вештину може покаже у правом светлу.

Оно што савременог српског читаоца (Или редитеља у трагању за текстовима наше драмске баштине који би се могли поставити на сцену) може посебно да заинтересује у *Кабарету* јесте необична актуалност приказаних догађаја и дилема које муче главног јунака: атмосфера изгубљене земље, изгубљеног дома и нестајања идејних, посебно етичких премиса на којима се заснивао живот свих учесника у заплету. Отпочињући радњу комада “Предигром” у којој је однос главног јунака, младог идеалисте Сташе и његовог непријатеља, моћног и бескрупулозног Лукића, између идеја и новца, постављен у време пре емиграције, да би касније био развијен до трагичног разрешења у атмосфери безнађа и корумпираности париског избеглиштва, Илић је успео да наговести трајност сукоба принципа добра и зла, сукоба који добија драматичне размере у кризној ситуацији као што су рат и изгнанство. Ликови који се крећу на сцени, нарочито они који се нису снашли у новом свету, бродоломници који очајнички покушавају да се изборе за своје место у њему су типови које смо имали прилике да срећемо на страницама новина и ТВ екрану последњих двадесетак година – ратни профитери, родољуби који су у рат ушли из најплеменитијих побуда да би открили да рат и племенитост никако не иду заједно, идеалисти који упр-

кос разочарењима покушавају да замисле и изграде неки нови свет, људи који продају веру за вечеру или њоме манипулишу у личну корист, наркомани, жртве, насилници. У време када је Илић писао *Кабарет*, вероватно истовремено или непосредно после *Кајања*, двадесетих, и када је коначно објавио текст, средином тридесетих година, писати са таквом горчином и отвореношћу о наличју српске емиграције у Француској током Првог светског рата, о ратном профитерству, о морфиноманији (Дотада непознатој као тема у нашој драми), или о црквеним људима, било је акт велике грађанске храбрости. Друштвено оријентисане драме тог времена бавиле су се Великим ратом на други начин, посвећујући се углавном последицама – горким разочарењем оних који су изнели рат на плећима да би се нашли у новом свету агресивног капитала у коме су њихови идеали постали сувишни, породице и домови разрушени, а притисак њихових бивших непријатеља у рату, преобраћених из губитника у добитнике, неподношљиво јак. Друге су ишле у правцу свечарске глорификације рата и туговања за жртвама. Критике као што је она садржана у *Кабарету* није било нити је она могла да се појави на сцени тог раздобља а да не изазове скандал. Илић је у томе изузетак и штета је што сукоб старог и новог, авангардног и реалистичког није успео вештије уметнички да изведе. Али и са свим недостацима у обликовању датог сукоба *Кабарет* је текст који завређује да буде упамћен и поново прочитан.

Марџа Фрајнд

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије

821.163.41–2

821.163.41.09–2 Илић А.

821.163.41:929 Илић А.

ИЛИЋ Александар, 1890–1951

Кабарет код “Две Хемисфере” : епопеја у пет чинова с предигром / Александар Илић. – Београд : Музеј позоришне уметности Србије, 2011 (Петроварадин : Алфаграф). – 235 стр. : ауторова слика ; 15 см. – (Библиотека Драмска баштина ; коло 13, књ. 5)

Тираж 300. – Стр 228–235: Поговор / Марта Фрајнд.

ISBN 978–86–80629–58–2

а) Илић, Александар (1890–1951) –
Кабарет код “Две Хемисфере”

COBIS.SR-ID 183894284



Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА

ТРИНАЕСТО КОЛО

Књига 1

Мојсеј Живојиновић
СКИТНИЧКА КОНФУЗИЈА
или
НЕСТОРОВО ПОКАЈАНИЈЕ

Књига 2

Милан Јовановић Морски
НЕСУЂЕНИ

Књига 3

Мита Калић
ОБМАНА

Књига 4

Драгомир Брзак, Стеван Сремац
ИВКОВА СЛАВА

Књига 5

Александар Илић
КАБАРЕТ КОД
“ДВЕ ХЕМИСФЕРЕ”